

ERDÉLY MAGYARSÁG

X. ÉVFOLYAM

1999. JÚLIUS,
AUGUSZTUS, SZEPTEMBER

A tanügyi
törvények

Vita az RMDSZ-ről

A Skót és a Walesi
példa

Budapest első
román
megszállása

Revízió vagy
autonómia

39

Ha nagy hirtombák nem is robbantak, csak kicsik: 1. Adrian Năstase biztos tippje "a magyar revizionizmus forgatókönyvéről", 2. a Kolozsvári Nyilatkozatról, 3. Erdély önálló útjáról, 4. hogy a kommunisták által bebörtönzött 200.000 nemzeti parasztpárti tag ellenére, a 2000-ben esedékes választásokon a KDNPP koalícióra lépne az Iliescu féle TDRP-val (nem szólva a járványokról, és a Sétatér kimúlásra ítélt fáiról), 5. sürgősségi rendeletekről és törvénymódosításokról, azért 1999 forró nyarán nem lehetett uborkaszegzonról panaszkodni.

Vegyük sorra.

1. Năstase Moszkvából hazatérve feldultan közölte az újságírókkal, hogy a magyar revizionizmus öszre kidolgozott forgatókönyve szerint megpróbálják elszakítani Erdélyt. Az információt augusztus közepén állítólag az SRI titkos dokumentuma is megerősítette. Mindazonáltal Costin Georgescu az SRI-ről készített éves beszámolójában - a korábbiaktól eltérően és legalábbis a nyílt fejezetben - nem a magyar veszélyt, hanem a gazdasági hanyatlást és az elszegényedést nevezte meg a nemzetbiztonságot veszélyeztető elsődleges tényezőnek.

2. A Bálványosváráljai Szabadegyetem alatt az Európai Drăgan Alapítvány alkotmányos rend elleni izgatás és összeesküvés címén feljelentette a *Kolozsvári Nyilatkozat* aláíróit. Emil Constantinescu is hangot adott aggodalmának, hogy a *Nyilatkozat* a föderáció felvetésével veszélyezteti a román állam területi integritását. Az elnök azonban ezzel azt érte el, hogy a föderáció, autonómia, a központi hatalom egyes hatásköreinek átadása a helyi közigazgatásnak - ezt Molnár Gusztáv devolúciónak nevezi - a román értelmiség vékony rétege számára a *közéjövő* valósága Romániában is.

3. Erdély jelentősége kétszeresen is felértékelődött.

Egyszer, mint Románia nyugati régiója lett vonzó. Nem lehet véletlen, hogy az erdélyi románság egy tizede vallaná ma magát magyarnak! Nemcsak a múltban volt Erdélyben életforma Európa, a *Regátban pedig a Balkán, hanem a jelenben is*. A kolozsvári Metro Media Transilvania társadalomtudományi, piackutató és kommunikációs intézet augusztus végi országos felmérése szerint a megkérdezettek 74 %-a Erdélyben szeretne élni és 46 %-a széleskörű autonómiát igényelne itt. A közvéleménykutatásból kiderül azért, mert itt a legmagasabb az életszínvonal - 54%-os, míg Bukarestben csak 6 %-os -, s mert a korrupció megkérdezettek szerint 75 %-os az állami életben és a központi kormányzati szerveknél, míg a helyi közigazgatásban, például az erdélyi, partiumi részeken csak 17-18 %-os. Nem titok az sem - Sabin Gherman hangsúlyozta ki

elsőként -, hogy az *össz nemzeti brutto termelés 65 %-át Erdély adja!*

4. Másodszer: Erdély jelentősége a közelgő választások miatt is megnőtt. Minden párt tudja, hogy a választásokat tulajdonképpen az erdélyiek szavazata nélkül nem lehet megnyerni. Következésképp valamennyi párt választási stratégiájában kiemelten foglalkozik ezen régióval. Ahogyan a Curentul cikkírója megjegyezte: "*Erdélyt politikai Eldorádónak tartják a pártok*".

A román elnök és mások emlegette Erdély-Koszovó párhuzamra egyre kevesebben hivatkoznak. Talán tudatosodott a párhuzam abszurditása? Tessék végre tudomásul venni valamennyi nemzetközi szervezetben, hogy Erdélyben a magyarság *eddig békés* eszközökkel harcolt - részben vagy egészben - mindazért, amiért a koszovói albánok, az írek, walesiek stb. stb. A párhuzam emlegetését provokációnak is lehet tekinteni egyébként - ezt is tessék tudomásul venni.

5. A pártok már most számlálják a szavazatokat - a Keresz-

ténydemokrata Nemzeti Parasztpárt például arra számít, hogy a rájuk leadott voksok 30 százalékat Erdély adja majd -, csínján bánnak azonban a magyaroknak tett ígéretekkel - magyarbarát párt ugyanis nem sok jóra számíthat Romániában! Nem is lehet csodálkozni a miniszterelnök egymásnak ellentmondó nyilatkozatán, hogy ti. Marosvásárhelyen magyar kollégájával történt találkozó után "csak technikai akadály van" az önálló magyar állami egyetem alapításának, Kolozsváron azt mondotta, hogy "ebben a törvényhozási ciklusban már nem lehetséges" az egyetemalapítás. Az államosított ingatlanok visszaszolgáltatásáról szóló rendelet sem tartalmazza mindazt, amit elvártak tőle. A 200 ingatlanból csak 50-ben érdekelt a magyarság, és nem sok jót ígér az sem, hogy sokan beszélnek arról, a visszaadandó 50 hektár maximumot 10-re kellene leszállítani.

Készül az RMDSZ is a választásokra. Elfogadni látszik a vezetés is amit az SzKT javasolt: a több jelölt állítását a döntően magyarlakta részen és természetesen a Székelyföldön. Jól hangzik az is, hogy a tisztségviselőknél el kell számolni: *mit tettek a közösség javára? Vagy mit nem tettek?*

Lipovey József

'99 FORRÓ NYARA

TELEKI PÁL: MERJÜNK MAGYAROK LENNI

— 3. RÉSZ : Ú T R A V A L Ó —

Úgy érzem, mielőtt kimennék ebből az életből, kötelességem mindazt, amit összegyűjtöttem, elmondani, közölni, átadni. Kötelességem mindazt, amit egy életen át összegyűjtöttem és ami bennem van, életem utolsó esztendeiben átengedni a magyarságnak.

*

A legtöbb ember csak pillanatnyi nehézségeket lát. Én azonban látok tíz évre, sőt évtizedekre előre is nehézségeket. Én előre aggódom a jövő generáció lelki tartalmáért, előre aggódom a szükséges objektivitásért a szubjektivitással szemben és a közérdek szolgáltatásért az egyéni érdekekkel szemben.

*

A jövő életformája olyan messze van és az európai emberiség még annyit fog küzdeni érte, hogy iszonyatos még elképzelni is.

*

Az öröm és a szenvedés korszakai egyaránt lehetnek a dicsőség korszakai – és azok is. Ha egy nemzet lelkében örök hit él és ha a nemzet minden fiában, azok lelkében az egész nemzetnek hite, az egész nemzetnek önbizalma és századokra elszánt ereje él, sem a diadal, sem a szenvedés és a megpróbáltatás korszakai nem múlnak el hirtelen.

*

Nehezebb feladatot talán egy nemzetnek sem kapott, mint éppen a mai, de mi legyünk büszkék erre a feladatra s a magunk erejét összetéve igyekezzünk azt teljesíteni, mert a legkisebb megingatás, össze nem tartás alapjában rendíthetné meg a nemzet egész épületét.

*

Az úristen nehéz helyre rendelt bennünket, de megálltuk helyünket és megálljuk most is. De hogy továbbra is megállhassuk a helyünket, nem elég ezt csak hirdetni, hanem dolgoznunk is kell.

*

Nem elég jogokat megállapítani és törvénybe lefektetni a kötelességeket; a joggal élni, a kötelességeket érezni és gyakorolni kell, akár előírja a törvény, akár nem.

*

Közíróink egyre többet idéznek Teleki Pál írásaiból. Nemcsak annak okán, hogy keresik és felfedezték a párhuzamot Magyarország akkori és mai helyzete között. Az Erdélyi Magyarság azzal járul hozzá, hogy gondolatai közkinccsé váljanak, hogy ígéretéhez híven folytatja tanításainak részét összefoglaló könyvecskéje közlését!

Sietnünk kell a magunk megerősödésével és erősebben kell összefognunk, keményebben kell dolgoznunk.

*

Bízzunk a munka erejében.

*

Annak idején azt mondták, hogy a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz. Szerintem ma az ország felépítéséhez is három dolog kell: munka, munka és munka.

*

Minden munka, még a legelvontabb is, végeredményben az ember boldogulását, a gyakorlati életet is szolgálja. Előtünk áll Eötvös Lóránt példája. Ő elméleti okokból kutatott és műszert alkotott, a torziós ingát, amellyel az egész világon petróleumot keresnek.

*

Az igazság nem sült galamb, az igazságért is becsületesen meg kell dolgozni.

*

Nem elég törvényeket hozni. A törvényeket tartalommal kell kitölteni és meg kell azokat valósítani mindennapi munkánkban.

*

A nemzet felemelkedett. Bizalommal, lelki erővel és nyugodtan haladhatunk tovább ezen az úton, de mindenkor munkával, munkával és munkával.

*

Megkívánom mindenkitől, teljesítse a maga helyén kötelességét. Munkát kívánok és tudom, hogy kívánhatok, mert a magyar nemzetnek és a magyar embernek igen nagy képességei vannak.

*

Mindenkinek a maga helyén vannak kötelességei és bármilyen kicsinyek legyenek azok, fontos, hogy jól végezzük azokat.

*

A törvény nem ott kezdődik, amikor meghozzák, hanem ott, hogy hogyan hajtják végre.

*

A hivatás megbecsülése fontos pillére az országnak.

*

Ugyanazon feladatok előtt állunk, mint apáink, nagyapáink és összes őseink. Ez a feladat az, hogy egy összetételében több nemzetiségű országot vezessünk, kormányozzunk és boldoggá tegyünk.

*

Ne várjunk csodákat, de bízzunk önmagunkban, úgy, hogy azt a szemek villogásából mindenki lássa, mert akkor hinni fognak a szemeknek.

*

Áldozatokról nem szeretek beszélni, mert azok a nemzettel szemben nincsenek.

*

Hiszek, mert érzem a magyar nemzet erejét. Ha a felszínen ez az erő sokszor hullámszik is, alapjában véve mégis ott van az akaratnak, a magyar kiltartásnak és energiának az a tömege, amely itt ezer esztendeig, minden nehéző időben fenntartott bennünket. Ezért hittel és bizalommal megyek, megyünk és mehetünk mindnyájan előre.

*

A magunk rendje, a magunk ősi felfogása, a magunk becsületos magyar szíve szerint kell berendeznünk ezt az országot a magunk felfogásában és mindenki bízhatik abban, hogy a magyarság, amely Szent István óta kilenc-

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független szemle

A határainkon túli magyarok fóruma

Alapító főszerkesztő: Köteles Pál

X. évfolyam 39. szám

1999. július, augusztus, szeptember

Megjelenik: negyedévenként

Kiadja **Az Erdélyi Magyarokért Alapítvány**

Felélős kiadó: Atzél Ferenc

Felkért főszerkesztő: Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarokért Alapítvány
és az Erdélyi Magyarok c. folyóirat
szerkesztőségének címe:
1116 Budapest Sopron utca 64. I. em.
Telefon: 206-2048
Fax: 206-2115
Szerkesztőségi órák: szerda 10-14**

HU ISSN 0865-6819

Formakészítés: **CoGraf**, Budapest

Készült a POSSUM Lap- és Könyvkiadó gondozásában

Felélős vezető: Várnagy László (Tel.: 06-209-345-318)

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG

ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK

VISELIK A FELELŐSSÉGET.

A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA

AZ ÍRÁSOK SZELLEMET ÉS TARTALMÁT

NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

Előfizethető az alapítvány címén

(1116 Budapest, Sopron út. 64.).

Előfizetési díj – belföldre: 1400.-Ft./év; külföldre
20 USD vagy ennek megfelelő valuta légipostai díjjal
együtt. Kérésre (akár üzenetregisztráción keresztül is)
belföldre befizetési csekket küldünk. Ezzel kapcso-
latban lásd még az 48. oldalon lévő „fontos tájéko-
zató” c. cikket.

A folyóirat támogatására küldött befizetésekről
– kérésre – (APEH) igazolást állítunk ki, mely
összeggel támogatóink a befizetés évében adó-
alapjukat csökkenthetik.

Forintszámlánk:

OTP 11701004-20178756

ABN-AMRO Bank 10200823-22221489

Devizaszámlánk:

OTP 11742087-B13908

Adószámunk: 19667173-2-43

Külföldi képviselőink címjegyzékét a 48. olda-
lon közöljük

Lapunk megvásárolható vagy megrendelhető AZ ER-
DÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY-nál (1116 Buda-
pest, Sopron út 64. Tel.: 206-2048; Fax: 206-2115),
a PÜSKI KÖNYVESHÁZBAN (1013 Bp., Krisztina krt.
26), valamint a CUSTOS-ZÖLD KÖNYVESBOLT-ban,
(1024 Bp., Margit krt. 7.)

**E lapszámunk megjelenéséhez hozzájárult a
Nemzeti Kulturális Alapprogram és az Illyés Ala-
pítvány**

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
DECEMBER MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG**

TARTALOM

- 1999 forró nyara (Lipcsey Ildikó)
- Teleki Pál: Merjünk magyarok lenni (3. rész)

VALÓSÁG-MÉRLEG

Vekov Károly: A tanügyi törvény	2
Szemecskey Attila: Bálványos 10 éve	6
Beke Mihály András: A nemzetpolitika jelentősége az ezredfordulón	10

DISPUTA

Harrach Gábor: Kompromisszum vagy radikalizmus?	13
Nagy László: Az RMDSZ úgynevezett „mérsékelt”-jeiről	15
Borbély Zsolt Attila: Remény és bizalom	17

HISTORIA

Lipcsey Ildikó: Százhárom nap	19
-------------------------------------	----

MÚHELY

Hévizi Józsa: Polgárjogi harccal a területi autonómiáért Nagy-Britanniában	26
---	----

DOKUMENTUMOK

Terítéken a tanügyi törvény	35
A Reform Tömörülés állásfoglalása	37

FIGYELŐ

Fülöp Mihály-Vincze Gábor: REVIZIÓ VAGY AUTONÓMIA? (L. I.)	38
Czipor Ildikó: „Útközben”	40
Vekov Károly: Kongresszusi adalék	42
Nits Árpád : FELSÉGSÉRTÉS	43
Makay Botond: Magyar egyetem pedig kell	44
Szarka László: A nemzetstratégia értelme és korlátai	45
POSTABONTÁS	46

**Lapszámunkat Csizmadia Attila
linómetszetei illusztrálják**

SPALLER ÁRPÁD
TULAJDONA

A tanügyi törvények

A közelmúltban elfogadott két új, helyesebben módosított, sürgősségi rendeletekkel kiegészített törvény, a tanügyi, illetve az akkreditációs törvény megítélése, értékelése több szempontból végezhető el.

Az egyik lehetőség, hogy egybevetjük a korábban elfogadott jogszabályokkal – pl. a 84/1995-ös tanügyi törvénnyel vagy a 36/1997-es sürgősségi kormányrendelettel – az újonnan elfogadott két tanügyi törvényt. Elemezni lehet a törvények szövegét és megnézni, hogyan fest majd ezek alkalmazása a valóságban. Egy másik lehetőség, hogy igényeinkhez és elvárásainkhoz mérjük e törvények előírásait és azok alapján mondjunk véleményt.

Megjegyzendő, hogy a tanügyi törvény eddigi sorsa tipikus esete annak a taktikának, amelyet velünk szemben alkalmaztak és alkalmaznak az egyes román politikai erők. Ez a módszer már 1989. előttről ismert és lényege, hogy egy rosszabb, súlyosabb változatot hirdetnek meg vagy fogadnak el, utóbb pedig az enyhébb – de továbbra is hátrányos változat – már pozitívnak tűnik vagy akként minősíthető. Így például: a kisebbségi szempontból rendkívül hátrányos 84/1995-ös oktatási törvény – a legrosszabb változat – elindítása után került sor a mi érdekeink szempontjából enyhébb és elfogadhatóbb 36/1997-es sürgősségi kormányrendeletre, majd a mostani törvények elfogadására.

Mivel jogi szempontból a sürgősségi kormányrendelet „gyengébb” mint a törvény, logikus, hogy a törvényszintű rendezést kellett előnyben részesíteni. Kérdés, azonban, hogy milyen tartalommal.

Ami a most elfogadott tanügyi törvényt illeti, kétségtelen, hogy kimutatható valamelyes elmozdulás az 1995-ös törvényhez képest. De mivel az a nemzeti hegemonia elvén alapult, mivel egyértelműen és következetesen jogfosztó volt, ahhoz képest egyáltalán nem kunszt – valamivel – jobbat vagy többet nyújtani. Azt is el kell mondanunk, hogy Ceaușescu kemény korszakához képest ez a tör-

vény „előrelépést” jelent. De, hát, ez nem is olyan nehéz... Jogfosztó törvények és rendeletek után nyilván, hogy beszélhetünk „eredményekről”. Csakhogy...Viszonylagos még a múlthoz viszonyítva is a sikerlista. Ugyanis 1989. előtt egy ideig lehetett Románia történelmét és földrajzát magyarul tanulni, valamikor a híres 50-es években az iskolai értesítők még kétnyelvűek voltak; a szakiskolákban is tanították a szaktantárgyakat magyarul. Sőt, 1959-ig magyar egyetem is létezett...Mint látható, sok múlik azon, hogy ki és mihez viszonyít. Ám csakis a jogfosztó rendszerekhez és törvényeikhez viszonyítani és az elvett visszaadásának örülni, az bizony önámítás, esetleg mások megtévesztése is!

Ha a sürgősségi kormányrendeletre viszonyítjuk az elfogadott törvényeket, már egyértelműen visszalépésről beszélhetünk. Ugyanis a sürgősségi kormányrendelet nem tiltotta, de nem is kötötte román nyelvű karok meglétéhez és az úgynevezett multikulturalitáshoz a magyar egyetem létrehozását. A tanügyi törvény szerint az anyanyelvű oktatás helyett Románia történelmét és földrajzát most már újra román nyelven kell tanítani. A magyar történelmi egyházak – világi jellegű – oktatási tevékenysége nem államilag elismert és támogatott oktatási típus, hanem visszaminősítették, miként a két világháború közötti időszakban, a magánoktatás keretébe. Történelmi egyházaink többé nem folytathatják a több évszázados, magas szintű oktatási tevékenységüket a világi oktatás területén és a törvény szerint kötelezően a tanügyminisztérium tulajdonába kerül több mint 1300 egyházi ingatlan, méghozzá úgy, hogy kötelezően át kell adni a tulajdont igazoló iratokat és telekkönyvezni kell ezeket a minisztérium nevére, azaz valójában újra államosítással állunk szemben.

A két törvény – eredményként elkönyvelt cikkelyeinek – megítélése elvégezhető a gyakorlati alkalmazás szemszögéből is, egybevetve az RMDSZ által benyújtott tanügyi törvénytervezettel. Az eredmény akkor sem jogosít fel az örömmre.

A tanügyi törvény most elfogadott változatának kizárólagos megfogalmazása, miszerint Romániában az oktatás minden szinten románul folyik, valójában a nemzetállami szemlélet tükrözése /8.1./, ami a – román és más nemzetiségű – állampolgárok közötti diszkrimináció bizonyítéka és ezen nem változtat a törvény szövegének megengedő, valójában esetleges jellegű és szubjektívizmusra, önkényeskedésre módot adó folytatása („A jelen törvény keretei között folyhat a nemzeti kisebbségek nyelvén vagy világnyelven is.”) Az RMDSZ 500000 aláírással ellátott törvénytervezete még azt kérte, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek az oktatás minden szintjén joguk legyen az anyanyelven történő oktatáshoz. A most elfogadott törvényben a feltételes mód beiktatása jelenti a megszorítást /8.1./, illetve a tanügyi törvény többi előírására történő utalás, pontosítva, hogy ki is dönt erről a kérdésről. A 118. cikkely, amelyik a kisebbségi oktatás lehetőségeiről szól, egy még ködösebb fogalommal operál („ha létezik szükséges számú igenylés”). Ám esze ágában sincs meghatározni, ki is az, **aki** kérheti és **mennyi** is a „szükséges”. Így hát sok dicséretet ez a cikkely sem érdemel.

Míg az egykori RMDSZ által elkészített törvénytervezet kimondta, hogy a szülők vagy a gyám joga határozni arról, hogy milyen nyelvű iskolába adja gyermekét /2./, a módosított törvény megismétli az 1995-ös törvény híres kitételét, hogy minden helységben szerveznek és működtetnek román iskolát. Majd folytatódik

újból feltételes módban: „esetenként” és „ha lehetséges” kisebbségi tannyelvű osztályokat is lehet létesíteni /8.2./. Ezekkel a várásigékekkel mindig is élni fognak azok, akikre az ezt megszavazók gondoltak. Ugyanis nekik esetenként felel majd meg magyar tannyelvű osztály létesítése...S míg többségi osztály létszámtól függetlenül mindenhol létesülhet, ha a kisebbségi gyerekek nincsenek elegenden, „biztosítják az anyanyelvű beiskolázást a lehető legközelebb fekvő helységben.” A kérdésem jöhet rosszkor, de felteszem: melyik számít a lehető legközelebbi iskolának és ki dönt erről? A hogyanról már nem is beszélve. Az 1994. évi RMDSZ törvénytervezet még így fogalmazott: „A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek etnikai identitása megőrzése érdekében, az olyan helységekből származó tanulók és főiskolások számára, ahol létszámuk a törvényben meghatározott alatt marad, otthonokat és bentlakásokat rendeznek be a legközelebbi anyanyelvű oktatási intézményekben, illetve a törvényes feltételek között, szállítási feltételeket biztosítanak a számukra. A jelen előírás valamennyi oktatási szintre, típusra és formára vonatkozik.”/8./ Miért mondtunk le erről?

A törvény alapszemléletéből következő az 1995-ös törvényt előírásával lényegében megegyező megfogalmazás a román nyelv kötelező elsajátítását illetően. A lényeg, az enyhébb „elsajátítás” ellenére sem változott, ugyanis a nyomtatékosítás a törvény következő mondatában található: „A tanterveknek elegendő számú órát **kell** előíranyozniuk és – ugyanakkor – biztosítaniuk **kell** a megfelelő feltételeket ahhoz, **hogy elsajátítsák a hivatalos államnyelvet.**” (a kiemelések tőlem V.K.) Miközben a tanügyi törvény első szakasza kimondja, hogy kötelező a román nyelv tanulása az iskolában/8.3./, a mi egykori törvénytervezetünk még így fogalmazott: „A román nyelv oktatása a Románia összes nemzetiségeihez tartozó személyek érdekében történik.”/4./ Az az igényünk, hogy ne anyanyelvi szinten várják el tőlünk a román nyelv elsajátítását, miként a román gyermekektől, csak részben valósult meg. A felsőtagozatos magyar tanulók már ugyanúgy és ugyanolyan tankönyvekből kell ta-

nulják a román nyelvet, mint román diáktársaik /8.1., 120./, azaz nem korsajátosságainak és nyelvismereti szintjüknek megfelelően.

Az 1995-ös tanügyi törvényhez képest az 1997-es sürgősségi kormányrendelet valóban előrelépést jelentett, mivel lehetővé tette Románia történelmének és földrajzának anyanyelvű oktatását. Ennek szakadt vége most, amikor a parlament két háza – egyben az RMDSZ-es képviselőtünk – akaratóból újra románul kell tanítani ezt a két tantárgyat. Feltehetőleg nem azért, mert a magyar nyelv nem lenne alkalmas e két tantárgy oktatására. Akkor, pedig, miért? És miért kellett ezt megszávozniuk RMDSZ-es képviselőinknek?

Az 1995-ös tanügyi törvény kimondta, hogy felvételi és záróvizsgát csak románul lehet letenni /124./. A sürgősségi kormányrendelet megengedte, hogy azon a nyelven lehessen vizsgázni, amelyen az illető tantárgyat tanulták /38./. Ugyanezt a feltételes módban megfogalmazott elvet („lehetséges”) látják el a törvényhozók egy újabb megszorítással, amikor leszögezik, hogy „a törvény előírta keretek között” /124./. Ez ugyanis valójában azt jelenti, hogy az érdekelt intézmények döntenek a vizsgázás mikéntjéről, de legfőképpen a tanügyminisztérium. Milyen messze is van ez az 500000 aláírással ellátott törvénytervezet 9. cikkelyének előírásaitól! („A felvételi és versenyvizsgákon, a záró- és államvizsgákon, disszertációkon és doktori címvédéseken a jelöltek választásuknak megfelelően anyanyelvükön, vagy azon a nyelven vizsgázhatnak, amelyen tanulmányaikat folytatták”).

Ezek a kitételek a román nyelv primátusát kívánják érvényesíteni az anyanyelvvvel szemben és kísértetiesen hasonlítanak a hírhedt Anghelescu-féle törvényekre. A képességi és az érettségi vizsga nyelvvizsgaként is felfogható, de a baj az, hogy a nem román diákok nem kevesebb mint **három tantárgyból kell vizsgázzanak nem anyanyelven** (!) és ez hátrányosan befolyásolja vizsga eredményeiket, nem beszélve ezek szerepéről az egyetemi felvételi során. Ez a nyelvvizsga központúság érvényesül a vizsgákra vonatkozó rendelkezésekben is, ami szintén diszkriminációnak minősül.

A nyelvi diszkriminációnak, valójában intoleranciának a bizonyítéka

a törvény 8-as cikkelyének azon kitétele, hogy az oktatási intézmények hivatalosan csak román nyelven állíthatják ki a jelentősebb iskolai iratokat /8.4./. Anyanyelven, viszont, csupán a hivatalos iratok másolatát lehet kiadni, illetve csak a többi – tehát a jelentéktelen vagy jelentéktelenebb – iratokat /8.5./. Mindez a koalíció harmadik évében, nem sokkal azután hogy egy ilyen túlkapás a Felvidéken nagyarányú tiltakozási hullámot váltott ki a tanárok és szülők körében. És abban a Romániában, ahol a kommunizmus legsötétebb éveiben – az 50-es években – még szórványvidéken is kétnyelvű értesítőket kaptak a magyar gyermekek.

A felekezeti oktatás és a magyar történelmi egyházak vonatkozásában is diszkriminatív a törvény. Ugyanis – a világi oktatás tekintetében – megszünteti az egyházi oktatás sajátos státuszát és leszázalékolja a magánoktatás szintjére, megfosztva azoktól a lehetőségektől, amelyeket a sürgősségi kormányrendelet biztosított, beleértve az állam által folyósított juttatást, amely az egyházaink által elvégzett oktatási tevékenység elismerését jelentette.

Mindez azután, hogy az 500000 aláírással ellátott törvénytervezetünk kimondta: „Az állam által elismert egyházak hívei nyelvén újra szervezhetnek, alapíthatnak és fenntarthatnak minden szinten, formában és típusban, felekezeti oktatási egységeket és intézményeket” /14./. A több mint 1300 egyházi ingatlan újraállamosítása az elmúlt tíz év legérzékenyebb érvágása, amire még a kommunista korszakban sem került sor. A kifosztottság állapotában és az anyagiak szinte teljes hiányában, a kommunista cinizmus csúcsa a törvény azon kitétele, hogy az egyházak létrehozhatnak magán oktatási intézményeket. De félre a kisebbséggel, ezt is megszavazták a „mieink”!

A kisebbségi oktatás példás eredményeként idézik a tanügyi törvény 118. cikkelyét, amely kinyilvánítja a nemzeti kisebbségek azon jogát, hogy minden szinten, az oktatás valamennyi formájának és típusának keretében folytathatja tanulmányait. Ez a megfogalmazás is a mi kárunkról tanúskodik. Ugyanis miközben a már sokat említett RMDSZ

tanügyi törvénytervezet 1994. július 18-i változata még arról szól, hogy a „a kisebbségekhez tartozó személyek joga, hogy **az oktatás egészének tekintetében** /invärtámánt integral/ élhessenek az anyanyelvű oktatás jogával minden szinten, az oktatás minden típusának és formájának keretében” /1./, a sajtóban megjelentetett törvénytervezet már akkor ejtette „az oktatás egészét”, mármint azt, hogy a kisebbségi oktatás minden szakterületet felölel. Tehát ez a jogfosztó, öncsonkító változat került be az újonnan elfogadott tanügyi törvénybe, amely nem teszi lehetővé bármely szakma elsajátítását a kisebbségek által, hanem ezt a mindenkor döntéshozó fórumokra és elsősorban a tanügyminisztériumra bizza.

Szakoktatás már az előző rendszerben is működött, főleg, de nem csak a Székelyföldön, de ott is érvényesült az anyanyelv kiiktatását elősegítő törekvések. Az új törvény szerint valójában románul vagy román iskolákban folyik az oktatás és csak kérésre (és, természetesen, jóváhagyásra!) lehet – esetleg – anyanyelven tanulni a szaktantárgyakat, nyilván olyan kikötéssel, hogy a román terminológiát is el kell sajátítani /122./. Ezzel szemben az RMDSZ eredeti tanügyi törvénytervezetében a 7. szakasz kimondta: „A műszaki, mezőgazdasági, közgazdasági, jogi és orvosi oktatásban a szakképzés anyanyelven történik, a román szakkifejezések elsajátításának biztosításával” /7./.

Az 1995-ös tanügyi törvény vissza kívánta szorítani a minimálisra az anyanyelvű oktatást, beleértve a felsőoktatást is. Ezért és mivel az RMDSZ ellenzékben volt, nyugodtan előírhatták, hogy felsőoktatási intézményt csakis törvény útján lehet létrehozni /56./, míg karokat minisztériumi jóváhagyással /66.2./, a rendes egyetemek keretében működő főiskolákat (colegii) minisztériumi, illetve szenátusi jóváhagyással /62.2./. A törvény már ebben a formájában azt írta elő, hogy csak **kérésre** és **előírásainak betartásával** lehet anyanyelvű csoportokat vagy tagozatokat létrehozni tanárképzés céljából. A sürgősségi kormányrendelet lényegében megőrizte ezt a rendszert, csak a karok, főiskolák (colegii), illetve szakok esetében beépített egy újabb tényezőt, a Nemzeti Aka-

démiai és Akkreditációs Értékelési Tanácsot.

Az új tanügyi törvény egyrészt megőrizte a fentebbi rendszert és megtoldotta azzal, hogy a tanszékcsoportok létrehozását a szenátusok, míg az oktató személyzet didaktikai képzését ellátó tanszékcsoportot a szenátusok javaslatára a minisztérium hagyja jóvá /56.1-4./ Nyilvánvaló, hogy mind a parlamentben, mind a minisztériumban, illetve az egyetemi szenátusokban a demokratikus szavazás alapján, a mostani közhangulatban a kisebbségi érdekeket szolgáló kezdeményezések elbukásra vannak ítélve. A törvény 123. cikkelyének első bekezdése leszögezi, hogy kérésre és a törvényszabta keretben létre lehet hozni csoportokat, tagozatokat, főiskolákat (colegii), karokat, ha a szakterminológiát románul is tanítják. Kérésre és törvény útján kisebbségi felsőoktatási intézményt is létre lehet hozni, ha az az intézmény multikulturális!!! /123.1, 3./ A rendkívül vitatott, Nyugaton éppen az ellenkezőjét jelentő fogalom nálunk valójában azt a célt szolgálja, hogy ne jöhessen létre magyar oktatási nyelvű egyetem, hanem csakis vegyes. (Akinek ez nem tetszik, annak a törvény feltételei között módjában áll magánegyetemet létrehozni /123.2./) Hogy milyen szándék vezette a törvényhozókat, kiderül az akkreditációs törvényből. Ez ugyanis leszögezi, hogy akár szétválás, akár fúzió útján jöjjön létre egy egyetem, egyrészt szükséges az érintett egyetemi szenátus(ok) beleegyezése, másrészt ez csakis törvény által történhet, a megfelelő felmérő és akkreditációs eljárás végrehajtása után, és induláskor kell létezzen egy román nyelvű, akkor már akkreditált kar /3.2-4./. A számos beiktatott feltétel nyilván azt a célt szolgálja, hogy az „illetékes” tényezők részéről (parlament, egyetemi szenátus, minisztérium) mindig befolyásolható legyen pl. a magyar egyetem létrehozása, illetve működésének engedélyezése. Hiszen papíron ugyan létre lehet hozni egy ilyen egyetemet, de valójában csak akkor, ha létezik erre politikai akarat a román fél részéről, amelyik biztosítja a megfelelő intézmények beleegyezését. Egy ilyen magyar egyetem azonban semmi esetre sem lehet színmagyar előadási nyelvű. (Itt most nem térünk ki arra, hogy nyilvánvaló, hogy a szakterminológiát el kell sajátítani románul.)

A most elfogadott tanügyi törvény szerzői, azonban, nem érték be ennyivel, hanem egy módosított akkreditációs törvényt is elfogadtak, amely újabb megkötéseket alkalmazott egy esetleges kisebbségi egyetem létrehozásával kapcsolatban. Az akkreditációs feltételeken túl, a 88/1993-as törvény mostani módosítása egyértelműen tanúsítja, hogy az anyanyelvű, tehát kompakt magyar egyetem létrehozását kívánja megakadályozni.

Mind az egyetem, mind a többi, már említett kérdés legtöbbszörének tekintetében a sürgősségi kormányrendeletnek előírásai előnyösebbek voltak, nagyobb mozgásteret biztosítottak. Vonatkozik ez különösen az egyetem kérdésére, ugyanis román részről megmutatkozó politikai akarat esetén még meg lehetett volna valósítani valamit egyetemi elképzeléseinkből, de elfogadni egy ingoványos multikulturalitásra vonatkozó szöveget és egy ilyen csiki-csuki feltételrendszert, az több mint öngyikosság volt... Megint csak az RMDSZ egykori tanügyi törvénytervezetét idéznénk, amely egyértelműen fogalmazott: „Jelen törvény hatályba lépésekor újjászervezik és újraindítják – a kolozsvári Bolyai Egyetemet, az igényelt karokkal és tagozatokkal, beleértve a tanárképző és tudományos szakokat is; a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemet; a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolát, mint magyar nyelven működő, önálló intézményeket, továbbá magyar tagozatokat hoznak létre: a kolozsvári Zeneművészeti Főiskolán, a kolozsvári Agronómiai Főiskolán, a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolán, a marosvásárhelyi Tanárképző Főiskolán; magyar tannyelvű tanszékeket a kolozsvári Műszaki Egyetemen, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvén működő összes olyan főiskolákon, amelyek léteznek, s amelyek újraindítását az illető kisebbség kéri.” /16./

Mindez, sajnos, elmaradt. A mostani két törvény helyett, amelyek nem szüntetik meg a magyar nemzetközösség elleni diszkriminációt, hanem állandósítják azt, a Kolozsvár központú állami magyar tannyelvű egyetem létesítését kellett volna kérni és csakis azt. Az minden jószándék próbaköve lehe-

tett volna partnereink részéről akkor, de ma is.

Amint láttuk, a két említett törvény hátrányos, jogfosztó, diszkriminatív kitételeket tartalmaz. És ezeket a mi parlamenti képviselőink is megszavazták az egyetlen Csapó József szenátor kivételével. Méghozzá úgy szavazták meg, hogy ezáltal alapvető célkitűzéseinkről, érdekeinkről mondtak le, bármiféle testületi meghatalmazás nélkül. Az RMDSZ parlamenti képviselője lemondott a szövetségünk által megfogalmazott törvénytervezet számos sarkalatos pontjáról is. Az 500000 aláírással hitelesített szöveget adták fel. (Tényleges eredmény, amely önmagában azonban nem képes megállítani oktatásunk romlását, a romániai magyar kisebbség történelmének és hagyományainak oktatása. Igaz, ennek az oktatását is csak a gimnáziumban engedélyezték, de a felső tagozaton már nem, dacára a legutolsó RMDSZ kongresszuson elfogadott határozatnak.)

De a mi törvénytervezetünk egykori összeállítói – így Asztalos Ferenc és Nagy Benedek -, illetve az érdekeinket képviselni hivatottak nem figyeltek fel Jenei Dezső professzor tanügyi törvénytervezetének árnyalt megfogalmazásaira. Kihagyták és így az új tanügyi törvény nem rendelkezik arról, hogy ki hivatott képviselni az érdekeinket. Az RMDSZ törvénytervezetében még szerepelt, de már pontatlanul, hogy a törvényes képviselőink által megfogalmazott igények és elvárások szerint létrejöjjenek a különböző anyanyelvű oktatási intézményeink, a társadalmi-gazdasági élet, az oktatás, a művelődési-művészeti élet minden területe számára. A most elfogadott törvények nem tisztázzák, ki is hivatott a mi érdekeinket képviselni. A pongyola fogalmazás csak érdekeltekről és társadalmi igényről beszél, s ezeket bárki megfogalmazhatja, akit arra érdemesnek tartanak, aki azonban nem kell feltétlen képviselje a magyar nemzeti közösség érdekeit. Így az oktatási hálózatról, szervezési, szabályozási, tartalmi kérdésekről, tankönyvekről, verseny- és záróvizsgák milyenségéről, személyi kérdésekről nem mi, hanem a minisztérium, illetve a tanfelügyelőség döntenek, nyilván demokratikusan, azaz többségi alapon. Arra sem figyeltek fel szakértőink, hogy a magyarság képviselői kisebbségben

nem tudják érvényesíteni érdekeiket a felsőbb és alacsonyabb szintű oktatási intézményekben, ha ezt a kérdést nem szabályozzák megfelelően törvényileg. Nem vették sajnós, figyelembe azt a javaslatot sem, hogy anyagilag is függetlenített magyar államtitkár alá tartozó, autonóm magyar oktatási rendszerre és az ennek ellenőrzését ellátó önálló magyar szaktanfelügyelői testületre, illetve kerületekre van szükség. Senki nem állt ki azok mellett a Jenei Dezső által megfogalmazott zárórendeletek mellett, amelyek előírták az 1948-as államosítást lehetővé tevő rendelet hatálytalanítását és az elkobzott – így pl. az egyházi – ingatlanok visszajuttatását jogos tulajdonosaiknak /17.1-2/.

Valamikor az RMDSZ autonóm oktatási rendszert ígért és követelt, hogy mi magunk dönthessünk a hazai magyar oktatási hálózatról és annak mikéntjéről, hogy az valóban megfeleljen a mi érdekeinknek. Amint láttuk, a törvény sikeresnek vélt passzusai is ellenkeznek érdekeinkkel. És ehhez járul a törvények velünk kapcsolatos részeinek következetesen kétértelműen megfogalmazott, felsőbb hatóságok szakvéleményétől és állásfoglalásaitól függő, kiskapukkal tarkított szövege, amely ekként többféleképpen értelmezhető.

Ezek a számszerűleg is, de jelentőségüket tekintve is mindenképpen elgondolkoztató hiányok és kihagyások arra utalnak, hogy nem létezett a mi képviselőink részéről politikai akarat ezeknek a feladatoknak az ellátására és kellő igény érdekeink érvényesítésére a törvény révén. Nem értették meg, hogy ilyen csekély eredményért kár volt legitimizálni egy olyan kurzust, amelyik szellemében és törekvéseiben többnyire csak a többségi érdekről hajlandó tudomást venni. Nem mérték föl az autonóm oktatási rendszer jelentőségét, amelynek révén valóban biztosítható lett volna, hogy a romániai magyarság érdekei szerint intézze oktatásügyünk ügyesbajos dolgait kivétel nélkül (tantervek, tanmenetek, tankönyvek, vizsgák, kinevezések stb.).

E két új törvénnyel kiszolgáltatottságunk és elesettségünk nemhogy csökkent volna, de nőtt. És nem csupán és kimondottan tanügyi vonatkozásban, de egyházaink vo-

natkozásában is. Gondolunk itt a több mint 1300 egyházi ingatlanra, amelyek végleg átkerülnek az állam birtokába a most elfogadott tanügyi törvény előírásai szerint. Legfőbb szövetségesünk – a magyar történelmi egyházak – érdekeire képviselőink legyintettek vagy átsiklottak fölöttük könnyedén.

A keserű szájíz csak fokozza, hogy ezt a két törvényt nem a román pártok szavazták meg a fejünk felett, hanem maga a koalíció, az RMDSZ-szel egyetemben. Mi több, a két törvény egy olyan egyezség eredménye, amelyet – ebben a formában – amint az már köztudomású a sajtóból, maga az RMDSZ kötött az RTDP-vel. A kérdés: mi értelme volt ennek a kompromisszum-halmaznak, amikor még egyetemünk sem lett. Miért kellett belemenni az egyetem-ügy ilyen szintű befagyasztásába. Ezt nehezen lehet magyar érdekeknek, nemhogy érdekvédelemnek nevezni. Az RTDP és egykori koalíciós társai már 1995-ben is bizonyosságot tettek érzelmeikről, amiként egyesek most is kijelentették, hogy amennyiben hatalomra kerülnek, módosítani fogják – ellenünk – a két törvényt.

Hogyan lehetett egy ilyen felemás törvény elfogadásába belemenni, amikor jelen formájában a tanügyi törvény továbbra is egy hipercentralizált struktúrában gondolkodik és fogalmaz, amelyet áthat az 1989. előtti korszak nemzeti hegemonizmusa és diszkriminációs viszonyulása. Ez a törvény csak román nemzeti érdekről hajlandó tudomást venni, de a romániai magyarság igényeiről már nem, amiként megszavazói máig nem tudtak szakítani azzal a felfogással, hogy nem mi vagyunk az államért, hanem az állam van miértünk. És ennek az államnak kötelessége lenne a mi igényeinknek megfelelően gondoskodni rólunk.

Ilyen körülmények között még hangsúlyosabban vetődik fel a kérdés: megérte-e odadobni vagy fel sem vállalni az egyetem ügyét és egy az eddiginél még súlyosabb helyzetbe taszítani a magyarságot és legfőképpen fiataljainkat? Joga volt-e a két parlamenti frakciónak egy ilyen törvényt elfogadni és bizalmi válságot gerjeszteni a romániai magyarság és az RMDSZ között?

Kolozsvár, 1999. augusztus 5.

Vekov Károly

BÁLVÁNYOS 10 ÉVE

Idén rendezték meg tizedik alkalommal a bálványosi szabadegyetemet, immár harmadszor Tusnádfürdőn. A pár évvel ezelőtti helyszínváltásnak igen prózai oka volt, amit Orbán Viktor üdvözölve a szervezők újítását 1997-ben úgy fogalmazott meg, hogy nem kell feltétlenül egybekötni a nyári szabadegyetemet egy egyhetes túlélési gyakorlattal.

Markó Béla a tavaly egy hallgatói kérdésre, mely némi provokatív élel arról érdeklődött, hogy milyen országban van, pontosabban Romániában van-e Tusnádfürdő azt felelte: persze Tusnádfürdő Romániában van, de ehhez hozzátenné, hogy Tusnádfürdő a Székelyföldön van. A nagy tapsot kapott válasz kifejezte a lényegét: a fontos az, hogy székelyföldi helyszínen találkoznak magyarországi magyar, erdélyi magyar és román politikusok közös problémákról eszmét futtatni. S habár voltak a táboroknak méltatlan epizódjai is – mint például tavaly amikor a csánigó kérdéshez meglehetősen avatatlannal kézzel nyúló Renate Webert és Valentin Stant helyreigazító Tánczos Vilmost a megbíráltak leszélsőségesítették¹ – alapvetően egyetérthetünk Toró T. Tiborral, aki az utolsó előtti napon felettébb mélyenszántó előadást tartott a Bálványosi folyamat lényegéről, megvonva a tíz év mérlegét.

Toró a következő mozzanatokban látta megragadhatónak a Tusványosi folyamat lényegét:

A szabadegyetem **alkalmi műhely**, ahol ötletbörzét vagy a slágerre vált idegen kifejezéssel brain storming-ot rendeznek csúcspolitikusok részvételével a román-magyar kapcsolatok normalizálásának tárgykörében. **Kísérleti telephely** is Bálványos illetve Tusnádfürdő, ahol az elitek közötti közeledést gyakorolhatják a résztvevők. **Elitképző iskola** a tábor abban az értelemben, hogy új és új generációk vesznek részt a rendezvényein, ismerkednek

meg egy adott problémakörrel, mely térségünkben kulcsfontosságú. E funkció, tegyük hozzá, leginkább az anyaországi magyar és az erdélyi magyar résztvevők vonatkozásában érvényesül: a román fél általában „kisebb erővel vonul fel” ami az ifjú generációkat illeti. Ugyanakkor mindkét országbeli magyar elit számára igen fontos ez a funkció, mely szorosan összefügg a Toró által megemlített következő dimenzióval, a **rekrutációs lehetőséggel**. Az itt megjelent fiatalok szorosabbra fűzhetik a szálakat az őket meghívó szervezettel s egyben problémaérzékenyebbé válhatnak egy heti intenzív együttgondolkodást követően. Toró utalt Horia Rusu szavaira, aki szerint a tábor résztvevői mindannyian kisebbségben vannak, ugyanis mind a románok, mind a magyarok a szabadgondolkodó kisebbség sorait gyarapítják. A cél – szögezte le Toró: a kisebbség többséggé válása, majd a következő funkcióra tért át. Több **csúcstalálkozó** színhelye, kerete és apropója is e tábor. Itt találkozhatnak az ifjúsági szervezetek vezetőségei, a politikai mozgalmak, pártok elitjei illetve gazdasági szféra emberei. Tegyük hozzá eddig kizárólag a román kormányfő sajátos taktikázgatásán múlott, hogy miniszterelnöki csúcstalálkozó nem jött itt létre (mindkét alkalommal beígérte jelenlétét melyet az utolsó pillanatban mondott le. Sőt tavaly már elindult a konvoj s Vasile emberei még mindig nem voltak hajlandóak hivatalosan bejelenteni, hogy jön-e a román miniszterelnök Tusnádfürdőre vagy nem.

Végül az egyik biztonsági emberre kérdezett rá mobiltelefonon a tábor egyik szervezője, hogy ott van Vasile az autóban vagy nem, aki első megjelentetésében egyértelmű és világos választ adott: nincs.)

A következő Toró által kiemelt funkció az **üzenethordozó és üzenetközvetítő jelleg**. Az üzenet célzottja természetesen a kisebbség s a többség, az elit és a szavazópolgárok egyaránt.

Végül – fejezte be a felsorolást a szónok, aki nemcsak résztvevője volt mind a tíz rendezvénynek, hanem egyik legfőbb eszmei mentora és szervezője is – a bálványosi-tusnádi tábor **ürügy is arra, hogy jól érezzük magunkat**.

Ha mérleget akarunk vonni tíz év elteltével – jelezte Toró – akkor a mérlegkészítés eredménye a választott szemponttól függ. Ha a mérce a mobiltelefon-tulajdonosok, Dep-kocsik², a megkötött háttéregyezségek száma, vagy egyes kulcsfogalmak (például regionalizmus, autonómia, devolúció) bevitele a köztudatba, akkor a mérleg pozitív.

Ha a konkrétan megvalósított dolgok szemszögéből ítélkezünk, akkor bizony van még teendő.

Mindebből Toró szerint az következik, hogy a bálványosi-tusnádi folyamat céljai ma is érvényesek s folytatásra szükség van. Ugyanakkor az alkalmi műhely-jelleget 10 év után fel kellene cserélni, helyesebben ki kell egészíteni egy állandó struktúrával: Bálványost intézményesíteni kell. A szervezők egy interetnikus kutatóműhely felállításának alaprajzát készítették el.

A tábor minden egyes érdekesítő előadásának részletes ismertetése meghaladná írásom kereteit, ugyanakkor telefonkönyvszerűen felsorolni az előadókat és egy-egy gondolatot nem szerettem volna. Úgy vélem, ha nem is a legméltányosabb eljárás számos színvonalas előadóval szemben, de mindenképpen hatékony, ha a politikai szempontból leginkább jelentős előadásokat foglalom össze.

Tökés László a pénteki, utolsó előtti napon tartotta meg előadását, melynek délutánja, mint már azt

részben jeleztem, a bálványosi folyamat tíz évének mérlegét volt hivatott megvonni.

Az RMDSZ tiszteletbeli elnöke egy Széchényi idézettel indított, miszerint „egy nemzet tragédiáit nem annyira a rosszak cselekedetei, hanem inkább a jók mulasztásai idézik elő”. Tőkés László szerint ez fokozottan érvényes az RMDSZ tíz éves történetére, melyben a legtöbb kárt a jószándékú politikusok helyzetkihagyásai okozták. Az előadó kifejezte elismerését a lassan „intézménnyé izmosodó hagyomány” megteremtőinek, a FIDESZ-nek, a MISZSZ-nek illetve az RT-nek valamint a román társszervezőknek. Törhetetlen hit és következetesség jellemzi ezt a táborát, mondta, hit abban, hogy Közép-Európa nem Kelet-Európa és nem Balkán. Itt mindnyájan Európában érezhetjük magunkat. Ez nem földrajzi kérdés – mutatott rá Tőkés László, még akkor sem „ha beszélgetéseinkre rávetül a Balkán árnya”. Az előadó jelezte: csak egyetérthet az RMDSZ kisebbségügyi miniszterének, Eckstein Kovács Péternek azon kijelentésével, hogy Románia legfeljebb a balkáni országok, Törökország, Bulgária vagy Szerbia számára lehet modellértékű, majd így folytatta: „mi a balkáni provincializmus helyett európai regionalizmust szeretnénk.”

A szabadegetem egyik legfontosabb erénye, hogy szakít többség-kisebbség alárendeltségi viszonytal és a partnerség elve mentén szerveződik. Bálványos partnerképző iskola is, a hiteles közeledés példája, ami jól rimel a Reform Tömörülés törekvésére, mely az erdélyi románsággal való stratégiai partnerség kialakítását célozza – mondta Tőkés László. A gondolat – jegyezzük meg – a nemzeti liberális platform javaslatára bekerült a csíkszeredai kongresszuson az RMDSZ programjába is.

Tőkés László szerint a legfőbb probléma az, hogy a Magyarországot körbevevő államok, de mindegyik előtt Szlovákia és Románia integrációs célzatú taktikázászatára használja a kisebbségi kérdést. A román kormány kisebbségpolitikája nem céloz reális megoldásokat, bizonyíték erre a tanügyi törvény, mely jelentős visszalépés a sürgősségi

kormányrendelet előírásaihoz képest⁹. Ugyanez mondható el a szlovák nyelvtörvényről is.

A nemzeti érdekek félreismeréséről és alkalmatlan képviseléről van itt szó mutatott rá Tőkés, majd leszögezte: a közös regionális érdekeken keresztül is meg lehet találni a nemzeti érdekeket. Pozitív példaként emelte ki a Reform Tömörülés nyílt levelét Bill Clinton elnökhöz, mely tabukerülő szókimondása mellett a regionalizmus gondolkörét is igyekszik az erdélyi köztudatban elültetni. Tőkés László szerint egy olyan kerekasztalra van szükség, mint amelyen a 1989-ben a magyar változások idején az anyaországban megfogalmazták egy éppen olyan érzékeny és történelmi szempontból is jelentős folyamat forgatókönyvét, mint amilyen az erdélyi magyar kisebbség sorskérdéseinek a megoldása. Egy Budapest–Bukarest–Kolozsvár által megjelenített kerekasztaltárgyalás-sorozatra van szükség a felmerülő kérdések megnyugtató megoldása érdekében.

Az RMDSZ fő kormányzati funkciója az volt, hogy részt vegyen a külpolitikai imidzsgyártásban. S amit az RMDSZ tiszteletbeli elnöke vélhetőleg politikai tapintatból nem tett ehhez hozzá, azt hozzáteheti a krónikás: a mai RMDSZ – Románia európai imidzsének első számú kozmetikázója – a neptuni hagyományt folytatja. Akkor is, most is történelmi helyzetet hagyott kiaknázatlanul vagy játszott el az erdélyi magyarság képviselői szervezete (ma) vagy annak egy különutas politikuscsoportja (Neptunban). Holott teljesen világos, hogy a román hatalom Trianon óta csak akkor volt hajlandó bármit is tenni a magyarság érdekében, ha bizonyítási kényszer alatt volt. Ezt a bizonyítási kényszert sikerült semlegesíteni vagy legalábbis csökkenteni az Európa Tanácsi tagság elnyerése előtt 1993 nyarán Neptunban illetve ma, Koszovó után. S ez már szorosan összefügg azzal, amire Tőkés László is hangsúlyosan rámutatott, tételesen, hogy a nemzetközi konferenciának nem csak Délkelet-Európával kellene foglalkoznia, hanem figyelmének ki kellene terjednie a kisebbségekbe taszított magyar nemzetrészek sorsára is. Békés jogharcot honorálni kell – tette hozzá Tőkés László.

Gondolatot tökéletes összhangban volt a Kövér László által a FIDESZ kongresszusán elmondott katarktikus beszéd egy részével, miszerint „ha valamiféle rosszul értelmezett konfliktuskerülés, a könnyebb ellenállás vonalán való haladás miatt a koszovói válság rendezése nem terjed ki a magyar kisebbség helyzetének rendezésére is, illetve ha a koszovói albánok kedvezőbb elbírálásban részesülnek a nemzetközi közösség részéről, mint a vajdasági magyar kisebbség, annak mind erkölcsileg, mind politikailag elfogadhatatlan üzenete lenne számunkra. Olyan üzenetet küldenénk ezáltal Európára ma még hátrányos megkülönböztetésben élő kisebbségei számára, hogy az Európai Közösség, a nemzetközi közösség csak azokat a kisebbségeket méltatja arra, hogy sorsukat gonddal kövesse, megpróbálja a saját eszközeivel javítani, amelyek bármely, egyébként erkölcsileg méltányolható okból fakadóan, de az erőszak eszközeihez nyúlnak”.

A csúcsonapon, vagyis az utolsó napon Manolescu professzor beszélt a Nemzeti Liberális Párt részéről, majd Markó Béla, végül Orbán Viktor mondta el előadását. A magvas eszmefuttatásokat kérdések követték. De ne vágjunk a dolgok elébe!

Manolescu professzor előadásának talán legérdekesebb gondolata az volt, hogy az úgynevezett „multikulturalizmus”, ami Andrei Marganak köszönhetően szállóigévé vált a román közéletben, amerikai eredetű s Európának vajmi keveset adni képes kulturális „importáru”. Ez felborítja az egészséges szemléletet és éppen úgy bőrszín, faj vagy nemek alapján szelektál mint a rasszizmus, csak ezt az esélyegyenlőség nevében teszi. Ezért – mutatott rá Manolescu – a multikulturalizmus olyan mint a fordított rasszizmus.

„Soha többé!” – kezdte Markó Béla a beszédét – „soha többé Auschwitzot, soha többé Koszovót, soha többé tömegsírokat!”. Az RMDSZ elnöke azt is hozzátette: mindeddig a fogadkozások eredménytelenek voltak. A Koszovo utáni helyzetet, mely hozzásegítene, hogy a térségben SOHA TÖBBÉ ne fordulhasson elő hasonló esemény; együtt kell megteremtünk – állította. Amihez nem elég a térség egyes politikai erőinek igye-

kezete, ahhoz, hogy az együttműködés és egymásrautaltság szellemében igazságos rendezés jöhessen létre a térségben a nemzetközi közvélemény s nagyhatalmak jóindulatú segítségére is szükség van.

Markó Béla jelezte: abszurd helyzet, hogy a magyar-román határ 140 km-es szakaszán Nagyvárad és Szatmár között nincs egyetlen egy teljes értékű határátkelőhely. Hogy olyan ostoba nyilatkozatok hangzhatnak egy vezető napilapban, konkrétan a Cotidianulban egy román szenátor szájából, hogy Hargita megyében 3 honvéd zászlóalj működik s egyet most állítanak fel. A koszovói beavatkozás világpolitikai fordulatot jelentett, ebből kellene az erdélyi magyarságnak is profitálnia. Markó Béla ugyanakkor rámutatott: az RMDSZ az együttműködést választotta a román kormánykoalícióban való részvétel vállalásával és ő személy szerint ma sem lát más utat. A nemzetközi közösségnek értékelni kellene, hogy a elítélendő jugoszláv modell mellett a térségben van egy magyar modell is: a Kárpát-medencében élő magyar nemzetrészek mindegyike politikai úton keresi a megoldást problémáira. S eljött az idő, hogy Európa ezt értékelje.

Orbán Viktor előadása elején jelezte, hogy nem éppen kényelmes dolog „Közép-Európa? Kelet-Európa? Balkán?” címmel a magyar végrehajtó hatalom csúcsembereként Tusnádfürdőn előadást tartani, hisz amennyiben kimerítően elemzi a címben meghúzódó kérdéscsoportokat, abból könnyen nemzetközi szintű problémák adódhatnak, ha meg csak közhelyeket és általánosságokat fűzne egymásba, azzal a hallgatóság lehetne jogosan elégedetlen. Így nem marad más, mint virágnyelven megfogalmazni, hogy mi is történt az elmúlt évtizedben e térségben. A starthelyzetet sokan azonosnak ítélték s ebből azt a következtetést vonták le, hogy az egyes országok hasonló típusú problémák fölött azonos megoldási sémák segítségével azonos idő alatt napirendre térhetnek s kifarolhatnak a történelmi zsákutcából. Ezzel szemben bebizonyosodott, hogy a térségre nem jellemző a homogenitás, az egyes országok a nyugati típusú demokrácia irányában megtett

útnak különböző pontjain vannak. Erre természetesen a nemzetközi szervezetek is felfigyeltek, amit az bizonyít a leginkább, hogy a NATO mindössze három országot vett fel teljes jogú tagjainak sorába, az EU pedig öttel folytat tárgyalásokat a majdani csatlakozásról. Így három kategóriába sorolhatóak az egyes országok az európai integráció és a demokratizálódás szempontjából. Az első csoportba azok az országok tartoznak, melyek kilábalnak a kommunizmusból és a posztkommunizmust is elhagyták. A másik csoportot azok alkotják, melyek átütő sikert nem értek el, de van okuk van reménykedni, hiszen nem játszották el végleg felemelkedési esélyüket. A harmadik csoportba a lemaradott államok tartoznak.

A magyar miniszterelnök nem véletlenül egyetlen konkrét példát sem említett, de a továbbiakban általa felvázolt három integrációs és demokratizálódási csapda segítségével lényegében bárki bármelyik térségbeli államot könnyedén besorolhatta az általános síkú eszmefuttatás keretében felvázolt csoportok valamelyikébe.

Az első, **politikai, gazdasági változások csapdája**. Orbán rámutatott: a radikális reformoknak megvan a maguk ideje. Messze nem egyértelmű, hogy be lehet pótolni az elvesztegetett éveket. A második az esetleges **restauráció** csapdája. Az 1989 után a térség minden államában létrejött új államforma s új intézmények – melyek minden esetben így vagy úgy de a nyugati modelleken alapultak – új gondolkodásmódot igényelnek. Amennyiben tehát a régi elitnek sikerül megkaparintani a hatalmat, akkor nagy az esélye az új intézmények szándékolt és céltudatos kiüresítésének s annak, hogy a gazdaságban s a közéletben a verseny helyét a régi kapcsolatok veszik át. A restauráció súlyos történelmi idővesztést jelenthet. Magyarország átesett ezen a gyermekbetegségen s remélni lehet, hogy nem esik vissza. A harmadik csapda a **kisebbségi, etnikai kérdés** kezelése. Leszögezhető ugyanis, hogy a kisebbségi jogok korlátozásával bármely ország kizárhatja magát az integrációból. A kisebbségi kérdés kezelésének módjait alapul véve a térség országait a magyar miniszterelnök három csoport-

ba sorolta. A fegyveres megoldás eszerint a Balkánra jellemző. A keleti megoldás az, amikor fizikai atrocitások nem érik ugyan az egyes kisebbségi csoportokat, de ezek távol állnak attól, hogy akár csak a belső önrendelkezés jogával élhessenek. A közép-európai megoldás a kisebbségi jogok tiszteletben tartását jelenti.

Kérdésekre válaszolva Orbán hangsúlyozta: az autonómia messze nem a kisebbségi célkitűzések netovábbja: éppen most tért vissza finnországi útjáról s ott a finn elemi iskolákban a finn gyerekeknek kötelező svédül tanulni. Orbán Viktor egyaránt kapott provokatív és jószándékú kérdéseket arra nézve, hogy miként segíti a magyar kormány az RMDSZ-t, hogy miként viszonyul a székelyföldi autonómiahoz illetve az RMDSZ célkitűzéseire. A válasz tiszta volt és világos – vagy Orbán jelzőpárosával, ami a mindenkor magyar kormány kívánatos álláspontjára vonatkozott: elvszerű és becsületes. Azt, hogy mi történjék Erdélyben azt az erdélyi magyarság legitím képviselőének kell meghatározni. „*Magánemberként és miniszterelnökként is nyilván szomorúan hallom – mondta Orbán Viktor – amikor az RMDSZ elnöke azt mondja, hogy a Szövetség a kormányban programjának csak egy töredékét tudta megvalósítani.*” Ugyanakkor addig, amíg például az autonómia szerepel az RMDSZ programjában, addig ezt a törekvést a magyar kormány támogatni fogja, annál is inkább, hogy az maximálisan „eurokonform”. Arra kérdésre, hogy mit tesz a magyar kormány, hogy az erdélyi és általában kisebbségi magyarokkal szembeni anyaországi előítélet illetve helyenkénti ellenségesség megszűnjön, Orbán Viktor egy hosszabb felvezetés keretében elmondta: negyven évig úgy nevelték az embereket, hogy az antropológiai önmeghatározásukhoz a nemzet kategóriája ne tartozzon hozzá. Ebből kifolyólag vannak polgárok, akik számára a határon túli magyarság egy batyu, vagyis nyűg, amit le kellene tenni, amitől meg kellene szabadulni.

Ezek vagy idejétmúltak tekintik a nemzeti szolidaritás kötelékét, vagy veszélyesnek, vagy alacsony jelentőségűnek, vagy pedig egyszerű-

en nem rendelkeznek nemzeti identitással. Az egyes csoportok persze át is fedhetik egymást. Így kialakulhat az a perverz helyzet, hogy a kormány igyekszik mindent megtenni, hogy a vajdasági magyarok sorsának jobbra fordulásához hozzájáruljon, mire a magyar ellenzék támadja hátba. Negyven évi tudatpusztítás után fel kell gyógyulni, ennek elősegítése történelmi hivatás de e gyógyulásnak természetes módon kell lezajlani. Jó úton haladunk efelé – szögezte le Orbán Viktor.

A fórum befejeztével Toró T. Tibor és Németh Zsolt többek között Bálványos intézményesítésének gondolatával búcsúzott a résztvevőktől.

Szemecskesy Attila

¹ Katona Ádám, az Erdélyi Magyar Kezdeményezés nevű platform elnöke "Az ördög nyelve" című interjúban elmondja, hogy megkérdezte Valentin Stant, hogy járt egyáltalán a csángók között, mire a felelet az volt, hogy nem volt és nem is kíván odamenni. A továbbiakban hadd idézzem a keresztény-nemzeti platformvezetőt „Nemcsak Tánzos Vilmosnak adatott meg az a szerencse, hogy sarokba szoríthatta Stan urat és Weber asszonyt álságos munkásságuk miatt, hanem a hallgatóság köréből is többeknek. Név szerint említhetem Gazda Józsefet, aki maga is sokat gyűjtött Moldvában, Komlóssy Józsefet, a FUEV alelnökét vagy Stüber Györgyöt Stockholmból, akiknek kérdéseire Stan úr és Weber asszony képtelen volt meggyőző választ adni. Én magam azt kérdeztem meg a két román szerzőtől elég nagy feltűnést keltve, hogy a szerintük „csángó nyelven” beszélő moldvaiakkal milyen nyelven értekeztek. Stan úr válasza egyszerre mulatságosnak és szomorúnak tekinthető, mert többek közt azt felelte: „Evident nu cunosc limba maghiara”, vagyis „Magától értetődő, hogy nem tudok magyarul”. Egyébként a vegyes-páros másik tagja sem ismeri nyelvünket. Megkérdeztem továbbá, hogy hány ízben járt Moldvában, hány csángóval találkozott s beszélgett. Azt válaszolta, hogy nem járt Moldvában a csángók között, nem is kíván odamenni. Meghívtam a nyilvánosság előtt, hogy jöjjön el, ismerkedjék meg a helyszínen azokkal az emberekkel, akikről olyan magabiztosan állított hamis tételeket. Nem kíván Moldvába látogatni – szögezte le, és szélsőségesnek minősített – nem először – bennünket.” (lásd: Szentimrei Krisztina beszélgetése Katona Ádámmal, In.: Havi Magyar Fórum, 1998/12)

² A román parlamenti képviselők rendszámában a három betű: DEP, eredete deputat = képviselő.

³ Tegyük hozzá: az a bizonyos sokat emlegetett kormányrendelet is igen távol esett az RMDSZ hivatalos programjában megfogalmazott kulturális autonómiától.

Romániára támaszkodnak a moldovaiak

A moldovai főváros, Kisinyov nagy része sötétségbe borult csütörtökön este, mert az úgynevezett „Dnyeszter menti Köztársaság” szeparatistái elvágták a villanyvezetékeket.

A moldovai kormány tárgyalásokat kezdett a terület vezetőivel, akik azzal indokolták az akciót, hogy évek óta nem kapják meg az áram árát, s az adósság már 18 millió dollárra rúg. A kormány 13 milliót ismer el. Ez az első eset, hogy a Dnyeszter menti oroszok teljesen leállították az áramtovábbítást Moldova többi részébe.

Az ország az elektromos energia 40 százalékát kapja a Dnyeszteren épült nagy erőműből, a többi Romániából és Ukrajnából érkezik.

A Dnyeszter mellékén élő, főleg orosz ajkú lakosság autonómiát követel, és 1992 óta gyakorlatilag kivált Moldovából. A szeparatistákkal több száz halálos áldozatot követelő háborúsodás is folyt, amelyet az orosz 14. hadsereg intervenciója szakított félbe.

A hét végére a Dnyeszteren túliak ismét bekapcsolták a villanyt a moldovai fővárosba, de mivel Kisinyov továbbra sem fizet, az áramszünet a héten megismétlődhet.

A moldovai kormány hamarosan véglegesíti az ország új energiastratégiáját, és az áramellátásban alter-

natív forrás helyett immár alapvető forrásnak tekintik a román áramszállítást – mondta Ion Sturza moldovai miniszterelnök a hét végén.

A terv szerint első lépésben mindjárt 30 százalékkal növelik a román áramszállítást Moldovába, jóllehet ehhez nagy fejlesztésre van szükség: a két ország közötti három, összesen 110 kilovoltos távvezeték ugyanis nem bírja a nagyobb mennyiséget.

Szakértők szerint évi 2-3 millió dollár értékű többletszállítást terveznek egyelőre. Románia erőteljesen betársulna Moldova olajiparába is, villamos árama fejében. A Petrom állami olajtársaság nemrég szándéklevelét küldött a moldovai parlamentnek, amely szerint egy Petrom vezetésével alakított román konzorcium átvinné a moldovai Tirez olajtársaság 83,3 százalékát, annak az áramdíjnak a fejében, amellyel a Tirez tartozik a Conelnek.

Moldovában nagy áramkimaradások vannak. A caciurgani erőmű például, amely a fővárost, Kisinyovot látja el árammal, az elmúlt héten több napra beszüntette az áramszállítást. „Moldova sötétbe borult” – írták találón a lapok.

*Szabadság
(Kolozsvár)*

Átalvető

Megjelent testvérlapunk, az Átalvető legújabb, szeptemberi száma.

NÉHÁNY CIKK A TARTALMÁBÓL:

- A nemzet hiányzó paradigmája,
- A tőke új vasfüggőnye,
- Helységnevéhasználat, diplomák, állampolgárság
- Wass Albert tanúsága.

EGY PÉLDÁNY ÁRA:

Egyéni postázással:	150,- Ft
Csoportos postázással (Minimum 10 példány!):	125,- Ft
Külföldre (nyugat)	420,- Ft

Az előfizetéseket egyszerű postai utalványon kérjük feladni a következő címre: EMTE 7101 Szekszárd I., Postafiók: 480

A nemzetpolitika jelentősége az ezredfordulón

A SÜLLYEDŐ BALKÁNI BÁRKÁTÓL AZ EURÓPAI HAJÓ MENTŐCSÓNÁKJÁIG

Minap Füzes Oszkár eufórikus cikkében (Hungária az új birodalomban, Népszabadság, 1999. március 6.) azzal indít, hogy a mai NATO- és majdani EU-tagságunk folytán hazánk páratlanul kedvező történelmi helyzetben várja az ezredfordulót. Az előbbi a példátlan oltalmat, az utóbbi a nemzeti felzárkózás útjának megnyitását jelenti számunkra. „A magyarságot nem fenyegeti nemzethalál... határainkon belül biztosra vehető a nyelv- és szállásterület stabilitása.” Eddig egyetérttek vele. „A mai Magyarország kisebb, mint a magyar nemzet, és ez így is marad. És ez az egyik feltétele annak, hogy a nemzet és állam fentebb vázolt biztonsága kívülről garantáltassék” – mondja tovább. Nem vitathatom!

Füzes Oszkár azonban a továbbiakban ezzel összefüggésben a határainkon túli magyarság sorsának kérdését olyan összefüggésbe ágyazza, amellyel – föladvá a magyar külpolitika más (integráció, jószomszédság, magyar kisebbségek védelme) prioritásának az elvét – mintha azt sugallaná, hogy a határainkon belüli stabilitás áraként bele kell törődnünk abba, hogy mindez a határon túli magyarság rovására történik. Mellőzve azt a kevesek által értett tény, hogy ami a határainkon túli magyarságnak árt, az az egész nemzetnek, tehát közvetve a magyarországi magyarságnak is árt. Ami sújtja a részt, sújtja az egészet. Ezért van vitám vele.

„A magyarok zöme tudomásul vette, hogy a történelmi Magyarország területe több utódállamra bomlott, s belenyugodott abba az igazságtalanságba, hogy a magyar etnikai határok nem esnek egybe a magyar államhatárokkal” – látja Füzes Oszkár Budapestről. Én azonban – erdélyi emberként – óvatosabban fogalmaznék. Úgy gyanítom, hogy a fenti állítás az ebben hinni akarókra, a magyarországi közvélemény nagyobbik részére jellemző inkább. A székelyföldi magyarok körülbelül

annyira nyugodtak bele a történelmi igazságtalanságba, mint mondjuk az északiak, a korzikaiak, a bretonok, a baszkok – hogy csak az Európai Unió belüli példákkal éljek. Az aktuálisabb koszovói példát már nem is merem említeni, hiszen a kísérteties hasonlóságtól hideglelést kapnak Bukarestben és Pozsonyban. Talán Budapesten is sokan.

Trianonnal együtt lehet élni. És együtt is élünk vele, következményeivel mindannyian, ha nem is mindig tudunk róla. (Például amikor az ország „vízfejűségéről”, főváros-központúságáról beszélünk – megfelelkezve róla, hogy történelmi magyar nagyvárosok kerültek az utódállamokba...) A szeretett rokon halálával, hiányával is tovább lehet élni, de lélekben belenyugodni nagyon nehéz. Viszonyulunk hozzá: akár bevalljuk, akár tagadjuk a hiányt. Akár beszélünk róla, akár nem. De talán önmagában mégsem számít revizionizmusnak, ha sokan nemigen képesek lélekben is belenyugodni, elfogadni Trianont. Bármennyire is félrevezető lehet – a tény, hogy a határon túli magyarság, közelebről az erdélyiek körében leszámítva néhány artikulálatlan, magányos megnyilvánulást – nincs hagyománya az erőszakos jogérvényesítésnek. Megkockáztatom a feltevést: az erdélyi magyarság olyanira igazságtalannak tartja a trianoni döntést, hogy mindmáig leginkább morálisan tiltakozik ellene. Olyan letaglózó csapásnak érzi, amelyet saját erőből orvosolni sohasem remélt, mindig is a történelemtől, a nagyhatalmaktól várt elégtételt. Korábban a totalitarizmus, ma a vadkapitalizmus egzisztenciális aggodalmi és a fellépés morális súlyát relativizáló értékviszáltsága erősen korlátozzák a radikális (ez nem föltétlenül jelent erőszakot!) fellépések esélyét. Mindez azonban, azt hiszem, aligha jelent belenyugvást. És hogy itt nem csupán a szavakkal való játékról van szó, arról a helyzet következményei árulkodnak leginkább. A „beletörődöttség” ugyanis nem je-

lenti azt, hogy az erdélyi magyar kisember ne a maga (bizonyára „korszerűtlenül nemzetállaminak” minősíthető) szemléletével kötődjék nemzetéhez és annak anyaországához, és hogy – kollektív megoldás híján – ne keressen egyéni kiutat helyzetéből. Ebben az összefüggésben figyelemre méltó, hogy növekvőben van az utódállamokból, különösen az Erdélyből áttelepülők száma, és az előrejelzések szerint a minden pozitív diszkrimináció lehetőségét kizáró schengeni egyezmény majdani életbelépésének réme gyorsítja ezt a folyamatot.

Hát ennyit a „belenyugvásról”.

Talán nem számít revizionizmusnak az aggodalom: aki nem számol a határainkon túli magyarok valódi érzelmeivel, azt váratlanul érik az egyébként „érzelmi logikával” kiszámítható fejlemények. (Mint amiként olyan váratlanul érte a nyolcvanas évek végén a késő-kádári rendszert az erdélyi menekültek áradata, hogy befogadni nem, csak továbbengedni volt képes őket. Minek folytán Európa ma tele van a szándékuk ellenére az anyaország helyett valahol nyugaton kallódó magyar értelmiségi fiatalok ezreivel...)

De hát miből is keresnek egyéni kiutat? „Noha Romániában, Szlovákiában és Szerbiában vannak jelentős politikai erők, amelyek a magyar kártyát játsszák ki, a három többségi nemzetben is kisebbségben maradnak a nyíltan nacionalista-soviniszta irányzatok” – állítja Füzes Oszkár. E tekintetben is indokolt az óvatos megfogalmazás. A nyíltan nacionalisták talán valóban kisebbségben vannak, talán kisebbségben is maradnak. De hogy Slota, Funar és Seselj – egyébként nem teljesen elhanyagolható – táborán kívül mekkora a nem nyíltan nacionalista-soviniszta erőknek – egyébként történelmileg, nemzetlélektanilag és szociológiailag sajnos jól magyarázható – látens befolyása és tömegbázisa, azt nehéz felbecsül-

ni. Meggondolkodtató azonban, hogy a NATO-bővítésből való kimaradást követően (egyébként előre várt módon) a demokratikusnak minősített bukaresti kormányzat milyen nehezen birkózik meg ezekkel a lappangó erőkkel. Gondoljunk csak a magyar egyetem ügyére! És kérdés, hogy a valószínűsíthető bukaresti kormányváltást követően a régi-új vezetőség egyáltalán mennyire kíván majd megbirkózni velük. És mennyire ragaszkodik majd az eurokomform látszatokhoz?... Ilyen helyzetben a Füzes említette „nagyköveti figyelmeztetések” vagy akár Clinton és Chirac szava nagyjából annyit ér, mint Mitterand emlékezetes beismerése, hogy Trianon igazságtalan döntés volt.

A Nyugat támogatásának egyébként, közli Füzes Oszkár, „külön ára van: ahogy a határrevízióról végleg, úgy a szomszédos államokban élő magyarok területi autonómiájáról legalább átmenetileg, de hosszú időre le kell mondani. Ez ugyanis a magyarok esetében nem élvez külhatalmi támogatást, még akkor sem, ha a szerbek Boszniában és az albánok Szerbiában megkaphatták. A nyugati magyarzatok szerint azért nem, mert a magyar területi önkormányzatot román, szerb és szlovák részről mereven elutasítják. Követelése automatikusan konfliktust gerjeszt, amely mindenkinek csak árt. Bármennyire jogos lenne, hogy a magyar kisebbség békésen és demokratikusan elérje azt, amit a szerbek és az albánok erőszakkal csikartak ki, ennek most nincs reális esélye”.

Magyarán: Füzes Oszkár a határon belüli NATO-stabilitás bástyáiról azt üzeni az európai mércével jogosnak tekintett jogaiért (kollektív jogok, területi autonómia, önrendelkezés stb.) küzdő határon túli magyaroknak, hogy ne ingereljék a szomszédokat olyan igényekkel, amelyeket ők nem akarnak teljesíteni, és amely igényeket az örökös lépéshátrányával folyton konfliktusokat gerjesztő Nyugat csak erőszakos fellépésük esetén hajlandó és kénytelen támogatni. Ami persze kényelmetlen lenne mind nekik, mind a határon belüli stabilitásban élő magyarországiak nagy részének is.

Egyetértek a románokkal, szlovákokkal és szerbekkel. Miért is adnának meg olyasmit, amiről tudják, hogy mi, magyarok csakis békésen, tehát szerintük amúgy sem „komolyan” kérünk, amiről le tudnak „beszélni” bennünket? Milyen kofa lenne az olyan ebben a Balkán-zsibvásárban, aki olcsóbban adná így-úgy szerzett portékáját, mikor tudja, hogy mi magunk ragaszkodunk a magasabb árhoz! Míg Nyugaton a kompromisszum, Keleten az alkudozás a kötelező. A „ne ingereljük őket” balszemlélete – még ha Füzes ezúttal a nyugatiaknak tulajdonítja is – kísérteties módon idézi föl a magyar külpolitika több évtizeden át tragikusan kudarcos elvét, miszerint kímélnünk kell a szomszédok érzékenységét. Kétségtelenül tekintettel kell lennünk rá, számításba kell vennünk a balkáni alkut, de aligha szerencsés ehhez

igazítanunk nemzetpolitikánkat. A „nincs reális esélye” hitem szerint politikai megfogalmazás. A (kül)politika (is) a lehetőségek művészete, nem a lehetetlenségeké. A jogokért persze békésen is lehet harcolni (lásd Gandhi). A romániai magyarság ezt teszi, ettől olyan európai demokráta. És sikertelen. Amint ez éppen Füzes intelméből kiviláglik.

Füzes Oszkár állításának ugyanis súlyos üzenete van. A Nyugat csak a radikális jogérvényesítési kísérleteket támogatja. Az albánok igénye talán nem ütközött merev elutasításba? Sem a boszniai szerbeké? Nem gerjesztett konfliktust? Talán csak az erőszak lenne a megoldás? Közismert, hogy a dél-tiroli helyzet példás megoldását védtelen erőszak (robbantás-sorozat) előzte meg. „Személy szerint nem támogatom az erőszakot, de utólag úgy tűnik, a holtpontról való elmozduláshoz szükség volt ezekre az akciókra” – nyilatkozta éppen a Népszabadságnak (1994. okt. 4.) a terroristának aligha nevezhető Christoph Pan professzor (egyébként maga is a területi autonómia híve). Tényleg?

De hát az európai mércével is jogosnak minősülő, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség programjában igényelt területi autonómia, egyáltalán az önrendelkezés igénye valóban annyira reménytelen lenne? Kétségtelenül kevés ma az esély a területi autonómia megszerzésére Romániában, és az e körül folyó belső vita komoly legitimációs válságba sodorta az RMDSZ-t. De csak ezért, erre a budapesti sugallatra fel kellene adni a reményt és a küzdelmet? Valóban ennyire ne lenne semmiféle nyugati támogatottsága a területi autonómia ügyének? Hogy csak egy személyre szóló példával éljek: Wilfried Martens, Belgium volt miniszterelnöke, az EU kereszténydemokrata (konzervatív, liberális) pártjait tömörítő, az Európai Parlament második legnagyobb frakcióját alkotó Európai Néppárt elnöke a vele készített interjúban egyértelműen támogatja mind a kollektív jogok, mind a területi autonómia igényét (Magyar Nemzet, 1996. augusztus 27.) Ezt teszi könyvében is (Az egyik és a másik Európa, Bp., Püski, 1996.). Tény, az Európai Unió parlamentjének és frakciójának vajmi szűkös a hatásköre, de az is tény, hogy az európai országokat vezető tekintélyes politikusok ülnek az említett európai párt elnökségében,

amely gyakorta kiáll a nemzeti kisebbségek joga mellett (lásd Meranói Nyilatkozat). Igaz, az európai kereszténydemokratákat és elveiket a magyar sajtó nagyvonalúan mellőzni szokta...

Akit a kérdés valós mélységében foglalkoztat, az nem állít olyat sem, hogy „a kettős, például a magyar-román állampolgárság jogilag – és gyakorlatilag kivihetetlen”. A felvetést éppen az teszi bonyolulttá, hogy ez ma jogilag egyáltalán nem lehetetlen. A magyar állampolgársági törvény nem zárja ki a kettős állampolgárságot. És, hogy Fűzes példájánál maradjunk: a román még kevésbé. Romániában egész szlovén, horvát falvak rendelkeznek kettős állampolgársággal. (Egyébként példamutató lehetne számunkra az a figyelmes, megkülönböztető bánásmód, amelyben a román állam a Moldvai Köztársaság – román állampolgárait részesíti!)

Ettől persze a kettős állampolgárság gyakorlati, politikai kivitele-

zése valóban kétséges lehet. De éppen elv és gyakorlat konfliktusa teszi a kettős állampolgárság érzelmi-leg érthető felvetését rendkívül érzékeny kérdéssé. Talán valamivel több empátia kellene hozzá...

A szomszéd országokkal való együttműködés szükséges, azok euroatlanti integrációja a kívánatos számunkra, hiszen a szubszidiaritás, a regionalizmus stb. európai elveinek érvényesülése bennük a megnyugtató megoldás, pontosabban a megoldás lehetőségét kínálná nemzeti gondjainkra. Egyfajta új, szermeres történelmi elégtételt – valom magam is.

Ezért egyetérték Fűzes Oszkár-al abban, hogy hazánknak szoros együttműködésre kell törekednie a szomszédaival.

De hát persze „megtörténhet, hogy Szerbia és Románia az orosz visszatérés ösvénye lesz, Ukrajna pedig ennek a „főútvonala” – állítja Fűzes Oszkár, és ezzel is egyet kell érteni. Nagyon is megtörténhet. De

akárhogyan is olvasom Fűzes cikkének a végét, ő maga is – mint egyébként még sokan mások – éppen a leglényegesebb kérdéssel nem néz igazán szembe: mi lesz ez esetben az Európától elsodródó utódállamokban élő magyarsággal? A cikk logikájából következik Fűzes nagyvonalú végkövetkeztetése: az elsodródó magyarok belenyugodnak a helyzetükbe, lemondanak a területi autonómiáról, beérik Magyarország meg a nagykövetségi figyelmeztetések erkölcsi támaszával, és élnek a maguk külön életét a maguk országában, a maguk többségével.

Akkor persze nincs kérdés. Akkor végleg különválnak Hungária és a magyar nemzet. De ha a kisebbségi magyarok mégsem nyugodnak bele annyira a helyzetükbe mint, lám, sokan szeretnék; ha végzetessé válik a leválásuk, ha a nemzet(iség) feloldása fenyegetné őket a népek balkáni tengerében, és ha Nyugatról (mi is odatartozunk majd, ugye?) már csak nagykövetségi intelmekre futja (amint ez Fűzes cikkéből előrelátható), akkor viszont – és ezért kell vitatnom Fűzes Oszkár cikkének szemléletét – hamarosan történelmünk egyik legnagyobb dilemmájával szembesülhetünk: ragaszkodjunk-e (meddig?) ahhoz, hogy a határon túli kisebbségi magyarok maradjanak otthon a szülőföldjükön, vagy pedig különös tekintettel a magyarországi népesség kiszámítható csökkenésére és a várhatóan növekvő munkaerőhiányra – ösztönözzük-e kollektív áttelepülésüket az anyaországba? A süllyedő balkáni bárkáról az európai hajó mentőcsónakjába? Nem szenvedné meg a nemzet – a bármennyire is stabil határokon belül is – részei feloldódását? Ha nem nézünk szembe ezzel a nemzetstratégiai kihívással, ha nem keresünk választ erre a dilemmára, akkor válik csak igazán kétségessé, hogy valóban lesz-e magyarság a harmadik ezredfordulón. A stabil határokon kívül és belül...

A szerző megjegyzése: Írásomat válaszcikk formájában annak rendje és módja szerint a Népszabadságnak küldtem el. A lap Érvek, vélemények rovatának szerkesztője azonban előbb hosszú ideig válaszra sem méltatott, majd érdeklődésemre közölte, azt nem kívánja közölni.

Beke Mihály András
Átalveto

PÁLFORDULÁS

Hosszú halgatás után a napokban a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia rendkívüli pontként napirendre tűzte a nemzet és a köztársaság helyzetét: közelmúltját, jelenét és várható jövőjét. A felszólalók túlnyomó többsége fojtott keserűséggel, de méltóságteljesen ecsetelte az elmúlt egy évtized vereségsorozatát, és végül mindannyian a szövetségi elnököt tették mindezért felelőssé és minél előbbi lemondását követelték. A tudós társaság két tagja, elsősorban Mihailo Marković, olykor akadémikushoz méltatlan hangon igyekezett meggyőzni társait arról, hogy a jelenlegi rezsim eddigi politikájának semmi köze a vereségekhez és a koszovói kapitulációhoz. A többség azonban – úgy tűnik – végre feleszmélt. Közöttük is leginkább egyértelműen Dobcica Čosić vádolta Slobodan Miloševićet. Ő talán jobban ismeri a többiekénél, hiszen egy átmeneti időszakra Milošević emelte az államfői székbe az író, majd éppen az ő sugallatára a parlament szinte egyik napról a másikra menesztette.

Az akadémikusok szájából elhangzottak több kérdést is a felszínre emeltek. Vajon az Akadémia tagjai belátták volna tizenhárom évvel ezelőtti, a hírhedt Memorandumban formába öntött és a nemzet homogenizálására irányuló ötletüket, vagy pedig az új szelek szárnyán igyekeznek szalonképesebbé válni? Nem tudni. Tény azonban, hogy a mostani erőteljes rezsimellenességük egyfajta tudathasadásról árulkodik. Annak idején, pontosabban 1986 decemberében éppen ők végezték el a nacionalizmus szárnyalásához szükséges „kezdőrugást”, amelyet a kéttagú államszövetség jelenlegi, akkor még frissen a politikai élet előterébe került elnök „csak” végrehajtott. Hogy milyen eredménnyel, tapasztalhattuk.

Az Akadémia mostani visszakozása aligha fog javítani a tudósok reitingjén. Egykori ötlete megvalósulásának útját sírok ezrei, menekültek százezrei és porig rombolt gazdaság jelzi.

Magyar Szó, Újvidék

HATÁRON TÚLI KISEBBSÉGI DILEMMÁK:

Kompromisszum vagy radikalizmus?

Egy katolikus teológustól hallottam, hogy az emberi életet nem egyhangú folyamatként, hanem egy olyan vonalként kell elképzelni, amelyet „sűrűsödési pontok” taglalnak, s amelyek gyakorlatilag életünk egészét meghatározzák. Ilyen sűrűsödési pont a szülőktől való lelki és fizikai elszakadás, a házasságkötés vagy a saját gyermek születése, de ide tartozik földi létünk két végpontja, a születés és a halál is.

Nem tévedünk sokat, ha a történelmet, sőt akár egy kormányzati ciklust is egy olyan folyamatként fogunk fel, amelyben szintén vannak sűrűsödési pontok. Ezeknek kell meghatározniuk az úgynevezett radikális és mérsékelt politika szükségességét is. Taktikázás, ügyeskedések, kompromisszumok, avagy gyors döntések, radikális lépések – melyik közösség ne lenne kénytelen a helyzetnek megfelelően válogatni e fenti eszközök közül, ha nem az, amelyek nyílt vagy burkolt elnyomás alatt él? Egészen más egy nagyhatalom kompromisszuma vetélytársával a torta szeletének megtartása vagy éppen újabb szelet megszerzése végett, mint az élni akarók taktikázása egy lélegzetnyi levegőért. Kárpát-medencei közéletünk állandóan visszatérő dilemmája, hogy a magyar kisebbségek melyik utat válasszák: az egyezkedés politikáját vagy a konfrontációt a többségi nemzetekkel? Melyikkel lehet többet elérni? Mindkettő mellett és ellen szólnak elméleti és gyakorlati érvek.

Az erdélyi magyar közéletben az RMDSZ kormányra emelése cezúrát képezett. A magyarok számára a kormányzás lehetősége egyértelműen a saját ügyintézés lehetőségét jelentette. Lehetőséget olyan Románia tényleges érdekeit nem sértő, ám az európai gyakorlattal is összhangban álló követelések végrehajtására, mint az önálló magyar egyetem visszaállítása, a kommunizmus alatt elkobzott egyházi és közösségi javak visszaszolgáltatása a restitutio in integrum elve alapján, vagy az önkormányzatiság gyakorlatba ültetése. A kormányra kerülés szükségességéről az RMDSZ-en belül nem volt vita, annál inkább

a módjáról. A Tőkés László nevével fémjelezhető radikális oldal – ismerve a mindenkori román politika kétarcúságát – konkrét cselekvési programhoz, írásban rögzített határidőkhöz, vagyis szigorú biztosítékokhoz kötötte volna a belépést. A Markó Béla-féle vezetés, valamint a jelenlegi elnöknel is mérsékeltőbb Frunda-féle vonal azonban „biztos, ami biztos” alapon a mielőbbi, tehát a feltételek nélküli belépés híve volt. Végül az utóbbi álláspont győzedelmeskedett. Akkor derült ki, melyik oldalnak volt igaza, amikor a magyar egyetem ügyében értelmezési vita kezdődött a kormányprogramról és a koalíciós szerződésekről az RMDSZ és a kormánykoalíció román pártjai között...

Mi volt a románok érdeke a magyarok bevonásával? Ma már jól látható, hogy nem a demokratikus elkötelezettség, a magyar kisebbség helyzetének rendezésére vonatkozó szándék motiválta őket. Sokan azzal magyarázzák az RMDSZ bevonását, hogy az erdélyi magyarság az RMDSZ felhívásának eleget téve – az 1996-os elnökválasztáson Emil Constantinescut támogatta az akkori elnök, Ion Iliescu ellenében. A választási adatok ismeretében – a Székelyföld magyarsága országos csúcstól elérve 90 százalékban (!) elment szavazni, s egyöntetűen a jelenlegi elnökre adta voksát – könnyen kiszámítható, hogy az a csekély különbség, amellyel a Cotroceni-palota jelenlegi lakója rávert Iliescúra, nekik volt köszönhető. Valójában azonban Constantinescu már az elnökválasztás előtt – mivel hogy pártja győztesként került ki a voksolásból – az RMDSZ-t az egyik leendő koalíciós partnernek nevezte meg.

Nem a kisebbségbarát felfogás, nem is a hála mozgatta a Constantinescu vezette Párasztpártot, amikor a román-magyar koalíció mellett döntöttek, hanem a felismerés, hogy Iliescu hét éve után, amelynek köszönhetően Románia külföldi megítélése valahol a padló szintjén volt, szükség van egy új, demokratikus elkötelezettségű kor-

mány képének nyugati megjelenítésére – s ennek volt szerves része az RMDSZ beemelése. Ne felejtjük el: Madrid előtt vagyunk, a nyugati világ eufóriában ég a román változások láttán, s Bukarestben felcsillan a közeli NATO-tagság reménye. S az új román kirakatkormányban közszemlére bocsátották a magyarokat.

Kirakatkormányt írok, hiszem mára nyilvánvalóvá vált, hogy az a gárda, amelyhez annyi reményt fűzött a Nyugat és a román közvélemény, otthon és külföldön egyaránt csupán a látszatra játszott, miközben egyik elvárást sem tudta teljesíteni: sem gyökeres gazdasági reformot, sem váltást nem hajtott végre a kisebbség-politikában, egyik fő választási ígéretét, a korrupció letörését sem tudta véghezvinni. Ellenben elfogyasztott huszonnégy minisztert, egy miniszterelnököt, az ország pedig a számtalan közéleti botrány mellett megélt egy államcsínnel fenyegető újabb bányászjárást – karhatalmi tehetetlenséggel tetézve –, valamint egy gazdasági mélyrepülést, amelyből máig nem tudott feleszmélni.

Mit tehetett és tehet ebben a helyzetben az RMDSZ? Noha képviselői rendszerint hangsúlyozzák, hogy kormánypártként nem csupán a magyarság, hanem Románia érdekeit is szem előtt tartják, s valóban születtek is részükről konstruktív javaslatok például gazdasági kérdések vonatkozásában, egyelőre maradjunk azoknál a programpontoknál, amelyek végrehajtására saját választóiktól megbízást kaptak. Ma már mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a jelenlegi román kormány nem kíván érdemben változtatni a magyarság helyzetén, s noha egyes kérdésekben – legutóbb például az Iliescu-féle tanügyi törvény módosítása során – hajlandó engedményeket tenni, a magyarság helyzetének szempontjából lényeges kérdésekben merevem elutasító álláspontra helyezkedik. (A tanügyi törvény módosításából kihagyták az anyanyelvi egyetemek alapítására vonatkozó jogszabályo-

kat.) Nemcsak a magyar universitas ügye jutott mostoha sorsra, hanem az olyan sorsdöntő kérdések is, mint a kommunizmus alatt elkobzott javak visszaszolgáltatása, vagy az erdélyi románok és a magyarok által egyaránt követelt decentralizáció.

Az emberi élethez hasonlóan azonban a román kormányknak is volt egy sűrűsödési pontja. Ez pedig a kelet- és közép-európai országok NATO-csatlakozását eldöntő madridi csúcstól volt, az egyetlen esemény, amely reformok végrehajtására ösztönözte a román kormánypártokat. Madrid jelentős állomás a jelenlegi román politikában: az addigi lendületet a Romániára nézve lesújtó döntést követően az apátia, a cselekvésképtelenség váltotta fel, s ha van valami, amiért nyugaton még értékelik az országot, az csak az RMDSZ kutyahűségének és az ország kedvező földrajzi fekvésének (no meg az olajmezők közelségének) köszönhető. Az a tény, hogy Madrid előtt nem került sor a magyarság, egyetlen igényének tárgyalására sem a koalícióban belül, felveti az RMDSZ vezetőinek felelősségét. A piros pontokra vágyó román kormány akkor még nem merte volna visszautasítani a jogos magyar igényeket. Amennyiben Markóék felvetették volna például a magyar egyetem kérdését, nagyon könnyen elképzelhető lett volna, hogy az RMDSZ ki tud harcolni a NATO-tagságért még vélt nemzet-állami érdekeinek egy részét is feladni képes Bukaresttel szemben egy, a virtuális Petőfi-Schiller egyetemnél kedvezőbb megoldást. Nem így történt, s kitudja, meddig heverték volna az RMDSZ vezetők íróasztalfiókjaiban a felsőoktatásra vonatkozó elképzelések, ha a kolozsvári szervezet, meg-unva a tétlenkedést, nem veti fel maga a kérdést. Akkor már, engedve a belső nyomásnak, a pártvezetés is szóba hozta az ügyet a koalícióban.

A radikális fellépés, amely a kellő pillanatban elmaradt, utólag már nevetséges bohózatnak hat (lásd az RMDSZ kilépésével való fenyegetését). Egy év múlva pedig Románia már választási kampánytól lesz hangos, amelynek arrafelé szerves része a magyarellenesség. A koalíció a közvélemény-kutatások szerint vesztesre áll, s ha nem akar további százalékokat veszíteni, most már nem fog megkockáztatni a magyarok számára kedvező döntéseket. A vonat elment, az RMDSZ elpuskázta történelmi lehetőségét. Amikor

néhány hónap múlva választóik megkérdezik, hol a magyar egyetem, hol vannak elkobzott javaink, hol van a beigért önkormányzatiság, a kirakattól kilépve büszkén lobogtathatják az eredeti célkitűzésektől messze elmaradó új tanügyi törvényt.

A Felvidéken még csak az elejét járóknak annak az útnak, amelyen Romániában már végigmentek. A hasonlóság kísérteties. „Demokratikus” győzelem, a magyarok beemelése a kormányba, fennkölt nyilatkozatoktól, ünnepélyes ígéretekkel kísérve. A séma még az elnökválasztás során is ugyanaz: a rendkívül nagy arányban és példás egységben szavazó magyarok voksainak köszönhetően bukik Iliescu szellemi testvére, Meciar, hogy átadja helyét a „demokratikus alternatívának”, ez esetben Rudolf Schusternek.

„Rosszízú tárgyalások voltak” mondta elkeseredve a koalíciós egyeztetések után Bugár Béla, miután az MKP egyetlen, a magyarok szempontjából fontos tárcát sem kapott; még a mezőgazdaságot sem (a magyarok többsége a mezőgazdasági termőterületnek számító Dél-Szlovákiában él), amelyre pedig előzetes ígéretet kapott a párt. A különféle állami pozíciók elosztásakor folytatódott a magyarok kiszorítása (szintén beigért) helyekről. Az MKP vezetőinek nyilatkozata, miszerint okulnak az RMDSZ példájából, meglehetősen gyorsan aktuális lett. S amint a román kormányknak is megvolt a maga „egyetemügye”, úgy a szlovák kormány esetében is elérkezett a próbatétel ideje. A szlovák nyelvtörvényről van szó, amelyet végül a magyar párt véleményének teljes mellőzésével fogadott el a pozsonyi parlament.

Amikor a szlovák kormánypártok bevonták a magyarokat a kormányzásba, ugyanúgy az ország katasztrofális külföldi megítélése és integrációs esélyeik minimálisra csökkenése játszotta a szerepet, mint Románia esetében. Csak éppen Szlovákia számára a „madridi döntést” az Európai Unió átsorolása jelenti. Ennek legfőbb feltétele a kisebbségi nyelvtörvény megalkotása, s most, hogy Pozsony – Bizáncot megszegyenítve – úgy tett eleget a kérésnek, hogy közben nem tett semmit, a szlovákiai magyarság az utóbbi tíz év egyik legfontosabb döntése elé került.

A kiszivárgott hírek szerint Max van der Stoep, az EU kisebbségügyi főbiztosa – noha nagyon is tisztában van a kisebbségi nyelvtörvény hiányosságával – valósággal elsápadt,

amikor az MKP felvetette a koalícióból való kilépés lehetőségét. Napnál világosabb, hogy az EU számára fontosabb Szlovákia tisztára mosása, mint az, hogy valóban esett-e folt az országon. Egyfajta önbecsapásként tehát a magyarok kormánykoalíciós részvétele is így válik kulcsfontosságúvá az unió számára. Ez viszont felértékeli az MKP szerepét. A kérdés most az, hogy hagyja-e a Magyar Koalíció Pártja, hogy Pozsony, megtévesztve a Nyugatot, gúnyt űzzön a demokráciából, vagy félretéve a tévesen értelmezett partneri lojalitást, meri-e bátran képviselni azok érdekeit, akik ezzel a választásokon megbízták. Akár súlyos döntés árán is, amely megmutatja a világnak, hogy itt színjáték folyik, hogy Dzurindáék, Migasék ingyen, potyautasként szeretnének felülteni az európai vonatra.

A játszma most, ezeknek a soroknak az írása közben is folytatódik. Nemcsak Szlovákiában, hanem két országgal odébb, a Vajdaságban is. A magyarság az autonómia lehetősége előtt áll – ilyen a rendszerváltozás óta nem is volt a Kárpát-medencében –, ám mint annyiszor a sordöntő pillanatokban, a hat (!) vajdasági magyar párt még mindig nem tudott közös nevezőre jutni.* Noha a Külügyminisztérium nyomására sikerült velük egységes autonómiakonceptiót elfogadtatni, a részletekben továbbra sincs egyetértés. A kérdés itt is a következő: radikálisan lépni a megváltozott, talán már soha vissza nem térő helyzetben, vagy egyezkedni, taktikázni ez esetben is. A helyzet persze nem ilyen tiszta, közrejátszanak az ellentétekben a személyes ellentétek, sértettségek és a különféle, többek között a Szerb Szocialista Pártnak való lekötelezettségek is. Az alapkérdés azonban ugyanaz marad.

A történelem azt tanítja, hogy vannak pillanatok, amikor a taktikázás, a túlélési gyakorlatok helyett a kemény, elsőre talán kockázatosnak tűnő lépés mellett kell dönteni. Bár egy kisebbség sokszor kényszerül lavírozásra saját túlélése érdekében, a „sűrűsödési pontok” elérése érdekében idején élni kell a talán soha vissza nem térő lehetőségekkel. Az utóbbi hónapok-évek eseményei a Kárpát-medencében mind ezt igazolták. Sajnos sokszor már későn.

Harrach Gábor

* Augusztus 20-án Szabadkán három vajdasági magyar párt részvételével megalakult az Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács.

Az RMDSZ úgynevezett „mérsékelt”-jeiről

Nyíltan leírva először az Erdélyi Magyarországon olvastam, hogy az RMDSZ (helyesen elnevezve) megalakuló, hamisítva elnevezve „mérsékelt” szárnya tulajdonképp a posztkommunistákat tömöríti, illetve azokat, akiket a 45 év agy mosása – részben vagy egészben – befolyásolt. Hamisítást emlegettem a jelző esetében, mert a hamisítók (érdekember románok és magyarok egyaránt) így a másik, tulajdonképpen (az RMDSZ programjához) következetes szárnyat „radikálisnak” nevezhetik; utalva ezzel, nem kis rosszindulattal, az ír IRA-ra, a baszk ETA-ra és a szerbekre, albánokra.

Az a jelenség, hogy az RMDSZ élére a kommunista funkcionáriusok második vonala, illetve az ezek kegyeltjei kerültek, Romániában természetes. Hisz a teljesen spontán kitört forradalomnak nem volt egy előzetes vezérkara, így – a titkosrendőrség segítségével – egy, a régi hatalomhoz közeli vezérkar „lopta el” a forradalmat, nevezte ki magát vezetőjének, élén Ion Iliescuval. És ő hozta be az első napokban, a spontán szerveződő naiv RMDSZ élére kebelbarátját, Domokos Gézát, és elvtársait. A többi már ment magától, varjú a varjúnak nem vájja ki a szemét alapon”; a „nemvarjúak” – mint Szócs Gézának, Király Károlynak – persze kivájjja.

A közvélemény lassan felébredt, Domokos Gézát 2-3 év múlva nem lehetett tovább tartani az elnöki székben. De a többi maradt ... sőt ezek újabbakat hoztak be, jól vagy gyengébben fizetett politikai vagy adminisztratív helyekre. És ma az a helyzet, hogy ezen csoportnak (lobbnyak) sikerült a szervezeti felépítést úgy kialakítania, hogy a vezetőséget választó közgyűlés többségét nem a tagság küldöttei, hanem a fizetett funkcionáriusok csapata alkotja, amely szavaz, mint egy gép, hisz állása, pozíciója függ ettől.

De nem e bevezető a fő mondanivalóm. Hanem bizonyítékokat

szeretnék az olvasóknak felmutatni, hogy az RMDSZ mai vezetősége a lebukott kommunizmussal rokon-szenvezik. Ahányszor ilyen esetet észleltem, leveleket írtam az illetékeseknek (pontosan Markó Béla elnöknek, Takács György ügyvezető elnöknek, Kelemen Hunor művelődésügyi államtitkárnak és Szabó Károly szenátornak), közbelépésüket, véleményüket kérve. SOHA NEM VÁLASZOLTAK, nem tettek semmit és titkos bolsevista viselkedésüket folytatták.

Íme néhány példa leveleim tartalmából:

1. Még 1990-ben (az un. Temesvári Kiáltvány alapján) felvetődött az RMDSZ tisztségviselőinek átvilágítása, mégpedig (mivel a titkosrendőrség és a párt irattára nekik nem hozzáférhető) saját írásbeli „gyónás” alapján. Ezt azóta is várjuk. Eddig ebből kifolyólag két nagyobb botrány volt. 1994-ben Nagy Benedek képviselő aláírásokat gyűjtött képviselőtársaitól Tókécs László ellen; ekkor vetődött fel a lehetőség, hogy ő (is) besúgó lett volna (a következő választáson őt ezért nem indították, most magas miniszteri-umi állása van). A legutóbbi választások után az RMDSZ koalíciós partnerként, minisztereket is jelölhetett. Így került sor Bárányi Ferenc kinevezésére egészségügyi miniszternek. Mivel ő nem táncolt

úgy, ahogy füttyültek, „valaki” rögtön hozzáférhetett az irataihoz; kiderült hogy mint „reakció”, akkoriban, – zsarolás következtében – besúgói vállalást tett, amit nem is tartott be. Jelentéktelen, mindennapi dolog volt ez. Azóta is ez az átvilágítás minden kisebb-nagyobb RMDSZ gyűlésen felvetődik, nagy fogadkozások követik. És utána ... semmi. Az a kisebb baj lenne, hogy a kommunizmusban besározódottak többé-kevésbé jellemtelenekké váltak, a nagyobb baj, hogy akkori tetteik miatt egyesek által – akik hozzáférnek a bizonyítékokhoz – keményen zsarolhatók, amely miatt sok esetben határozott kiállás, fellépés tőlük nem várható. És ezek maradnak, ragaszkodnak székükhöz ... Így pl. nagy a gyanú, hogy az állami tévénél minket képviselők is ezért hallgatnak.

2. Ceaușescu idején, határozatra feljogosított politikai funkcióban magyarok nem voltak, legfeljebb egy-két kirakatmagyar. De kulturális intézményeiknél persze bőven voltak: szubvencionált folyóiratok fő- és alszerkesztői, színházak igazgatói, egyetemi professzorok (főleg az ideológiailag kényes humán szakokon) stb; most, 1989 után tudtuk meg, hogy Ceaușescu csahosai „csak” olyan éberek voltak, hogy nem vették észre: ezek egytől-egyik titokban mind ellenállók voltak, sőt reakciósook, kereszténydemokraták vagy ki tudja mik! Esetleg kozmopolita liberálisok. Mert senkit sem vont e „vezetők” közül az RMDSZ (erkölcsi) felelősségre, sőt ezek legtöbbször helyükön maradtak (ha nem mentek nyugdíjba). Hát így ... Pedig közben az RMDSZ kormányba került. Bolsevista, szélsőségeségért valakit nem kirúgni – erre nem ürügy a „másság tisztelet”! Így eshetett meg, hogy Ceaușescu egyik kegyencének „magyar barátjának, tolmácsának, külföldi útjai kísérőjének halála után Bukarestben egy pár (volt bolsevista) újságíró kebelbarátja emléktáblát állított.

3. A kolozsvári színház közönségének „leszoktatása” már 1980 körül elkezdődött, amióta majdnem kizárólag (egy-két ócska kabaré kivételével), az új, rendezőcentrikus, elgondolkoztató, de anyanyelvszereetre, hazafiságra semmiképp sem nevelő irányzat hívévé szegődött a színház vezetősége. Ez aztán – ördögi körként – megcsappantotta a közönséget: mert a majdnem üres terem miatti gatlásosságában – még az sem megy el, akit ez a fajta (modernnek nevezett) színház érdekelne. A helyi lapban sok vita volt: tisztázódott, hogy az ilyen „színházcsinálás” ellen senki sincsen, csak épp emellett rendes, közérthető „színdarabjászsra” is szükség lenne. A színészek mellözöttségéről, kiszolgáltatottságról panaszokot/síránkokot. Kelemen Hunor illetékes államtitkárt név szerint is megkérdezték, kíván-e valamit tenni? Nem. Miért? – csak sejthetjük. Mindenestre az utolsó „hazafias” darab (több mint kétszázszor) az 1970-es években ment, címe: A kőszívű ember fiai. – A színház 200 éves fennállására színdarabpályázatot írtak ki. „Nyert” egy magyar, történelmi tárgyú, pesszimista darab, Erdély legrosszabb, elmebeteg fejedelméről szólt. Szerencsére csúfosan megbukott – a hazafias helyben-maradás, optimizmus, tenniakarás felkeltésére nem volt alkalmas. Ki zsúrizett? – titok maradt! A többi pályázó neve

is. Nem csoda, ha íróink nem írnak színdarabokat.

4. A budapesti Magyar Nemzet 1998. júl. 3-i száma tette szóvá, hogy Göncz Árpád köztársasági elnök meg Horn Gyula miniszterelnök javaslatára a választások előtt (szertünk) méltatlan tisztségviselőket tüntetett ki. E jelenség a romániai magyarság körében sem volt ismeretlen. Ki tudja kiknek befolyására Horn miniszterelnök több – kultúránk terjesztésében érdemeket szerzett – személyt javasolt kitüntetésre, ami meg is történt. Ezek között szerepelt három oly személy, akik a régi rendszerben bizalmi pártfunkciókat töltöttek be kulturális téren (folyóiratok, könyvkiadás, rádió és tévéadások felelős vezetői), gondosan párbaállítva őket egy-egy makulátlan múltú személyiséggel. A fenti volt elvtársak persze 1989 után a legnagyobb ellenállókká és demokratákká változtak. Régen, területünkön, az előirt ki tudja hány százalék (30-40?) agymosás-anyag mellett, óvatosan, valódi értékekkel is foglalkoztak. Most már nem lehet tudni, akkor mely érdemekért vették fel fizetésüket-prémiumaikat és ... kitüntetéseiket is. Én gondolom, össz érdemeikért. A mai javaslok úgy gondolták, akkor csak a bolsevizmust népszerűsítő anyagért, úgyhogy most ... igen, nyugodtan felterjesztették őket a többiért, a valódi értékek terjesztéséért. Egy

munka két oldaláért két kitüntetés. – Mikor rákérdeztem: bár lehet nem az RMDSZ „javasolt”, de talán a köztársasági elnök – ahogy ígérték, – mint mindenben, ebben is kikérte-e az RMDSZ véleményét, mélyen hallgattak! Nemcsak az RMDSZ vezetői, de Göncz Árpád kabinetirodája is. Végül is nem utánozhatja a Horthy kabinetirodáját, aki választ mindenkinek.

5. Utolsó példám krimiszagú. 1995 elején Vincze Gábor szegedi történész (az Erdélyi Múzeum Egyesület szervezésében) 3 részből álló előadássorozatot hirdetett, főleg a történelem szakos diákoknak, a gyászos emlékü Magyar Népi Szövetség történetéről (1945-52). Az első előadáson harmincan voltak, a másodikikon már vagy nyolcvan. Szó esett az MNSZ akkori vezetőiről, akik a háború előtt a Komintern vezetett illegális Kommunista Románia Pártja tagjai voltak; akiket (a szép sztálinista idő elmúltával) kiszorítottak a politikából a sajtó, a kultúra, az egyetemi katedrák területére; és mint ilyenek, ma is „tiszteletünk körében” (idézet egy posztbolsevista cikkből) található. Persze ezek MNSZ-beli szereplése nem (ill. sem) volt dicsteljes és ezt Vincze Gábor nem rejtette véka alá. Ennek következménye volt-e vagy sem, nem tudhatom, mert nem válaszoltak; de tény, hogy Vincze Gábor a harmadik előadáson megjelenvé elmondta, hogy az előadásának anyaga az RMDSZ városi székházában furcsa mód megsemmisült, így az előadás bizonytalan időre elmaradt. Kértük: legalább valamit emlékezetből mondjon. Szó nélkül sarkonfordult, komoran elment. Kommentár nem szükséges ...

A fentiekkel összhangban van Románia elnökének, Emil Constantinescunak ez év tavaszán tett finnországi nyilatkozata, amelyet szó szerint nem tudok idézni. Tény, hogy az RMDSZ vezetőinek kommunista múltját, a szervezetet a koalíció belüli „legbalosabb” beállítását tette udvariasan szóvá. Az RMDSZ vezetőségének reakciója épp úgy elmaradt, mint a válasz egy egyszerű tagjának hepciáskodó leveleire is.

Nagy László, mérnök
Kolozsvár

Remény és bizalom

Az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának filozófiája arra épült, hogy a Szövetség programját kormányzati szintről lehet csak megvalósítani, ellenzékéből nem.¹ Hogy ez a logika némiképpen sántít, arra többen felhívtuk annak idején a figyelmet, nem sok eredménnyel. Pedig már az a tény is elrettenthetett volna bárki józanul gondolkodó s a magyar önállóságban hívó RMDSZ szavazót, hogy a választási kampányban programunk leglényege, az autonómia semmilyen szerepet nem kapott. Autonómia-státutumaink pedig, melyek részletekbe menően lennének hivatva megfogalmazni idevágó igényrendszerünket, mindmáig nem készültek el. Nem véletlen, hogy politikai színezettől függetlenül a román politikai erők szómágiával vádolják az RMDSZ-t s azzal, hogy nem hajlandó megmondani, mit is akar valójában. Ha valamikor, akkor az 1996-os kampányban az autonómia-igénynek a lehető legnagyobb pontossággal artikulálódni kellett volna. Bár amennyi megfogalmazást nyert a Kolozsvári Nyilatkozatban, a hivatalos programban, az alapszabályzatban és az RMDSZ SZKT által 1993-ban elfogadott kisebbségi törvényjavaslatban, az is elég lenne ahhoz, hogy tiszttségviselőink, élükön Frunda György szenátorral ne mondjanak olyat, hogy nem akarunk etnikai elvű autonómiát. A személyi autonómia, melynek az oktatási autonómia egyfajta folyománya, éppenséggel etnikai elven alapszik, el sem képzelhető másképp. A székelyföldi területi autonómia is etnikai jellegű abban az értelemben, hogy egy adott etnikum köré von közigazgatási szempontból határt s annak fennmaradását hivatott szavatolni. S ha román politikai elit demagóg módon, e célkitűzésünket eredeti funkciójából kiforgatva úgy próbálja beállítani, hogy e területen a román etnikumhoz tartozó állampolgárok másodrendűek lesznek saját hazájukban, arra aligha az a helyes válasz, hogy letagadjuk, ami nyilvánvaló. Tudomásul kell venni, hogy nem lehet minden kérdésre egy-egy mondatos választ adni s a tagadással meg éppenséggel semmire nem me-

gyünk. Az RMDSZ-nek arra kellene a legjobban vigyázni, hogy a valódi célok letagadásával, vagyis profán kifejezéssel élve politikai sumákolással ne legyen vádolható.² Persze amióta 1998 októberében a Markó-féle vezetés az SZKT-val visszavonatta ultimátumainkat, hitelünk és szavunk – s tehát a tárgyalat kérdés – súlya is drasztikusan csökkent.

De bármiként is álljon a helyzet taktikai kérdésekben, a stratégia elve az volt: kihasználni a kormányzati pozíciót konkrét eredmények elérésére. Nos, az eredmények megletek. Az egyházi javak terén parány töredéket sikerült visszanyerni, magyar közösségi ingatlanok ügye eddig arra volt jó, hogy mézesmadzagként elhúzzák az orrunk előtt, mint például 1998 első felében amikor éppen kilépési hangulat látszott eluralkodni az RMDSZ-en belül. S végül az oktatási törvénnyel jogi csapóajtó zárta el az állami magyar egyetem létesítésének útját. Holott ez volt az a kérdés, melyben 1998 folyamán az egész RMDSZ elit egyöntetű álláspontot képviselt: hogy az egyetem kérdése vízvázalható, azt akkor senki nem tagadta.

Mindennek dacára az RMDSZ vezetése úgy próbálja meg eladni a felleltébb silány eredményeket, mintha azok megfelelő ellentételezései lennének politikai támogatásunknak. Tőkés László részletes nyilatkozatot adott ki a tanügyi törvény tárgyában, melyben rámutatott a sikerpropaganda álságos mivoltára s arra, hogy az RMDSZ voltaképpen feladta a félmillió aláírással támogatott tanügyi törvénytervezeten alapuló elvi álláspontját.

Markó Béla Tőkés László nyilatkozatára reagálva egy igen vehemens támadás keretében a következőket tartotta fontosnak leszögezni: „*rendkívül sajnálom, hogy ez a nyilatkozat megszületett és rendkívül sajnálom azt, hogy a szervezet tiszteletbeli elnöke továbbra is élesen támadja az RMDSZ parlamenti frakcióit, az RMDSZ teljes vezetését.*”³ Hadd jegezzem meg közbevetőleg: Tőkés László aligha támadhatja a szervezet teljes vezetését, hiszen Operatív Tanácsi tagként maga része ennek.

Nem is említeném ezt az apró nüansz-kérdést, ha Markó Béla nem lenne hajlamos összetéveszteni magát a „teljes vezetéssel” vagy akár a romániai magyarsággal. Erre enged következtetni legalábbis az alábbi passzus: „*A püspök úr észre sem veszi, hogy miközben ő minket, engem, vagy a parlamenti frakción akar ütni, tulajdonképpen az egész romániai magyarságon üt. Szülőt, gyermeket és mindenkit, akiben még van remény és akiben még van bizalom.*” Most tekintsünk el az adott helyzetben messzemenően indokolatlan patetikus hangvételtől, ennyit egy költőnek megengedhetünk akkor is, ha immáron egy évtizede aktív politikusként működik. Nézzük a tartalmat: ne stílustechnikai szempontból akadjunk bele abba, hogy kit és miként akar ütni Tőkés László, hanem inkább azt vizsgáljuk meg, hogy mennyiben alkalmazható ez a metafora a jelen helyzetben!

Tézisem szerint ugyanis Markó Béla ismét a tudatos csúsztatás eszközével élt, midőn kijelentette, hogy Tőkés László támad vagy „üt” itt bárkit is. Hiszen kinek nem nyilvánvaló az, hogy Tőkés László politikai vonalvezetését 1990 óta a (sokszor indokolatlanul) megelőlegezett bizalom és a (sokszor túl sokáig követett) kooperativitás jellemezte? Tőkés László mindaddig megelőlegezte a bizalmat a Domokos-Verestóy vonalnak, amíg csak lehetett. A Hargita megyei listahamisítás után viszont már Domokosék mindenkitől megtagadták azt a lehetőséget, hogy politikájuk mögött esetleg balek jóhiszeműséget feltételezzenek: megmutatkozott lépésükben a nyers hatalmi akarat. Tőkés László amennyiben elvállalja az elnökljelöltséget 1993-ban, minden józan számítás szerint elsöpörő győzelmet aratott volna. Ehelyett ismét bizalmat előlegezett az új, Markó – Takács fémjelezte vezetésnek. Kezdetben nem is került velük szembe, hanem a domokosi politika örökösével, a később neptunisták néven elhíresült politikai kommandóval. Amikor a hármak a neptuni találkozóval elpazaroltak egy kitűnő nemzetközi konstellációt, megkerülve az RMDSZ legitim fórumait, Tő-

kés Lászlónak szólnia kellett. Beadványaival az SZKT érdemben nem foglalkozott, így a tiszteletbeli elnök funkciójának megfelelően a közvéleményhez fordult. Az ügy a neptuni hármakat elítélő, de nem szankcionáló nyilatkozattal ért véget. (Ezzel együtt még ma is hallani labanc oldalról, hogy Neptun helyes politika volt. Egy biztos: messzemenően konform volt a mai irányvonallal. Ugyanakkor Markó Béla mindmáig nem volt hajlandó elismerni, hogy amit ő annak idején, ha kellő határozottság nélkül is, de elítélt, az vezetése alatt hivatalos politikává vált.)

Időközben 1994-ben nyert az SZDSZ-MSZP koalíció⁴ s Tőkés László lett a román-magyar mosolypolitika és látszatközeledés fő akadály. Hogy a Nagy Benedek-ügy hány titkosszolgálat támogatásával zajlott le, nem tudni. Hogy mennyire volt benne a Horn-féle „magyar” hatalom, azt sem. Ugyanígy arra nézve sem mondhatunk biztosat, hogy az RMDSZ-en belül kik támogatták illetve kik bujtatták fel Nagy Benedeket.⁵ De hogy a tiszteletbeli elnök politikai likvidálását célzó akció egy irányba mutatott mind az akkori magyar kormány önfeladó politikájával, mind a román kormány érdekeivel, mind pedig az RMDSZ labanc szárnyának törekvéseivel, az cáfolhatatlan tény. Tőkés László mindaddig egyetlen bíráló szót nem szólt az RMDSZ vezetéséről, amíg az konzekvensen a Kolozsváron 1992-ben kinyilvánított magyar önrendelkezési igény útján haladt. Az első éles konfliktus akkor bontakozott ki, amikor Markó Béla egyik oldalról mindenféle diplomáciai íratlan szabályt és nemzetpolitikai megfontolást felrúgva levelet intézett a Magyar Országgyűléshez, hogy ne szavazzák meg a FIDESZ jelöltjét, Szócs Gézát a Hungária Közalapítvány kuratóriumát ellenőrző testületbe, Borbély Lászlót pedig Tőkés Lászlónak tett ígérete ellenére (miszerint nem fogja „futtatni” a neptuni tárgyalásban kompromittálódott politikusokat) egy fontos kampánytisztségbe nevezte ki. Az RMDSZ két csúcsembere közötti politikai viszony 1996-ben hült ki teljesen, mikor a brassói menetrend szerint már egy éves késésben levő legfontosabb helyzetkihasználó lépések megtétele helyett Markó Béla is beállt a román politikai elitel kötenőd kormányzati szövetséget szorgalmazók közé.

Ha Tőkés Lászlót habitusa nem predestinálná arra, hogy mindannyi-

szor a közvéleményhez forduljon, ahányszor az egyetemes magyar érdekeket, a kivívandó magyar szabadságot veszélyben látja, még akkor is kötelessége lenne szólni, midőn az RMDSZ operatív vezetésének politikája a hivatalos programnak még a távlati megvalósítási esélyeit is nagyságrendekkel csökkenti. Addig, amíg azon vitatkozunk, kormányon belül (!), hogy lehessen-e magyar iskolákban magyar gyerekeknek magyarul tanulni a román történelmet és földrajzot, addig elég nehezen hozható létre olyan állapot, amikor a magyar érdekvédelmi szervezet az állam által folyósított anyagi eszközök (a magyarság által befizetett adóhányad) segítségével maga dönti el, hogy mit oktat a saját oktatási intézményeiben.

A tiszteletbeli elnök tehát, midőn a hivatalos RMDSZ vezetés kincstári optimizmustól fűtött sikerpropagandáját reálsúlyára redukálta, csak tisztségéből eredő kötelezettségnek tett eleget.

Markó Béla azt veti Tőkés László szemére, hogy „*nincs benne remény és bizalom*”. Sajnos a szövetségi elnök politikája az elmúlt három évben egy szemernyi reményre vagy – horribile dictu – bizalomra sem adott okot. Akár Papp László ex-püspök is szemére vethette volna Tőkés László segédlelkésznek anno 1988-1989, hogy „*nincs benne remény és bizalom*” az ország és az egyház vezetése iránt. E két „kategória” „megléte” valakiben nem elsősorban az adott személy veleszületett vagy tanult sajátossága, hanem mindenekelőtt külső, környezeti feltételektől függő kérdés.

Nem felelhetek a tiszteletbeli elnök helyett, de a magam nevében annyit mondhatok: nem, valóban nincs sem bennem sem elvbarátaimban a jövő, illetőleg a jelenlegi vezetés iránt „remény és bizalom”. Hogyan lehessen reménykedni olyan helyzetben, amikor a Szövetség vezetése ismételtelen kihagy nagy valószínűséggel vissza nem térő helyzeteket? Hogyan lehessen bízni egy olyan vezetésben, mely képes volt az egész szervezet szavát visszavonadni és hitelét ily módon drasztikusan roncsolni? Egy olyan vezetésben, mely politikai lojalitás alapján válogatja össze csapatát, fittyet hányva saját jelszavának, a szervezeten belüli pluralizmusnak? Egy olyan vezetésben, mely módszeresen szorítja ki a hiteles, magyar érdekek iránt elkötelezett s a múltban is bizonyított személyiségeket a szervezethől?

Reményről és bizalomról legfeljebb abban az értelemben lehet beszélni Markó Béla és klientúrája kapcsán, hogy *remélni* lehet, hogy hatalmuk előbb vagy utóbb demokratikus úton véget ér s *bízni* abban, hogy vereségük után nem szakítják szét a szervezetet.

Borbély Zsolt Attila

Jegyzetek

- ¹ A gondolat egyik zászlóvivője, Frunda György már 1993 nyarán azt nyilatkozta, hogy kormányon szeretné látni az RMDSZ-t. El kellett teljen pár év, hogy a neptuni tárgyalás fő alakjának víziója megvalósuljon, hogy a Markó-féle vezetés is „beálljon a sorba”.
- ² E problémára Gazda Árpád igen meggyőző gondolatmenet keretében hívta fel a figyelmet az Erdélyi Napló 1999. június 29-i számában megjelent, „A visszafogottság veszélyei” című eszmefuttatásában: „*Hangoztassuk csak azokat a célokat, melyek összekötnek a koalíció többi pártjával, ne hozzuk kellemetlen helyzetbe a kormányzati partnereket azzal, hogy a román közvélemény számára nehezen lenyelhető célokat lebegtetünk.* – utal Gazda a ma kormányon levők s kormányzati szerepvállalást egyedül célravezető útként beállított érvelésére – „*Ha valaki azonban ezt az utat választja, azzal is számolnia kell, hogy magára vonja mind a román, mind a magyar közösség gyanakúságát. Magyar oldalon egyre többen lesznek, akik áruházzal gyanúsítják, felróják, hogy letért a program által megjelölt útról, akik úgy érzik, nem képviseli már a közösség érdekeit. E bírálatok mindennaposak a hazai magyar sajtóban. Kevésbé nyilvánvaló, de ugyanúgy a létező valóság a román oldalon megfogalmazódó gyanú, hogy a magyar politikuskok képmutatók. Ki nem mondott terveik lényegesen túlmutatnak a hangoztatott frázisokon. (...) Ez utóbbi szociálpszichológiai hatás pedig nem elhanyagolandó. A magyar határozatosságól fakadó román megkönnyebbülés hatását azonban (a kormánypárti politikuskok, megj. tőlem, BZsA) mindaddig figyelmen kívül hagyták.*”
- ³ Lásd: Markó Béla Tőkés László nyilatkozatáról, „*A püspök úrral így, ezen az úton nem tudunk együtt menni!*”, lejegyezte Mózes Edith, (Maros megyei Népszász, 1999. július 24.)
- ⁴ Most hadd ne foglalkozunk azzal, hogy a formális koalíció csak a választások után jött létre. A Demokratikus Charta már 1991-ben megelőlegezte a politikai szövetséget.
- ⁵ Érdemes viszont megnézni, hogy kik nem voltak hajlandók elhatárolódni a parlamenti frakcióban a gyalázatos szennyirattól, mely az ezredvég legnagyobb magyar történelmi személyiségét „hűlen kezelőnek” az „Ördög szolgájának” bélyegzi, aki „fülelő lelkiismerettel” árulja népét. Közöttük volt a neptunista Tokay György, és Borbély László, Székely Ervin, Antal István, Asztalos Ferenc és Márton Árpád, hogy csak a markánsabb figurákat említsem. Mi lehet a lelkeben egy magyar képviselőnek, aki egy ilyen alpári támadástól nem határolódik el, ergo azzal egy bizonyos mértékig azonosul? Ugyanakkor érdemes figyelni arra is, hogy Tokay György leszabotálta az ügy azonnali frakcióbeli megtárgyalását s politikai bomba azonnali hatástalanítását, Markó Béla nem volt hajlandó megvédeni Tőkés Lászlót annak ellenére, hogy nyílt állásfoglalásra 29 RMDSZ tisztségviselő levélben szólította fel. Az RMDSZ öt éves évfordulójára Tőkés László csak az utolsó pillanatban kapott meghívót. Minden fel arra mutat tehát, hogy összehangolt politikai akcióról van szó, melynek célja Tőkés Lászlónak erkölcsi megsemmisítése és a politikából való eltávolítása volt. A Nagy Benedeket magányos tettesként beállító propaganda éppen annyira hiteltelen, s a fennálló hatalmat szolgálja, mint például a Kennedy gyilkossággal kapcsolatos hasonló abszurd tézisek.

Örök barátságokat mindig a magyar nemzet sorskérdéseivel, Erdélyhez való viszonyulás alapján köttem. Fogynak a itthoniak, a Töredékhazában, és az otthoniak Erdélyben. Elment már gróf Teleki Béla new yorki száműzetésben, Arató Paulus atya Rómában, Sternberg János, Várad szülőtte és most GOSZTONYI PÉTER barátom, aki e tanulmány ötletét adta és számtalan jó szót, biztatást. Utolsó levelében is lelkemre kötötte: ne adjam föl, hiszen bárhová visz a sorsom, megszállott emberekre szükség van, akik „nem pénzért, hanem belső láztól vezérelve dolgoznak.”

Köszönöm Péter, nem adom föl!

Ránki György emlékére

SZÁZHÁROM NAP

Budapest első román megszállásának kronológiája

(1919. augusztus 4. – 1919. november 14.)

A bolsevizmus terjedése 1919-ben reális veszély volt, ennek megakadályozása nemzeti és nemzetközi érdek. Magyarország számára az lett volna a kedvezőbb, ha az antant nagyobb szerepet vállal – pontosabban nem hárítja át a szomszédos országokra e feladatot – a Tanácsköztársaság megdöntésében. Így ugyanis a románok helyzeti előnyhöz jutottak – a történelem szerencsés alakulása folytán. Miután a háború győztesei először Magyarországra engedték a szomszédait, harapjanak ki belőle minél nagyobb részt, Budapest – tágabb értelemben Magyarország – elfoglalásával kezdetét vette egy újabb játszma, ezúttal a békekonferencia és Románia között. Bár ennek végeredménye nem volt kétséges, hosszú időbe telt, míg az antantnak sikerült rábírnia Romániát a kivonulásra, azzal, hogy kilátásba helyezte: nem támogatják az Erdélyre vonatkozó román igényt.

Az antant ígérete szerint ha új kormány alakul miután a Tanácsköztársaság megbukott – amely megtörtént, ld. a Peidl-kormányt –, elkerülhető Budapest román megszállása. A budapesti olasz katonai misszió parancsnokának, Romanellinek küldött Clemenceau-féle távirat a következőket tartalmazta: „a szövetségesek tanácsa mindössze azt fogja kívánni a román kormánytól, csapatait azon

a vonalon állítsa meg, amelyet jelenleg a magyar hadsereg részéről szenvedett támadás következtében elfoglalnak, és mindaddig nem fogja kérni arra, hogy visszavonja őket a június 13-án megállapított vonalra, amíg az új budapesti kormány alá nem vetette magát mindenben a fegyverszüneti szerződés pontjainak...”

Ezzel az egy távirattal azonban nem lehetett elhárítani a román megszállást.

AUGUSZTUS 4: Budapest román megszállása

Stromfeld Aurél írja feljegyzéseiben: „Augusztus 4-én a kora délelőtti órákban világossá vált, hogy a párizsi nagykövetség tanácsa messze van, a románok csapatai azonban közel vannak Budapesthez, és hogy a diplomácia Budapest megszállását nem tudja megakadályozni”. Ugyancsak ő írta, hogy ezen a napon délután 2-kor egy román vezérkari tiszt kereste fel a hadügyminisztert, és tolmácsolta az üzenetet: Harrer polgármester és Haubrich délután 4-kor jelenjen meg az Üllői úton, Kispeszt határában, és adja át hivatalosan is a várost. Holban tábornok közölte a megjelenő Harrerrel, Stromfeldel és Haubrichal, hogy mint Budapest városparancsnoka megszállja a fővárost, és garanciát követelt arra nézve, hogy nem lesz fegyveres ellenállás. Közölte továbbá, hogy a közigazgatást a román városparancsnok felügyelete alatt kötelesek a magyarok gyakorol-

ni, a katonaságot és a rendőrséget pedig lefegyverzik. A királyi Románia csapatai ezt követően megkezdték Budapest megszállását az állomások, kaszárnyák elfoglalásával, az állomány lefegyverzésével. Mardarescu ígérte ugyan, hogy nem lépik át a Dunát s megállnak Budán, de ezt nem tartotta be. 6-án a várat is elfoglalták.

AUGUSZTUS 5

Mardarescunak, az erdélyi hadsereg parancsnokának és Panaitescu vezérkari főnöknek a következő pontokat tartalmazó „Hirdetmény”-e az Esti Népszava e napi (szerdai) számában jelent meg.

1. A román hadsereg nem a lakosság, hanem a hadsereg ellen harcol, amely megtámadta.

2. A román katonaság garantálja a békés polgárság vagyoni és életbiztonságát.

3. Mindenki kötelessége a rend fenntartása, a törvények és a rendeletek betartása.

4. A közlekedés este 9-kor megszűnik. Ötnél több személy összejövetele tilos.

5. „Minden lakos, aki az állam rendjét zavarja, szóval, írásban vagy taglejtéssel, sértőleg illeti a román hadsereget, az az előírt haditörvények alapján lesz büntetve.”

A továbbiakban Holban, Budapest városparancsnoka elrendelte, hogy kimaradási engedélyt erre a célra felállított hivatal adhat, a hadihajók nem hagyhatják el a helyüket, a

Weisz Manfred művek beszüntetik a termelést és kimutatást kért a személy- és teherautókról.

Párizsban hiába volt az a hivatalos álláspont, hogy a hatalom letéteményese az antant misszió és az általa elismert magyar kormány, a valóság másképp nézett ki. Az antant belső ellentéte lényegében szabad kezet biztosított a román hadvezetésnek a megszállás tekintetében. Olasz és francia álláspont szerint nem Románia szegte meg a fegyverszüneti feltételeket, hanem Magyarország, ezért a megszállás jogos. Augusztus 5-én a románok átadták a **saját fegyverszüneti feltételeiket**, holott Magyarország 1918. november 13-án, az antant szövetséges és társult hatalmaival már megkötötte a fegyverszüneti egyezményt, és teljesítésére kötelezettséget vállalt. /Ugyanezen a napon Clemenceau táviratban tájékoztatta a magyar kormányt, hogy a legfelsőbb katonai tanács 4 tagú katonai missziót – szövetségi tábornoki bizottságot – küld Budapestre a következő feladatokkal: 1. érintkezésbe lép a magyar kormánnyal a fegyverszünet végrehajtásával kapcsolatban, 2. felveszi a kapcsolatot a megszállókkal, és a/ megakadályozza a tulkapásokat a megszállt területeken, b/ megadják az utasítást a megszállás idejére, c/ a kivonulással kapcsolatban./

AUGUSZTUS 6

Az új román fegyverszüneti feltétel megdöbentette az antantot is. Párizsban a Legfelsőbb Tanács ülésén Clemenceau, Tittoni, Balfour, Pichon, Polk, Matsui, Foch, Misu, Weygand és Vaida-Voevod jelenlétében kinyilvánították, hogy nem ismerik el Romániának a különbékére vonatkozó jogát. A román hadsereg támogatását élvező Friedrich István vezette kormány hadügyminisztere, Schnetzer Ferenc a minisztertanács ülésén fontosnak tartotta kiemelni: 1918 október 31-ig felül kell vizsgálni az összes kormányintézkedést, tehát az október 31. előtti jogállapotok állnak vissza. A Nemzetgyűlés összeüléseig a kormányzási teendőket József főherceg látja el és a kabinet helyén kíván maradni a választásokig.

AUGUSZTUS 7

Hiába volt nyílt titok, hogy a román hadseregnek szerepe volt a Friedrich-féle kabinet megalakításában, a kormány lehetetlen helyzetét mi sem bizonyította jobban, mint az a tény, hogy a románok minden lépé-

süket ellenőrizték, lehallgatták a miniszterek telefonjait, a miniszterelnök dunántúli útját engedélyeztetni kellett, és a sajtócenzúra miatt alapvető információkat nem tudtak közzétenni. A román katonai parancsnokság rendelkezése miatt mindenféle közlekedés leállt. Ez azt jelentette, hogy a főváros több kerületébe a pékekhez nem érkeztek el a tüzelőt szállító járművek, így nem tudtak sütni, s a lakosság egyszerűen nem jutott kenyérhez. Ugyanez vonatkozott a másfajta élelmiszer szállítmányokra is. Ez a korházakat is érintette. Ami a lakosság körében elkövetett bűncselekményeket illeti, sokan estek áldozatul a román katonák rablásának, fosztogatásának.

AUGUSZTUS 8

Párizsban a Legfelsőbb Tanácsban – mivel hiába tiltakoztak a román kormánynál – hangzott el a következő mondat: „a románok a megszállást a legsértőbb módon hajtották végre, magatartásuk ellenségesnek mondható a szövetségesek helyi reprezentánsaival szemben.” E körökben ekkor a szegedi kormányt tekintették a magyar nemzet egyedüli képviselőjének. Budapesten ezen a napon vette ki a kabinet tagjaiból József főherceg az esküt. Ezzel elismerték Magyarország kormányzójának.

AUGUSZTUS 9

Brătianu végre megválaszolta a békekonferencia tiltakozó jegyzékét – a külön fegyverszünetről van szó –, és azzal érvelt: a belgrádi fegyverszünet nem érvényes, mert a békekonferencia kérte fel a román hadsereget Magyarország megszállására. **Joguk van** tehát Budapestet megszállni, és az ott található hadianyagot és készletet elszállítani.

AUGUSZTUS 10

A román királyi katonai városparancsnokság hivatalos közleménye arról adott hírt, hogy „A budapesti és környéki gyárakban a lefegyverzés teljes rendben és sikeresen folyik. Nagyon sok a hadizsákmány, amelynek összeszedése és leltározása folyamatban van” A Budapesti Közlönyben tették közzé, hogy a fegyvereket be kell szolgáltatni, és minden hivatalos és magán postai küldeményt cenzuráznak.

A Budapestre rendelt szövetségi tábornoki bizottság /tagjai: Gorton, Bandholtz, Graziani, Mombelli tábornokok/ egyelőre annyit tehetett, hogy bejelentette: a román fegyver-

szüneti feltételek, melyben hatalmas jóvátételt követeltek a Tanácsköztársaság megdöntésében játszott szerepükért és a megszállás költségeiért, érvénytelenek. Romanelli feljegyzéseiből ismert, hogy a románok követelték az összes fegyver átadását, 300.000 román katona felfegyverzését, a magyar vasút 50, a marhaállomány és mezőgazdasági gépek 30, a hajóállomány 50 százalékának átadását, 20 ezer vagon búza, 10 ezer vagon kukorica, 5 ezer vagon zab valamint szén kiszállítását.

AUGUSZTUS 14

A miniszterelnök két nappal korábban terjesztette elő kérelmét, hogy minden tárca nyisson román panaszírodát, amely a panaszokat a Fegyverszüneti Bizottság elé utalja. A panaszírodák felállítása összefüggésben volt azzal, hogy a román katonai parancsnokság jóváhagyásával ami csak mozdítható volt, folyamatosan szállították ki az országból. Gregory kapitány, az amerikai segélyszervezet egyik vezetője jegyezte fel: „Míg a tábornokok haboznak, a románok rabolnak.” A tömeges kivégzések napirenden voltak, több helyen internálótáborot állítottak fel. Az ország kettészakadt. Keleti felén a románok, nyugati felén a magyar hadsereg volt a hatalom letéteményese. Utóbbi látta el a közigazgatási funkciót is. Itt szerveződött Horthy nemzeti hadserege, a fővezérség intézménye, és a kormány részéről felállított kormánybiztosságok. Egyelőre a Dunántúl mentes maradt a román megszállástól, de a franciák támogatását maguk mögött tudva a románok hamarosan a Dunántúl egy részét is megszállták.

AUGUSZTUS 16

Délután fél ötkor Bandholtz átadott Mardaescu tábornoknak egy dokumentumtervezetet. Ez nyolc kérdéssel foglalkozott:

1. Azonnal szüntessék be a rekvirálásokat, kivéve a Misszió által engedélyezett övezetet, de csakis amire feltétlen szüksége van a román hadseregnek.

2. A román főparancsnok mutassa be azt a térképet amelyen ezek az övezetek fel vannak tüntetve, amely egyúttal a román csapatok elhelyezését is mutatja.

3. Azonnal szolgáltatassák vissza tulajdonosaiknak amit magánszemélyektől elrekviráltak.

4. Szervezzék meg a magyar államtól elvett vasúti, postai és távíróvonalak visszaadását.

5. Ne rekviráljanak több épületet, ingatlant, haladéktalanul ürítsék ki az iskolákat, kollégiumokat és más hasonló épületeket.

6. Azonnal hagyjanak fel gördülőeszközök vagy bármilyen magyar tulajdon hajón történő elszállításával, vigyenek vissza minden úton lévő vagy külső állomáson hagyott gördülőeszközt vagy magyar tulajdont.

7. Korlátozzák a köz- és magánügyek felügyeletét a Misszió által megállapított szintre.

8. A román kormány legkésőbb augusztus 23-ig készítsen listát minden Magyarországról elszállított tulajdonról. Felszólították továbbá, hogy a románok ne lépják át a Duna vonalát, és ne foglaljanak el újabb magyar területeket. Mardaescu erre azt válaszolta, hogy csak járőrök tévedtek át a túlsó partra. Jellemző volt a románokra, hogy teljesen figyelmen kívül hagyták a Békekonferencia felszólításait illetve téves információkat közöltek velük. Csak ezen a napon, augusztus 16-án ismerték például el a Szövetséges Katonai Bizottságot, korábban 6-i jelenlétükről a lakosságot nem tájékoztatták. (Gorton tábornok kénytelen volt röpcédulákon tudatni a tényt Budapest népével.)

A minisztertanács ülésén Schnetzer honvédelmi miniszter mint megoldást vetette fel a megegyezést a románokkal, olyképpen, hogy vagy fegyverszünetet kötnek velük, vagy a két ország perszonaluniós szövetségi viszonyt hoz létre. Az augusztus 8-án Budapestre érkező Constantin Diamandy, a megszálló román hadsereg polgári kormánybiztosja erről azonnal megkezdte tárgyalásait különböző magyar politikusokkal, így Teleki Pállal – Diamandy titkos missziója a perszonalunió előkészítése volt. A belügyminiszter arról számolt be, hogy a románok még a HM és a rendőrség autóit is elvitték, valamint hogy több személyt letartóztatnak, s utána jó pénzért szabadon engedik az illetőket.

AUGUSZTUS 18

A magyar ügy volt a Legfelsőbb Tanács napi ülésének napirendjén. Megismételték: nem ismerik el a Friedrich-kormányt, bár a szegedi kormány 13-án lemondott Friedrich javára. Ezzel csak fokozták a magyar kormány nehéz helyzetét. Budapesten a külügyminiszter, Lovászy Márton folyamatos román előrenyomulásáról számolhatott be. Álláspontja szerint meg kell egyezni a románokkal, vagy legalább el kell érni a fegy-

vernyugvást. Hivatkozott a román ígéretre, hogy tárgyalás esetén kivonulnak a Dunántúlról, és a Tiszántúrra vonatkozóan a megállapodáshoz tartják magukat. Azzal érvelt, hogy a románok a perszonalunió esetén a magyar vármegyéket visszaadják, Erdélyt is, csak ott román autonómiát vezetnek be. Másik érve, hogy megegyezés hiányában mindent elvisznek, a múzeumoktól kezdve az ágyúig. A hozzászólók pedig sorolták: a románok leszerelték a MÁV gépgyárat, a Weisz Manfred Műveket. A Dunántúlon lefegyverezik a magyar haderőt, a tiszteket pedig elviszik. A külügyminiszter végezetül leszögezte: a kibontakozás útja csak az lehet, ha a románok kivonulása esetén az antanthoz fordulnak, hogy garantálják a rendet, mivel nekik is érdekük a bolsevik restauráció megakadályozása.

A minisztertanács ülésén elhangzottakkal megegyezett az, amit Bandholtz naplójában a román hadsereg „áldásos” tevékenységéről feljegyzett: „A románok a maguk részéről belekezdték Magyarország fosztogatásába, elvitték minden gépkocsit, mozdonyt, vasúti kocsit és más gördülőeszközt, eltulajdonították és Romániába szállították az összes megtalálható fegyvert, töltényt, és hadianyagot, ezt követően pedig elkezdték megtisztítani az országot a magángépkocsiktól, boltfelszerelésektől, jószágoktól, ruháktól, cukortól, széntől, sótól és tulajdonképpen mindentől, ami értékkel bír. Fosztogásaikat azt követően is folytatták és folytatják, most is, hogy a Békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa felszólította őket, hogy hagyjanak fel az effajta rekvirálásokkal. Megszállták az adminisztráció valamennyi ágaza-

tát, az összes vasúti táviró-, telefon- és postai rendszert, s jelenleg Magyarországot teljes rémuralomban és térdre kényszerített állapotban tartják.”

AUGUSZTUS 20

A minisztertanácsban a nap három legfontosabb kérdése: a román kérdés, a dunántúli sorozás és a sajtó volt. A miniszterelnök beszámolt arról, hogy Troubridge admirális felkereste József főherceget, és kérte, hogy a kormány ne egyezkedjen a románokkal, mert Foch már elrendelte a kivonulásukat. Mindenképp azon igyekezett, hogy megakadályozza a román és a magyar kormány **közvetlen** tárgyalását. A külügyminiszter felszólalásában bejelentette: a minisztertanács előző napi határozata értelmében a demars megtörtént, a kormány által átnyújtott jegyzék a következőket tartalmazza:

- a románok haladéktalanul ürítsék ki a Dunántúlt,
- itt és Budapesten engedélyezzék a magyar karhatalom szervezését,
- a román kivonulás idejére kapjanak fegyvert a magyar alakulatok.

A hadügyminiszter, aki délelőtt tárgyalta az antant misszióval a következőket terjesztette be:

1. Dunántúlon állítsák meg a cseh és a jugoszláv megszállást és a románokat parancsolják ki,

2. a románok bocsássák szabadon az elfogott tiszteket, a fegyvereket adják vissza, a karhatalmi alakulatokat ne fegyverezzék le,

3. Budapesten a munkások lefegyverezését a rendőrség vezetésével a románok végezzék el,

4. engedjék meg a magyar kormány számára a karhatalom szabad szervezését,

5. bocsássanak a rendelkezésükre 3000 fegyvert és 150 géppuskát,

6. vonják vissza azt a román rendeletet, amely megtitotta a magyar egyenruha viselését, s amely a vörös tisztek internálásáról szól,

7. engedjék meg az elfogott tisztek átvilágítását,

8. adjanak szerelvényt, hogy szükség esetén a nemzeti hadsereg feljöhessen Szegedről.

Szintén a hadügyminiszter jelentette be: ultimátum hangvételű átirat érkezett a románoktól. E szerint, ha azonnal alá nem írják a fegyverszüneti szerződést, akkor az összes fegyvereket beszedik; a rendőrséget feloszlatják és a tisztektől még az oldalfegyvereket is elveszik. A minisztertanács, Troubridge tengernagy, a dunai hajózást ellenőrző Szövetségi Bizottság vezetője közlésére támaszkodva elhatározta, hogy figyelmen kívül hagyja az ultimátumot.

AUGUSZTUS 21

Holban magához kérette a miniszterelnököt. A román katonai parancsnokságon megjelenő Friedrichet szemrehányások áradata fogadta: „Ön és kormánya mindent elkövetnek, hogy a pesti nép ne jusson élelmiszerhez, mert az egész magyar kormány szabotálja ezt eredményezi. Önök továbbá fel merik tenni, hogy az antant és a románok között ellentétek vannak. Mi ez ellen tiltakozunk, mert a legnagyobb egyetértésben vagyunk. Önök, a főherceg, ön és a többiek folytonos hamis panaszokkal zaklatják az entendet, amelyekben bennünket visszaélésekkel és túlkapásokkal vádolnak.”

AUGUSZTUS 22

Nemzetközi nyomásra lemondott József főherceg és a kormány. Az új Friedrich-kormányban minden társadalmi réteg képviselve volt, kivéve azokat, akik a kommün alatt kompromittálva voltak. Erről augusztus 27-én tájékoztatták Clemenceaut, és kiemelték: a kormány bírja a nemzet többségének rokonszenvét; teljesítették az antant kívánságát a koalíciós kormánnyal kapcsolatban, tehát *itt az ideje* a fegyverszüneti tárgyalások felvételének. Kijelentették: a kormány saját erőből – tehát mellőzve a román „segítségnyújtást” – maga akar rendet teremteni, a gazdasági egyensúlyt helyre állítani, egyenlő, titkos és községenkénti választójog alapján az új választásokat kiírni. Addig is a kormány célja:

- a bolsevizmus eltörlése

- a bíraskodás és a közigazgatás helyreállítása,
- az élelmezés, termelés folyamatosságának a biztosítása,
- a vagyon és személyi biztonság szavatolása, politikai egyenjogúság,
- a nemzetgyűlési választások előkészítése.

AUGUSZTUS 23

A Legfelsőbb Tanács táviratban felhatalmazta a budapesti katonai missziót, küldjön ki különítményt annak megakadályozására, hogy a románok ne szállíthassák el, amit Magyarországon összeraboltak. Rudeanu tábornoknak pedig szemrehányást tettek, mert 4000 magán telefonkészüléket szereltetett le a fővárosban, a magyar méntelep, a posta és távirászatügyi hivatal készlete is veszélyben van, és még „egyetlen dolgot sem adtak vissza.” A Szövetségek közötti Katonai Misszió részéről átadott 8 pontból álló memorandumra egy hétre rá született meg a válasz. E szerint a német megszállás idején Romániából elvitt javakra hivatkozva tartanak igényt a magyar vagyon 30 %-ára. A Békekonferenciának erre a barátságtalan lépésre válaszolni kellett. Az amerikai külügyi államtitkár, Polk erélyes fellépésére úgy döntöttek, hogy felfüggesztenek minden Romániába induló szállítást, beleértve a hadianyagot is.

AUGUSZTUS 24

Bandholtz naplójának tanúsága szerint Károly román trónörökös, akinek ezrede Budapest környékén állomásozott, nagy társasági életet él, Budapesten. Nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy a magyar politikussal mint Magyarország leendő királya tárgyalt.

AUGUSZTUS 25

A Legfelsőbb Tanács táviratban közölte a román kormánnyal: amennyiben figyelmen kívül hagyják a rekvirálások beszüntetésére vonatkozó utasítást, nem tartják magukat a jóvátételi bizottság döntéséhez, felfüggesztik az Erdélyre vonatkozó területi ígéretek. Bandholtznak több száz Budapest és Szolnok között áruval megrakott vasúti kocsiról volt tudomása, amelyet Romániába szándékoztak szállítani.

AUGUSZTUS 27

Gorton és Bandholtz a panaszok alapján folytatta a helyszíni szemlét. A Magyar Leszámlító és Váltóbank

raktárában 2400, főleg élelmiszert és takarmányt tartalmazó vagonrakományt bukkantak a nyomára, a Magyar Posta és Távirászat Hivatal raktárában hét megrakott kocsit találtak, a Ganz Danubius Vállalatnál hét vagon pakoltak tele a románok, és teljesen kitakarították a Magyar Központi Egészségügyi raktárat. Ezen a napon intézett levelet Bandholtz Rudeanuhoz, melyben a Dunántúlról történő kivonulásra szólított fel. Horthy a kormányhoz fordult hasonló eréllyel: vessen véget a román megszállás következtében kialakult helyzetnek, melynek rendezése előfeltétele a békekonferenciák lezárásának, a békeszerződés aláírásának. A magyarországi konszolidáció, a választások megtartása, egy koalíciós kormány megalakítása, mindenekelőtt a románok megszállásának megszüntetése, akik újabb területre nyújtották be igényüket a Tiszántúlon, európai mértékű problémává nőtte ki magát. A budapesti Szövetségek közötti Katonai Misszió tagjainak az volt a véleménye, hogy Horthy az egyetlen olyan erő, amelyik képes a rendteremtésre és a bolsevizmusnak egyszer és mindenkorra útját állni.

AUGUSZTUS 29

Gorton tábornok közölte Vaáry főállamügyésszel, hogy táviratot kapott Párizsból. Ebben az antanthatalmak elismerik: ideje már, hogy távozzanak a románok, de csak akkor, ha a magyar hadsereget lecsökkentik a november 10-i fegyverszüneti szerződésben megállapított létszámra. A minisztertanácsban Schnetzer hadügyminiszter a következőket terjesztette be:

1. tegyék lehetővé a karhatalom megszervezését,
2. szűnjön meg a dunántúli magyar hadsereg lefegyverzése és internálása,
3. a románok vonuljanak a demarkációs vonal mögé.

AUGUSZTUS 30

Még mindig olyan hírek érkeztek Budapestről, hogy a Friedrich-kormány és a románok különbékét kötnek, mely szerint a román katonai jelenlétet egy évvel meghosszabbítják, Szeged és Békéscsaba környékén több stratégia pontot átadnak a románoknak, s az életbelépő vámunió készíti elő a két ország között az uniót. Frank Lyon Polk, az Egyesült Államok tejhatalmú biztos a Béketárgyalásokon az erélyes fellépés – ellenlépés – mellett kardoskodott, Balfour

még szövetséges katonai egységek Magyarországra küldését is lehetségesnek tartotta. Tittoni külügyminiszter kevésbé képviselt ilyen érélyes álláspontot. Bár először Clemenceau azt fejtette ki, hogy egy ismert politikai személyesen kellene átadja a román kormánynak küldendő *ultimátumot*, végül elégségesnek tartotta egy, az előzőnél erősebb hangú *jegyzék* átadását a következő pontokkal:

1. románnak megszüntetik a rekvirálást és az elrabolt vagyontokat a Békekonferencia rendelkezésére bocsátják,
2. nem kötnék különbékét Magyarországgal,
3. visszavonják a megszálló csapatokat.

SZEPTEMBER 4

A román politikai magatartás iskola-példája, hogy Brătianu egyszerűen letagadta, hogy megkapta volna a Békekonferencia táviratát. Reagálásából az derült ki: nagyonis tisztában volt a távirat szövegével. Ez végre sok volt a Békekonferencia résztvevőinek is. Mindenekelőtt azonban Polk és Balfour határozottságának köszönhető hogy végre megszületett a Romániának szánt *ultimátum*. A Békekonferencia négy kérdésre kért azonnali választ: hajlandó Románia

1. egy kijelölt időpontig csapatait kivonni Magyarországról;
2. megszüntetni az ország kifosztását;
3. az elrabolt javakat átadni a Jóváételi Bizottságnak;
4. együttműködni a szövetségesekkel a rend helyreállításában, egy felelős magyar kormány létrehozásában amellyel megköthetik a békét.

Brătianu is megírta levelét, amelyben azt állította: ha a románok kivonulnak, akkor Magyarországra ismét vagy a bolsevizmus, vagy a moharchia tér vissza. „A szuverén Románia – írta Brătianu – melyet a szövetségesei a háború alatt elárultak és elhagytak, tiltakozik, hogy a nagyhatalmak ráerőszakolják akaratukat, és ezzel függetlenségét csorbítsák.” (Brătianu jegyzéke 11-én érkezett meg Párizsba.)

Grünn János pénzügyminiszter ismerete szerint a románok lefoglalták Budapest állami dohányraktár készletét. Bandholtz feljegyzéseiben arról is szó van, hogy több milliót érő tókaji bort foglaltak le a megszállók.

SZEPTEMBER 7

Párizsban úgy döntöttek, hogy Sir George Russel Clerk a legalkalmasabb személy, aki a Szövetséges Békabizottság képviselőjeként átadja a román kormánynak szánt jegyzéket. Clerk előtt érkezett Bukarestbe Bandholtz tábornok, a Budapesten állomásozó szövetséges katonai bizottság amerikai tagja. A román miniszterelnökkel történő találkozáson Brătianu azt állította, hogy a magyarországi állapotok konszolidálása a feltétele, hogy kivonuljanak onnan. Együttel bejelentette tiltakozását, és a nagyhatalmak erőszak tevéseinek minősítette, amellyel országa függetlenségét csorbítják, hogy a román-magyar határ megvonásánál nem ismerték el a bukaresti szerződést és a Gyulaféhevári Nemzetgyűlés határozatát (1918 december 1-én Gyulaféheváron az erdélyi románok kimondották Erdély és Románia egyesülését, még a béketárgyalások előtt), hogy Bánátot kettéosztották, s hogy

a kisebbségi jogokat biztosító cikkely aláírását kötelezővé tették Románia számára is. Románia Békés megyében is jelentős területeket követelt, Makó és vidéke magyar lakosságát figyelmen kívül hagyva. Brătianu szerint a Debrecen környékén élő románság kiegyenlítően elvesztésüket. Egyenesen románellenes magatartásnak minősítette, hogy a békekonferencia a hadianyagszállításokat megszüntette.

SZEPTEMBER 9

Brătianu Clerkkal közölte a román kivonulás feltételeit is: ha a román határt a június 13-i jegyzékhez képest 20 kilométerrel nyugatabbra teszi a Szatmár-Nagyvárad vasútvonal miatt, és Magyarország adja át ezen kívül a Maros torkolatát és Békéscsabát. Útalt arra is, hogy sok magyar politikus szorgalmazza a magyar-román megegyezést. A szövetségesek bukaresti diplomatái is a román álláspontot képviselték: hogy ti, ha kivonulnak a románok, kitör az anarchia Magyarországon.

SZEPTEMBER 10.

Ezen a napon, amikor Clerk távozott Bukarestből, a minisztertanácsban a hadügyminiszter emelkedett szóra és előadta, hogy magához kérte a román vezérkari főnök és megkérdezte, hogy mennyi idő alatt tudja a kivonulásuk után a rend fenntartását átvenni. A hadügyminiszter 30 ezer fegyvert, több millió töltényt és 300 gépfegyvert kért az antanttól. Kijelentette, hogy 30 főnyi karhatalmat szervez és 8 ezren teljesítenek állandó szolgálatot.

SZEPTEMBER 20

A budapesti Misszióban immáron sokadszor került terítékre a magyar hadifoglyok ügye. /Több mint 20.000-en tartózkodtak különböző, románok által felállított táborkban./ Bandholtz, hogy felhívja a Legfelsőbb Tanács figyelmét a helyzet komolyságára, a következő tartalmú táviratot fogalmazta meg: „Amennyiben nem sikerül valamiféle kormányt létrehozni, amelyet az Antant elismer, a helyzet a tél közeledtével egyre nagyobb sebességgel romlik. A katonai Misszió nem vihethi keresztül terveit a magyar csendőrség és rendőrség újjászervezésére, a magyar hadifoglyok szabadonbocsátására és a Magyarországról való kivonulásra vonatkozóan egy olyan kormánnyal, amelynek nincsen tekintélye... a románok véget nem érően fenntartják a megszállást és az ezt kísérő foszto-

gatást ...” A távirat három tényről árulkodik kérelmelhetlenül: 1. a megszállók magatartása semmit nem változott; 2. Magyarország, közelebről Budapest népe a kétségbeesés és kilátástalanság határához érkezett; 3. az antant mindezt hetek óta tétlenül nézi – *Bandholtz tehát nem is titkolta, hogy nagy felelősség terheli az antantot.*

SEPTEMBER 23

Budapesten a Misszió ezúttal tudomásul kellett vegye, hogy a román katonák a tűzoltókészülékeket szerelik le és viszik el, Párizsban a Békekonferencián Clerknek a bukaresti tapasztalatait összefoglaló táviratát tárgyalták meg, amiből az derül ki, hogy naívnul először készpénznek vette Brătianu ígéreteit. Nem telt bele sok idő, míg napnál is világosabb lett: Clerk dolga végezetlenül tért vissza Bukarestből, s ha ezen okulva nem következik erőleyesebb fellépés, akkor csak az idő telik –, és végső soron ez a román háborús céloknak kedvez. Valóban: még másfél hónapnak kellett eltelni, hogy komoly szankciókat helyezzenek kilátásba, ami rendkívül fájdalmasan érintette Romániát.

SEPTEMBER 29

Valami azért csak történt. A Vezérkari Főnökség napi jelentése szerint a románok megkezdték a Dunántúl, pontosabban Székesfehérvár, Veszprém kiürítését, s már csak a gyalogság és a lovasság egy része maradt. Győrben is minden jel arra mutatott, hogy távozni készülnek. Természetesen, a román katonák nem mentek üres kézzel.

OKTÓBER 1

A magyar fővárosba visszatérve Clerk azt kellett tapasztalja, hogy folytatódott a rekvirálás. A hónap közepéig Szolnoknál 8877, Csongrádnál 9391 teli vagon hagyta el az országot, és a románok ígéretükkel ellentétben szabotálták a magyar csendőrség és rendőrség szervezését, amely hivatott lett volna felváltani a románokat, és a rendet biztosítani, annak ellenére, hogy szeptember 19-én Diamandy és Mardarescu 10 ezres nagyságrendű rendőrség felállításába egyezett bele. A megszállás további fenntartását azzal indokolták, hogy a dunántúli fehérterror Budapestre, majd az egész országra kiterjedne. Diamandy, aki szerint a reakciós Friedrich-kormány nem fogja átadni a hatalmat egy koalíciós kormánynak, a rekvirálásokat is-

mét teljesen jogszerűnek nevezte, arra való hivatkozással, hogy minden gyár és üzem termelt hadianyagot.

OKTÓBER 5

Délután 6 órakor a Nemzeti Múzeumnál megjelent Serbescu tábornok 14 kamionnal és egy román különítménnyel, hogy elszállítsák a Múzeumnak az Erdélyre vonatkozó anyagát, mondván: Erdély már az övék, őket illeti meg minden rá vonatkozó kincs, érték, könyv. A helyzetet, illetve a múzeum műkincseit Bandholtz mentette meg, aki lepecsételte a raktárt.

OKTÓBER 10

A Béketanácsban ezen a napon tárgyalták meg Clerk írásbeli tájékoztatását. Túlásnak nevezte a magyarországi reakcióról és a fehérterrortól szóló híreszteléseket. Diamandyval szemben a szövetséges tábornokoknak az volt a véleménye, hogy a kormány rendet tud tartani akkor is ha a románok kivonulnak.

OKTÓBER 12

A Legfelsőbb Tanács ezután két jegyzéket intézett, egyet a román – ezt Clerk és Berthelot dolgozták ki – és egyet a magyar kormányhoz. A románoknak szóló öt lényeges kérdésel foglalkozott. 1. A békekonferencia tűzoltónak minősítette az újabb területi követeléseket, amelyet a románok Magyarországgal szemben támasztottak; 2. ragaszkodnak ahhoz, hogy Románia aláírja a kisebbségi szerződést; 3. közös bizottság tegye vizsgálata tárgyául a rekvirálásokat. Ezzel kapcsolatos volt az a javaslat, hogy 4. a jogtalanul elszállított javakat adják vissza. 5. támogassák az új, koalíciós kormány megalakítását, a magyar rendőrség és csendőrség létrehozását és ezzel egyidőben hagyják el Magyarországot.

A Magyarországnak szánt jegyzék a Friedrich-kormány kibővítését vagy új, koalíciós kormány alakítását javasolta, amely alkalmas a szövetségesek által kijelölt határokon belül a rendet biztosítani, a választások megtartására és a békeszerződés aláírására – ez tehát újat nem tartalmazott.

OKTÓBER 13

A Misszió reggeli ülésén drámai beszámoló hangzott el a főváros helyzetéről, ahol a szeptemberi élelmiszer mennyiséget harmadára csök-

kentették a románok, a román parancsnok nem engedélyezte az élelmiszerbiztosnak, hogy a kb. 600.000 lakosú peremkerületeket ellássa. Végezetül: olyan mértékben fosztották ki az országot, ami a szállítási eszközöket illeti, hogy gyakorlatilag az élelmiszer és az üzemanyagszállítás lehetetlenné vált.

OKTÓBER 14

Időközben Budapesten más téren is tovább szigorodtak a megszállás körülményei. A román tisztek több fővárosi magánlakásban lakrészeket foglaltak le maguknak. Mosoiu ezen a napon tette közzé Budapest román királyi csapatok parancsnoka minőségében, hogy „az engedélyezett gyűléseken a felvállalt kötelezettségek nem teljesítése végett minden eddig már engedélyezett gyűlésekhez az engedélyt ezennel visszavonom.”

OKTÓBER 15

Mindez még mindig nem volt elég. A román vezérkari főnök azt követelte a magyar hadügyminisztertől, hogy délig adjon át neki 1.250.000 koronát, ellenkező esetben teljesen megszünteti a főváros élelmezését.

OKTÓBER 18

A román megszállókat amikor lassan eljött a távozás ideje egyáltalán nem érdekelte milyen emlékeket hagynak magukról Budapest népében. A vezérkari főnökségnek szóló jelentés szerint, a József pályaudvarról útnak indított román csapatok az elutazásuk előtt az összes kocsit és raktárt feltörték.

OKTÓBER 25

A román csapatok a teljes felbomlás állapotában vannak. Egy részük polgári ruhában szökésben, más részük továbbra is fosztogat. Így Rákospalotán is tovább folyik a kíméletlen rekvirálás – állapították meg a Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérségén.

OKTÓBER 31

A Misszió határozott hangú levelet intézett Holbanhoz a hadifogolytáborokban uralkodó viszonyok miatt. Kérték, hogy helyezzen szabadlábra minden 18 évnél fiatalabb és minden 60 évnél idősebb személyt, lássa el a foglyokat megfelelő élelemmel és biztosítsa orvosi ellátásukat is. Kiderült az is, hogy foglyok látogatóit, női hozzátartozóit a román örök bántalmazták.

NOVEMBER 2

Megérkezett a román válasz a Béketa-nács október 12-iki jegyzékére, melyben a legnagyobb készséggel ígérték meg mindent: együttműködnek a szövetségesekkel, hozzájárulnak a rekvirálások felülvizsgálásához, visszavonulnak a Tisza vonaláig, a magyar csendőrséget és rendőrséget megfelelő fegyverrel látják el. Sőt. A válaszjegyzékben azt állították, hogy már elláták a magyar rendőrséget és csendőrséget megfelelő fegyverrel és hadianyaggal, és november 10-vel kezdődően hozzákezdenek a kiűritéshez. Ezt megerősítette a budapesti antant misszió Párizsba küldött távirata is.

NOVEMBER 11

E napon „*Kiáltvány*” hozta Budapest lakosságának tudomására, hogy a román hadsereg kivonul. „A román hadsereg visszavonul, Budapestet kiűriti. Mielőtt elhagyja Magyarország fővárosát, Románia kötelességének tartja újból kijelenteni, hogy katonai akciójában, amit a tiszai támadás tett indokolttá, más nem vezérelte, mint csupán a jogos védelem és katonai érdekek. Az elnyomatásnak vagy megtorlásnak minden gondolata távol állt tőle.

A román hadsereg mindig arra törekedett, hogy a csapatoknak Magyarországon való jelenléte a lakoságnak a lehető legkevesebb mértékben legyen terhére, és semmit el nem mulasztott a tekintetben hogy a szenvedő lakosság során segítsen.

Azon érzéssel, hogy humánus kötelességet teljesített és jogait gyakorolta, a román hadsereg még egyszer kijelenti, hogy Magyarország belügyeit mindaddig úgy kezelte, mint saját jogkörét a magyar népnek, amelynek kívánsága hogy a nyugalom helyreálljon, elkerülve mindenemű politikai társadalmi vagy felekezeti üldözést.

Ezek a feltételei egy tartós kormányzásnak, amely a magyar nép akaratát van hivatva kifejezni, hogy lehetővé tegye a múlt sebeinek gyógyulását és létrehozza a békekötést, amit Románia és szövetségesei kívánnak.

A román hadsereg köszöni a főváros lakosságának korrekt viselkedését, amelyet a megszállás egész ideje alatt tanúsított.”

a román csapatok főparancsnoka, Mardarescu tábornok

a kormány megbízotta, Diamandi miniszter

1919. november 11.

NOVEMBER 14

A román hadsereg elhagyta Budapestet és lassan visszavonult a Tiszáig.

A románok által kiűritett Duna-Tisza közére, illetve Budapestre 16-án nemzeti hadserege élén bevonult Horthy. Párizsban és Budapesten is ezután legfontosabb kérdés: a békekötés lett, annak várható következményei Magyarországra nézve, a terület és népesség veszteség, a hadsereg létszámának csökkentése, amit sokan elfogadhatatlannak tartottak.

NOVEMBER 18-IKI

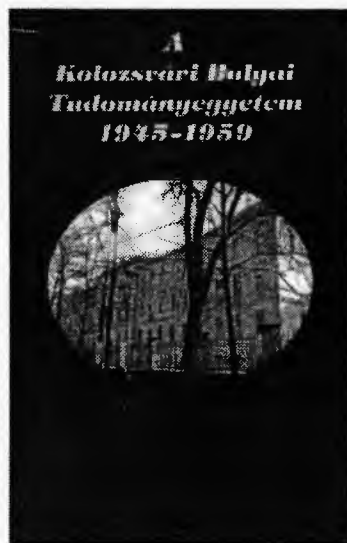
Korányi Frigyes pénzügyminiszter felszólalása a minisztertanács ülésén a közelmúltat összegezte, de a jövőt is előre vetítette: a Magyarországnak diktált feltételek ellenkeznek a wilsoni elvekkel. Az antant sokkal szigorúbban bánik az országgal, mint a bolsevikokkal tette, távoltartja a pénzvilágot, várható a teljes kereskedelmi és gazdasági blokk, a hadsereg állapota siralmas, „és félt, hogy még azt is leszerelteti az antant, és a szerbeket és cseheket küldi ránk hasonló rablóhadjáratra, mint küldötte a románokat.” Korányi így folytatta tovább: **„Az entente a szomszédos államokat olyan területi és zsákmány ígéretekkel bírta háborúra, melyek homlokegyenest ellenkeznek az általa hirdetett Wilson-féle összes elvekkel. Mivel az ezáltal teremtett helyzet a Magyarország megígért feldarabolása a történelmi fejlődése szempontjából, valamint közigazgatási és szociális szempontokból teljesen ész ellen fenn nem tartható, biztosra kell menni, hogy azt az abszurdumot, amilyen a világtörténelemben még nem volt, előbb utóbb vagy**

egy nemzetközi revízióknak kell jótánni, vagy ha némileg meg erősödünk, a szomszédos államokban az elkerülhetetlen konvulziók maguk fogják azt orvosolni... A végleges békekötés formálisan kétségtelenül halálos ítéletünket jelentené...”

Ami Budapest román megszállását illeti, Románia történetének dicső haditetteként tartják számon. Ezen túl egyfajta örökségnek, követendő örökségnek. Erről így vall Gheorghe I. Brătianu 1940-ben: „... a magyarországi hadművelet, annak tetőpontjával: Budapest megszállásával évszázadok szenvedéseinek és fájdalomának ragyogó megkoronázása volt. Másfelől, ami az utóbbi időben a szemünk láttán lejátszódik, az egyre hangsúlyosabb aktualitást ad az eseménynek.”

A román megszállás okozta károk a Központi Statisztikai Hivatal által összeállított adatokból ismertek. Ennek összege mintegy 30 milliárd korona volt. (1 korona 1919 augusztusában 12.68 svájci frank volt.) Ebbe beletartoznak az őstermelést, ipart, forgalmi életet, a közigazgatást, vasutat, postát, távírodát, katonai kincstárat, csendőrséget ért tényleges károk. Ugyanezen forrás szerint 647 ember vesztette életét, *nem harci cselekményben*. Az 1924 március 14-én Genfben között egyezmény szerint, mely Magyarországnak 200 millió kölcsönt biztosított, a magyar állam lemondott az egyéves román megszállás által okozott károk érvényesítésének a békeszerződés 18 paragrafusában biztosított jogáról.

Lipcsy Ildikó

A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945-1959

Megjelent 1999 júliusában a Bolyai Tudományegyetem megszüntetésének 40. évfordulójára

Megrendelhető: Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete

2100 Gödöllő, Palotakert 11. VIII/2. Bankszámla: OTP 117 42049-20306803

Adományként önköltségi áron 1950 Ft postaköltséggel 2150 Ft.

POLGÁRJOGI HARCCAL*

a területi autonómiáért Nagy-Britanniában

A XIX. századot szokták a nemzetállamok korának is nevezni. Azonban azazal a folyamattal együtt, amelyik a többségi nemzetek nyelvének, kultúrájának - mint összetartozás tudata elemeinek - fejlesztését indítja el, egyben felébred a kisebbségi csoportokban is a vágy az önmegismerésre (saját történelem írására), saját nyelve, szokásai, kulturális értékei elismertetésére.

A múlt századi svájci és magyarországi autonómia-típusokban rejlő lehetőségek ösztönzően hatottak az elnyomott kisebbségi népcsoportokra. Gondoljunk csak az ír mozgalom egyik vezéralakjának, Arthur Griffithnek a véleményére, aki "Magyarország újjászületése - párhuzam Írország számára" című könyvében (1904) a magyarországi nemzetiségi kérdés megoldását tartotta példaértékűnek az írek számára is. Ugyanakkor a XIX. század végi és a XX. század elejei modern polgári fejlődés - az általános választójog megjelenésével megteremti a lehetőséget arra, hogy az egyébként csak egyéni (személyi) politikai szabadságjogokat elismerő polgári állam parlamentjébe bejutó kisebbségi képviselők a központi hatalom decentralizációjáért küzdve (divatosan a szubszidiaritás elvének megvalósításának is nevezik) a helyi régiókban többségüket megőrző kisebbségi népcsoportok részére a területi autonómiát (saját adókból finanszírozott önálló közigazgatást) megvalósíthassák.

Ezt az utat járták be napjainkban úgy tünik eredménnyel- az írek, skótok, walesiek. Ez a napjainkban is zajló fejlődés és megoldási mód úgy tünik más kisebbségek számára is példaértékű lehet, ezért érdemes vele egy kicsit alaposabban megismerkedni.

Annak ellenére, hogy az Angliával való egyesülés és gazdasági integráció gyors fellendülést eredményezett a csatlakozó országok gazdaságában, a népek napjainkig megőrizték identitástudatukat. Mindez elsősorban az autonóm szervezeti formáikért és egyben népük kulturális hagyományainak átörökítéséért küzdő egyházak - a középkori társadalom életének helyi szervezeti központjai - tevékenységének tudható be. Csak a kapitalista társadalmi felépítés hozta meg a szín-

1999. július 1-jén új fejezet kezdődött a brit alkotmányban azzal, hogy Skóciában 300, Walesben 600 év után önálló törvényhozás intézi ezentúl a két tartomány életét.

te teljes beolvadást: Mintegy 100 000-re tehető azon skótoknak a száma, akik meg tudták őrizni anyanyelvüket, a gael nyelvet. Annak ellenére, hogy a politizáló ír arisztokrácia nagyrészt asszimilálódott, az ország fejlődési útja eltér Wales és Skócia által megjárttól. Mélyebbek voltak az angol és az ír gazdaság fejlettsége közötti különbségek; s a durva gyarmatosítás ellenhatásaként fölerősödtek a függetlenségért folyó küzdelmek, és mindez csak növelte az ír öntudatot. A katolikus vallás gyakorlása pedig a hódítótól való elkülönülés szervezeti formáját és az ahhoz szükséges módszereket megjelentette.

ÍRORSZÁG

Festus Rufus Arienus az ő "Ora maritima" című munkájában (=) Szent Szigetnek nevezi Írországot, mivel azok lakói a "gens hiernorum" (=) voltak, ami annyit jelent, hogy "Érainn" nemzetsége. Később Írországot így nevezték: Ériu. Tény az, hogy a tudósok ma sem biztosak abban, hogy a kelták mikor hódították meg Írországot, bár a többség szerint ez Kr-e. I. évezred második felében történhetett. Az ír nyelv a keltának egy helyi őshonos változata, amelynek kialakulására nagy hatással lehetett az Írországból beszélt prekelta nyelvek, amelyekből kölcsön-

zött jelentős mennyiségű szókészletet.

A korai középkorban sok helyi királyság volt itt. Úgy tünik, hogy a XII. században Dublin a maga kőből emelt erődtornyával lehetett a királyság központja egész Írország fölött, központi szerepét elsősorban a gazdag mezőgazdasági háttérének és sikeres kereskedelmi kikötőjének köszönhetette.

Egyesítés vallásháborúval és nyelvi elnyomással

Írország meghódításának ötlete időről időre fölvetődött az angol királyi udvarban már Hódító Vilmos és I. Henrik alatt. Igazán aktuálissá 1154-55 között vált, a fiatal II. Henrik trónra lépését követően. Amikor Canterbury érseke elvesztette érseki joghatóságát a dublini egyházmegye fölött, s az 1152-ben levált, hogy külön ír érsekségi központtá váljon, megteremtődött az ok a háborúra.

A canterbury érsek titkárát, John Salisburyt, II. Henrik követeként küldte IV. Hadriánus angol származású pápához. Megegyeztek, hogy a pápa beiktatja Henriket és leszármazottait az ír királyságba. Azonban az angol királyt ekkoriban teljesen lefoglalta saját hatalmának megszilárdítása Angliában. Amint a körülmények megengedték, fegyveres erővel avatkozott be a helyi ír királyok közötti viszályba, és legyőzte őket 1171-ben. Mi volt a célja a gyarmatosításnak?

A XII. század végén és a XIII. század elején Európában a népesség száma hirtelen ugrásszerűen megnövekedett, ami földéhséghez és a lakatlan területek felé irányuló elvándorláshoz vezetett. Az új bevándorlók főleg Angliából, Walesből és részben Franciaországból, Flandriából érkeztek. Az alsóbb néprétegekből származó új telepések személyükben szabadok voltak, s olyan ír kisbérlek mellett éltek, akiket az angliai helyzethez hasonlóan jobbágyi kötelek fűzték ahhoz a földhöz, amelyen éltek. Sok esetben úgy tűnt, hogy ezek az új telepések saját maguk által szervezett öngazgató kis közösségekben éltek, akik közösen fizették az egytetelben megállapított adót. Sokan a szegényebbek közül viszont nem tudták

megőrizni a szabadságukat, és leültek jobbágyi helyzetbe. Egyes ír nemesek földbirtokait viszont erdősegek, mocsarak vagy a hegyvidék zárta el a meghódítatlan, még szabad földterületektől. A törzsfőnökök nem tudhatták biztonságban az örökletes feudális földbirtokaikat, mégha az összeszűkülő területeiket mint szabadbérlek is birtokolhatták, évi adót vagy járadékot fizettek az angol-normann uraiknak. Ha viszont az angol lordok hadra keltek, kötelesek voltak hadseregükhöz csatlakozva fegyvereikkel részt venni a háborúkban. Az angol nyelv gyökeret vert a városokban és a parasztság körében. A normann-francia nyelv iredalmi nyelvként jól elterjedt a felsőbb rétegek között.

Kelet-Írorszáiban az önállósítást felváltotta az áruterelés és pénzgazdálkodás.

I. ("földnélküli") János, előbb mint Írország hercege, később mint Anglia királya (1199-1216) folytatta a területi hódítást. Húsz ír királyság urának kellett hűbéri esküt tennie Dublinban János király előtt. A meggyerendezt a főispánokkal (sheriff), és a megyei bíróságokkal, az utazó bírák rendszerével először János király vezette be. Mielőtt 1210-ben elhagyta Írországot **kikényszerítette a bárók ígérését arra vonatkozóan, hogy Anglia törvényei és szokásai lesznek kötelező erejűek Írország részére is.** A Plantagenet dinasztiából származó királyok az angol egyházat nemcsak mint hivatalnokaik biztonsági támaszának tekintették, hanem az egyház javadalmi révén egyúttal hivatalnokaik számára hasznos hajtó jövedelmi forrásként is szolgált. **A XII. század végétől nem volt ír születésű érseke Dublinnak, a sikeres jelöltek rendszerint királyi kinevezettek voltak, akik gyakran összekapcsolták az érseki hivatalt** a kancellári, kincstárnoki, vagy a főbírói méltósággal Írorszáiban. A XIII. század közepén az ír fejedelemségeken angol ellenes felkelés terjedt szét. Az ír uralkodóknak ha meg akarták tartani fejedelemségeiket, a bárókra kellett támaszkodniuk. III. Edward és II. Richard megpróbálta helyreállítani az Írország fölötti angol uralmat. Végül is a késő középkori Írország fölötti győzelem sem az angol koronáé, sem pedig az ír uralkodóké lesz, hanem az írországi angol főuraké. Az a terület, amelyre a királyi közigazgatás kiterjed, a XV. századra négy keleti tartományra (Louth, Meath, Dublin és Kildare) zsugorodik össze. A független ír hercegségek a század első felében elég

erősek voltak ahhoz, hogy megkíséreljék a szövetkezést egymással. A XV. század végén a helyi főurak hatalma a meghatározó politikai erő Írorszáiban. Ez a tény a központosítás intézményeinek gyengeségét mutatja. A katolikus egyház az ellenreformációval küzd. Az angolok által megszállt területeken az anglikán egyház határozza meg a politikát a XVI. és a XVII. században. A katolikus reformerek közül az elsők az obszerváns ferencesek voltak, akik az ír közösségek és egyház védelmezőiként léptek föl a kapzsi nemesség terjeszkedésével szemben. Ugyanakkor az angol korona kormányzatával szemben emeltek szót vallási kérdésekben. Ők azok, akik kifejezik szembenállásukat azokkal az egyházi téren tervezett reformokkal szemben, amelyeket az angol kormányzat javasolt, és szervezték FitzGerald, Kildare ura számára a támogatást a nép között, aki az angol korona ellen fogott fegyvert.

Egyesítés háborúval és elnyomással

Erzsébet királynő és leszármazottai ragaszkodtak ahhoz, hogy mindenkinek, akit bizalmi pozícióba helyeztek, el kell ismernie a királyság fönnhatóságát vallási ügyekben éppen úgy, mint az aktuális politikai kérdésekben. De az ír lakosság visszautasítja az Anglikán egyház szertartásain való részvételt, s ahogy a dublini közigazgatásban üresen maradnak a hivatalok, azokat angliai születésű protestánsokkal töltik föl. A protestáns hivatalnokok, akik védelmezték a katolikusok elleni büntető törvények rideg végrehajtását, és javasolták a katolikus földbirtokosok megfosztását földtulajdonuktól, valójában kiprovokálták a felkelést, mintegy számítván annak leveréséből számukra származtatható előnyökre. Az "eretnek királynő" elleni felkelést James Fitz Maurice Fitzgerald vezette 1607-ben, de a királynőnek sikerült azt véresen elfolytania. Munster tartomány elnéptelenedett és a felkelés vezetőit vagy kivégezték, vagy a csatában meszárolták le. Korábban Írország soha sem volt akkora pusztításnak, olyan szisztematikus meszárlásnak szenvedő tanuja. 20 000-re tehető a betelepítetteknek a száma, amelynek következtében a földtulajdon tömeges méretekben jutott az írektől az angol földtulajdonosok kezébe. A Munster tartományba való betelepítés állandósította a protestáns érdekek jelenlétét Írorszáiban. **I. Jakab** támogatást nyújtott a szisztematikus gyarmatosításhoz Írorszáiban. A fenyegetésnek

leginkább kitett tartomány Ulster volt és Connacht tartomány függő területei, a Leinster-i magaslat gael nyelvű vidékei, továbbá a lakatlan földdarabok Munsterben. Az Ulster területén folytatott telepítési politika hasonló volt a Munsterben alkalmazotthoz. Az angol és skót megadományozottakat szigorú feltételek kötötték; közöttük a védelmi célú épületek megépítését és 1000 angol holdonként (acre) 10 brit porestáns családnak a letelepedését.

A válság **I. Károly** jelöltje, *Thomas Wentworth* írországi kormányzata alatt 1633-40 között éleződött ki. Őt egyértelműen azért küldték Írorszába, hogy a korona szempontjait részesítse előnyben a helyi érdekekkel szemben. Világossá tette, hogy a katolikus földbirtokosok a továbbiakban nem számíthatnak az udvar támogatására. Energikusan dolgozott azon, hogy előkészítse az utat ahhoz, hogy az állam konfiskálhassa a katolikusok földjeit. Többen a katolikus földbirtokosok közül elszánták magukat arra, hogy fegyvert fogjanak érdekeik védelmében 1641-ben. A presbitériális egyház skóciai elismerése megerősítette Ulster urait szándékukban. A földbirtokok szervezett elvétele és az adott körülmények szembeállították őket az előző évtizedek alatt Írorszába betelepített protestánsokkal szemben. Mintegy 2000 protestáns telepest gyilkoltak meg a felfordulásban. Ez a lázadás, ami az ulsteri viszonyok sajátosságaiából fakadt, gyorsan szétterjedt az ország többi részén is. Az a félelem, hogy most a protestánsok általános lemeszárlása megy végbe Írorszáiban az angol és skót népesség azon követelését váltotta ki, hogy az állam azonnali megtorlással büntesse meg a felkelés résztvevőit. E feladatra egyedül csak Cromwell lehetett képes, aki 1649-től harcolt Írorszáiban. Tervei között szerepelt a katolikus papság és a földbirtokosok eltávolítása, továbbá az állami támogatással végzett térítő munka, hogy az íreket a protestáns hitre térítsék. E kampány azonban elbukott, mivel a protestáns prédikátorok nem tudták saját nyelvükön megszólítani az ír népet. Csak a Stuart-restauráció tette lehetővé a katolikus egyház újboli működését Írorszáiban. Mindenesetre a katolikus jelenlétet visszazsorították az ír életben, ugyanakkor amikor Protestáns Felügyelőséget törvényileg is biztosított előnyös helyzetbe hozták, többek között a közigazgatás jelentős területeiről kizárva a katolikusokat.

1690-től az ír képviselőkre is kötelezővé tették az esküt, melyben meg kellett tagadják az átlényegülés tanát

és a pápai főhatalom elismerését. A pápistaság eliteléséről szóló 1703-4-es törvényjavaslat korlátozta a katolikusok örökösödési és földbérleti jogait. **1729 megtagadták a szavazati jogot a katolikus földtulajdonosoktól,** lényegében a parlamentben csak a protestánsok véleményét képviselték.

A XVIII. század második felében az ír társadalom számos rejtett feszültségtől volt terhes.

A népesség ugrásszerű növekedése, a magas adók a vidéken újra a nyugtalanság növekedéséhez vezettek. Ugyanakkor az Amerika és Ulster között generációról generációra fejlődő erős kapcsolatok felerősítették a radikális, kormányellenes érzéseket.

1782-ben az ír parlament független törvényhozói jogokat kap, de a parlament munkájában csak a kiváltságos helyzetű angliai eredetű ír protestáns kisebbség vehet részt, míg a katolikusokat ebből kizárják. 1793-ban kersztül erőltetik azt a törvényt, amelyik szavazati és polgárjogot ad a katolikusoknak is. Ugyanakkor a földtörvény liberalizációja növeli a feszültséget. Titkos társaságok alakulnak a "Védemezők" (Defenderizmus) neve mögé rejtőzve, de egyre inkább politikai formát öltve. Belfastban a radikális és egyenjogusító hajlamú presbitériális polgárság a francia felvilágosodás hívévé vált. Az egyesült írek mozgalma és az ő védelmi szövetségük 1798 kora nyarára tervezték a felkelést. **A felkelést követően léptették életbe az egyesülésről szóló törvényt, amelyik feloszlatta az ír parlamentet és kimondta annak egyesítését a Westminsterrel 1801-ben.** 1830-ban alakították meg a "Fiatall Orániai-párti Írország" mozgalmat (protestáns eszmékre, orániai Vilmos elgondolásaira építő mozgalom), amelyben olyan protestáns értelmiségiek vettek részt, akik sok vonatkozásban angolelles érzelmeket tápláltak.

Közben a munkanélküliség, a szegénység, a feudális földbirtokviszonyok és az iparosítást nélkülöző gazdaság az általános európai gazdasági válság közepén az 1840-es évek "burgonya-éhínségéhez" vezettek. Az éhínséget követő járvány és halál hatalmas kivándorláshoz vezetett Ausztrália, Kanada és Amerika irányába. A népesség radikálisan csökkent 1847-re, mivel évente csaknem negyedmillió ember vándorolt ki.

Az 1850-es években a szembenálló ír nemzeti mozgalom politikai palletáján új mozgalom jelent meg, a fenianizmus, amelyik az Ír Forradalmi Testvéri Szövetség (Irish Revolutionary Brotherhood) elnevezésű tit-

kos társaság megalakulásához vezetett. A protestáns és katolikus ellentét Asquith 1910-ben bekövetkező választási győzelmét követően tört a felszínre, mivel úgy tűnt, hogy a liberális Gladstone miniszterelnök példáját akarja követni az ír önkormányzatról betervezett törvényjavaslatával.

Küzdelem az önkormányzatért (autonómiáért)

1886-ban a liberális kormányzat beterveztette az ír önkormányzatra vonatkozó törvényjavaslatát (Home Rule Bill) azzal a céllal, hogy felállítsák az új ír parlamentet. Mindez a törekvés a Liberális párt hasadásához vezetett, és végül a törvényjavaslat elvetéséhez. 1893-ban az ír önkormányzatra vonatkozó második törvényjavaslatot a Képviselőház már támogatta, de a Lordok Háza elvetette. A protestánsok elleneztek az önkormányzati törvényt, illetően elfogadása feltételül szabták Ulster tartomány bizonyos részeinek adandó különleges státuszt. Az Ír Párt azonban ragaszkodott az egész Írországra kiterjedő törvényhez, amelybe csupán bizonyos, a protestáns érdekek biztosítását szolgáló garanciák beépítéséhez járult volna hozzá. Az 1905-ben létrejött Ulsteri Unionista Tanács (Ulster Unionist Council) és az 1891-ben alakult földbirtokos többségű Ír Unionista Szövetség (Irish Unionist Alliance) követelték az unió változatlan fönntartását. A megegyezési kísérletek 1914 júliusában félbeszakadtak. Közben 1913-ban létrejött az Ulsteri Szabadcsapat (Ulster Volunteer Force), ami nyilvánvalóvá tette, hogy az önkormányzat megadása fegyveres összecsapásokhoz vezetne Ulsterben.

A másik oldalon a feninista aktivisták létrehozták az Ír Nemzeti Szabadcsapatot (Irish National Volunteers) 1913 novemberében, a visszavágás reményében. Sokan az ír őslakók közül a "Sinn Fein" híveivé váltak, amely szervezetet Arthur Griffith alapított, s amely a helyi közigazgatási szervezetet felhasználva semmibe vették vagy szabotálták az állami központi rendelkezéseket. Az I. világháború kitörése 1914-ben, egyelőre háttérbe szorította a fegyveres összecsapást.

Elszakadás

Az 1916-os húsvéti felkelés a háborúellenes mozgalomból nőtt ki és célja a független ír köztársaság megteremtése volt. A felkelés véres elnyomása után a túlélők újabb véres áldozattól sem riadtak vissza, hogy feltámasszák

a gael szellemet. Vezetőjük az amerikai születésű Eamon de Valera lett. Arthur Griffith arra ösztönözte a köztársaságiakat, hogy az ír nemzet önkormányzatának létjogosultságáért nemzetközi propaganda kampányt kezdeményezzenek. Mialatt a Sinn Fein megerősítette a népi háttérét, az Ír Forradalmi Testvéri Szövetség Michael Collins, egy londoni lelkész hatása alá került, aki a legtöbb forradalmi szervezetben kulcsszerepet játszott. Ahogy a béke visszatért Európába, a konfliktus felújult Írországon belül. 1918-ban a választásokon 105-ből 73 mandátumot szereztek az elszakadás-pártiak. Ők nem akartak bekapcsolódni a Westminster (a londoni parlamenti negyed) munkájába, és 1919-ben megalakították az önálló ír nemzetgyűlést ("Dail Éireann"), és reménykedtek abban, hogy sikerül a nemzetközi elismertetést megszerezni, mintegy megjósolva a jövőt, az önálló köztársaságot. Megalkották az Ír Köztársasági Hadsereget (az IRA-t). Az összecsapások kiújulása után 1920-ban Lloyd George beterveztette az ír önkormányzatra vonatkozó törvényjavaslatot. Az 1920-as ír önkormányzatról szóló törvény két parlament felállítását javasolta, egyiket Dublinban, a másikat pedig Belfastban. Észak-Írországon 1921-ben iktatták be a törvényt, miközben Ulster tartomány kilenc megyéje kijelentette, hogy az Egyesült Királyság része továbbra is. Ugyanakkor délen a gerillák folytatták a harcot a függetlenségért. 1921-ben a brit kormány és a Sinn Fein megegyezését követően fegyverszünetet kötöttek. Mindez a folyamat 1921-ben az angol-ír szerződés megkötéséhez vezetett, amelyik rögzítette az Ír Szabad Állam létrejöttét, amelyik 1949-ben vált köztársasággá

ÉSZAK-ÍORSZÁG

Az észak-ír helyzetet három fő probléma határozza meg:

Először is a kapcsolata az Egyesült Királysággal és Írország maradványával, másodsor pedig a népessége közötti folytonos és mély megosztottság, ami az unionista protestánsokat jelenti az egyik oldalon, míg a radikális katolikusokét a másik oldalon. Végül pedig az életképes gazdaság kifejlesztése egy ilyen kis területen, és biztosítani a közszolgáltatást és az életszínvonalat azon a szinten ami megszokott Nagy Britanniában.

Az alkotmányos alapokat az 1920-ban elfogadott Írország önkormányzatról szóló törvény jelenti, melynek

meghozatalánál arra törekedtek, hogy az egész országban megvitassák. Végülis mély megosztottságot hozott észak hat 56 megyéje és dél 26 megyéje között, külön parlamenteket, külön végrehajtó szerveket eredményezve. Az 1920 és 1922 közötti események egyértelművé tették, hogy a törvény ha egyáltalában működő képes, akkor is csak a megye területén fogják alkalmazni. Az északír korlátozott önkormányzat alapja a parlament, az országrész élén álló szuverén kormányzó, a szenátus, és a képviselőház. 1969-ig a helyi kormányzat felépítése kevésbé változott az 1898-as felállítás óta. Tény, hogy a helyi kormányzatba való beválasztás joga az adófizetőkre korlátozódott és főképp a birtokosoknak kedvezett. Mindezek következtében mintegy negyede az országgyűlési képviselői nyilvántartásban szereplőnek nem szavazhatott a helyi választásokon. Az Írország Kormányzatáról szóló törvény 1921 májusában lépett életbe, és hónapokkal később mérhetetlen zavargás és belső zűrzavar támadt a hat megyében és azok határai mentén. Ezért az újonnan beiktatott kormány 1922-ben betejesztett az észak-ír parlament elé egy törvényjavallatot a következő pontokkal:

“A belügyminiszter olyan hatalommal ruháztatik föl, hogy szükség szerint tegye amit kell, vagy maga helyett bizzon meg másat ugyanezzel a feladattal.” - Amikor ezt a törvényt megszavazták, azt jelentette, hogy hatalmat adott a miniszternek, “hogy megtehesse mindazokat a lépéseket és kiadja mindazon rendeleteket, melyek a béke megőrzéséhez szükségesek” (Különleges hatalommal felhatalmazó törvény). A krízis az 1960-as években újult ki. A legfontosabb külső tényezők között volt a vallási ökumenizmus növekedése a világban és a köztársasági eszme újjászületése az új nemzetállamban, Írországban, az 1916. évi húsvéti felkelés 50. évfordulója alkalmából. A húsvéti ünnep alkalmából újra felemlegették a felkelés szomorú eseményeit, amiből három következmény fakadt. Először is az 1916-os eszméket összevetették a szétdaraboltság valóságával, és mindez különösen a fiatalokban félébresztette az érdeklődést, sőt a szimpátiát az IRA iránt, amely szervezet hagyományosan ápolta a húsvéti felkelésben egykor résztvevőkkel a kapcsolatait. Másodsorban megnövekedett figyelmet szenteltek James Connollynak; vagyis a forradalom eredeti, elvetett, szociális programját kritikusan szembe állították egyaránt az északon és délen megvalósuló feltételekkel. Végül pedig

az 1916-os évforduló meggyőzte az Ulsteri Unionistákat arról, hogy minden nacionalista belül egy zsákmányra éhes republikánus, aki a kiugrás kellő pillanatára vár. Így szinte minden házban a felkelés szikrája parázslott hogy lángba borítsa az egész tartományt. Egy katolikus (nacionalista) képviselőnek nem sikerült önkormányzati kezelésű házat biztosítani egy katolikus családnak Caledon faluban, mert a helyi községtanács egy nőtlen tizenkilencéves protestáns lánynak akarta azt juttatni, aki unionista politikusként volt. Mr. Currie, a képviselő egy ülő sztrájkot szervezett az említett háznál, amit egy polgárjogi tiltakozó menet követte a szomszéd faluig. Ez ugyan jól megszervezett és békés megmozdulás volt, de a Polgárjogi Szövetség (Civil Rights Association) elhatározta, hogy kiszélesíti a tiltakozást. Londonderryben számos csoport alakult beleértve az események közé az 1968. október 5-i tiltakozást, és új bizottságokat szerveztek a polgárjogi küzdelmek vezetésére. A tiltakozás folytatódott Belfastban a Polgárjogi Szövetség és a Népi Demokrácia nevű szervezetek vezetésével egyik oldalon, míg a protestáns Mr. Paisley aktivista vezetésével a másik oldalon. Az északír kormány reformok sorozatát jelentette be, de már túl késő volt. A következő tiltakozó menetet 1969. január 1 és 4. között Belfastból Londonderrybe a Polgárjogi Mozgalom (Civil Rights Movement) szervezte, a tiltakozókat erősen zaklatták, különösen durván megtámadták őket a protestáns aktivisták Burntollat községben. Londonderrybe való megérkezéstük mintegy jel volt a rendőrséggel való összecsapások kezdetére.

1969-ben az IRA felújította a terrorista akcióit Észak-Írországban, hogy leválasszák az Egyesült Királyságtól. Az unionisták a köztársaságiak elleni gyűlöletből hajtva saját felfegyverzett egységeivel (UDA) szintén sok terrorista akciót kezdeményeztek. Az angol kormány fegyveres erővel avatkozott be a küzdelembe, bebörtönözte a forradalmár vezetőket, de mindez már nem segített. Az egyre szétterjedő zavargások miatt a brit kormány elhatározta, hogy vállalja a törvényes felelősséget, és 1972-ben alárendelte Londonnak a tartományt.

1994-ben a Sinn Fein és az IRA tüzszünetet hirdetett. Rövidel ezután a brit kormány külön tapogatózó tárgyalásokat kezdett a Sinn Feinnel, illetve a Haladó Unionista (Progressive Unionist) illetve az Ulsteri Demokrata (Ulster Democratic) Pártokkal. Az összpárti megbeszéléseket és fórumot

időlegesen felfüggesztették a brit általános választások idején 1997-ben. Az új munkáspárti kormány a politikai megegyezés kulcsának tekinti az észak-írországi decentralizálást (a központi kormányzat jogkörének egyre szélesebb körű átadása a helyi önkormányzatnak), ami magába foglalná a széles jogkörrel felruházott választott nemzetgyűlést valamint az Észak-Írország és az Ír Köztársaság közötti átjárható határokat, továbbá új megállapodást az Ír köztársaság és Nagy Britannia között.

SKÓCIA

Amikor a rómaiak előzönlötték Nagy Britanniát, Skócia területén főleg a piktek éltek. (Ezt az északi részt, amelyet a Tay folyó torkolatáig meghódítottak, hívták Caledoniának.). Kr.u. 500 körül négy etnikai csoport jelenléte mutatható ki a területen. Északon a Skót felvidéken éltek a harcias piktek, míg a nyugati partvidéken, a mai Argyll vidékén erős ír befolyás alatt a skótok; az utóbbiak adták a mai országgrész, Skócia nevét.

A britek, akik a walesi nyelv egy változatát beszélték, a mai Strathclyde környékét foglalták el, míg a délkeleti részen az Angliával szoros kapcsolatban élő angolok éltek. A kereszténység terjedése vezetett a törzsi társadalmat felváltó skót állam létrejöttéhez. 844 körül Kenneth MacAlpine már a skótok királyának nevezhette magát. Valójában a skót nemzet egységbe forrása még sokáig elhúzódott.

A skót klánok századokon át harcoltak a hatalomért egymás között, vagy a betörő norvégok illetve angolok ellen. 1314-ben Robert the Bruce győzött II. Edward angol király serege fölött Bannockburn-nél, ami biztosította a skót királyság önállóságát az elkövetkező mintegy 300 évre.

Vallásháború, mint az egyesítés eszköze

A XVI. században a katolikus Stuart Mária megosztotta a nemzetet; ebben az időben ugyanis Skóciában egyre több híve lett a reformációnak, amely vezető alakja volt John Knox volt. Stuart Mária fiát VI. Jakabot nemcsak skót királynak, hanem Anglia uralkodójának is megválasztották. (Ő I. Erzsébet legközelebbi leszármazottja volt, a skót és angol királyi családok közötti középkori házassági kapcsolatnak köszönhetően.) VI. Jakab nem nagyon törődött a saját nemzetével:

Amikor hosszú szünet után 1616-ban összehívták Aberdeen-ben a rendi gyűlést, a király új hitvallás, új katekizmus és új liturgia bevezetését tervezte. Elhatározta, hogy bevezeti a legtöbb skót számára elfogadhatatlan és a pápának tetsző szertartást. Szám szerint öt újítást tervezett:

- letérdelni az úrvacsora-osztásnál,
- egyéni úrvacsora-vétel szükség helyzetben,
- egyéni keresztelés,
- a nagy ünnepek megszentelése
- püspöki konfirmáció, amely a püspökök szerepét megnövelte.

1616-ban az általa kiadott oktatási törvény betiltja a régi kelta nyelvek oktatását. 1642-ben kitört a polgárháború (az angol polgári forradalom), ami a korona és a szembenálló erők közötti háborúskodáshoz vezetett. Cromwell végigpusztította az országot. 1688-ban a holland származású III. Wilmost (1689-1702) választották meg Anglia királyává. A skót klánok között vita robbant ki abban a kérdésben, hogy támogassák-e az új uralkodót vagy ne? 1692-ben Capbell klánja lemeszárolta a MacDonald klán mintegy 200 tagját, mivel azok nem akarták letenni az esküt az új királyra, III. Wilmosra. A polgárháborút követő testvérháború és a hitbéli különbségek megosztották Skóciát a XVIII. század végén. Nem maradt más választás a szegény független skótok számára, mint az Angliával való egyesülés. 1707-ben született meg Nagy Britannia a Skóciával való egyesülést kimondó törvénnyel. Skócia kereskedelme Angliával gyorsan fejlődött. Skócia megőrizhette saját oktatási és törvényhozási rendszerét, sőt Anglia 400 fontot adott az új koronázásra. Háromszáz éven át a büszke nemzeti öntudat és a hazafias költészet tudta fenntartani a skót függetlenség eszméjét. Az 1880-as években, az ír gyakorlat hatására felszínre tört a függetlenségért való harc: Skócia saját önkormányzatot (autonómiát, vagy az angol szóhasználat szerint "selfrule"-t) követelt Londontól.

A XIX. századi skóciai alkotmányos fejlődés az Egyesült Királyságban végbemenő nagy folyamatokba illeszkedett be. Ugyanakkor a viktoriánus Skócia társadalmi és politikai viszonyai igen különböztek Angliáétól. A püspöki egyházszervezetet erősen támogatták a földbirtokos rétegek, mégha nagyon kis hatósugarú volt is. Amennyire megosztottak voltak a presbitériánusok, annyira egyek voltak a társadalmi követeléseikben. Vezetőik az üzleti életből jöttek, és a skót sikság ipara kinevelt egy viszonylago-

san agresszív és önelégült burzsoáziát.

Egyesült egyház- anyanyelv

Az állam megreformálásának követelése szorosan összekapcsolódott a Kirk (a skót presbitériai egyház) megreformálásával. A kifejlődő liberális párt támogatóinak többsége az elszakadó, nonkonformista protestánsok közül került ki, akiknek a két fő csoportja 1847-ben összekapcsolódott, hogy megteremtsék az egyesült presbitériánus egyházat (U:P.), és a skót egyházban 1843-ban bekövetkező szakadást kihasználva a kisebb szektákat tömörítő Nagy Szabad Egyházat. Skóciában a politikai reformokért folyó mozgalom elkötelezetten küzdött a vallási türelemért, az egyetemért és az egyház államtól való szétválasztásáért, továbbá a helyi és a londoni nemzetgyűlés évi ülésezéséért épp úgy mint az Egyesült Egyház évi sinódusaért. Vagyis a sinódus éppen akkor érdeklődést váltott ki Skóciában, mint a Westminsterben végbemenő események.

Ahogy az elektori választókerületet kiterjesztették, Skócia képviselői jobban tudták érezeteni a politikai jelenlétüket. A titkos szavazást csak 1872-ben vezette be Gladston. A változások következtében a skót és az ír képviselők rájöttek, hogy az angol kormánypárt és az ellenzék közötti harcban ők játszhatják el a mérleg nyelvét.

Oktatás

1858-ban a konzervatív kormány elfogadta a skóciai egyetemokről szóló törvényt, amely létrehozta a Diplomások Általános Tanácskozó Testületét. Az 1872. évi törvénykezés megalkotta a skót nemzeti oktatási rendszert. Az új központi hatóságot, a Skót Oktatási Minisztériumot szervezték meg. Helyi szinten a lelkészeket, kegyurakat, előjárókat és városi tanácsosokat felváltotta a helyi lakosság által választott iskolaszékek, amelyek fokozatosan átvették az ellenőrzést a Presbitériális Skót Egyház által fenntartott iskolák fölött. A püspöki és a római katolikus egyházak továbbra is fenntarthaták alapítványi iskoláikat, amelyek a kormányzat anyagi támogatását élvezték.

Harc az autonómiáért

A közigazgatás rendszerébe bevezetett legjelentősebb újítás a Skóciai Ügyek Titkárának kinevezése, aki a Skót Ügyek Hivatalának vezetője (1885) volt, s e méltóságot 1926-ban

államtitkársági rangra emelték. Felügyeleti körébe tartozott a skót törvényhozás, a mezőgazdaság, oktatásügy, az egészségügy és a helyi közigazgatás működése. A Skóciai Városi Tanácsokról szóló törvény 1900-ban részletesen szabályozta a polgármesterek, községi tanácsstagok, városi tanácsosok jog- és hatáskörét.

Az 1889. évi és az 1894. évi törvények helyi önkormányzati testületek szervezését tették lehetővé. Ezek átvették az önkényesen működő Felügyelő Testület munkáját, és fokozatosan kiterjesztették hatáskörüket az egészségügy számos területére. Gladston ellenezte az állam és az egyház szétválasztását, és sokan, akik őt követték nem támogatták az ír önkormányzatra vonatkozó javaslatát, ami a Liberális Párt megosztottságához vezetett, és a párton belül létrejött az unionisták (az autonómiát ellenzők) csoportja.

A XX. század úgy köszöntött Skóciára, hogy ott még mindig a Liberális Pártnak volt többsége a választók között. A skótok szenvedtek a megosztottságtól és a presbitériális egyházon belüli vitáktól. 1900-ra a skót presbitériánusok között egy erős mozgalom indult meg az egység megteremtésére: 1900-ban a Szabad Egyház mintegy 1100 egyházközséggel kapcsolódott a 600 gyülekezettel bíró Egyesült Presbitériánus Egyházhoz, hogy megalkossák az Egyesült Szabad Egyházat. Az I. Világháború után a skót pártok radikalizálódtak. 1934-ben megszületett a Skót Nemzeti Párt, ami radikális változásokért küzdött. A 60-as években a munkanélküliség Skóciában az angliainak mintegy kétszerese volt, és valójában 1960-ban a skót munkanélküliség körülbelül háromszor magasabb volt, mint az 1948-ban mért.

1969-ben a skót partok mellett felfedezett tengeri olaj és gáz lelőhelyek kiaknázása indult meg. Az angol királyság westminsteri kormányzata úgy tekintett az olaj bevételekre, mint a mentőöv után kapkodó fuldokló. Így az 1970-es évek végére a skót gazdaság elvesztette a valódi függetlenségét, és mintegy a Skócián kívül eső nyomasztó nagyhatalom ellenőrzése alá került. Az Egyesült Királyságot kormányzó réteg sokkal inkább érdekelt volt az Európai Gazdasági Közösségre alapozott nyugat-európai szuperhatalom létrehozásában, mint a skóciai és walesi közigazgatás decentralizációjában (vagyis a központi hatalom helyi szintre történő leépítésében). 1979-től 100 milliárd fontsterlinget vittek ki Skóciából, ami a Skót Nemzeti Párt számításai sze-

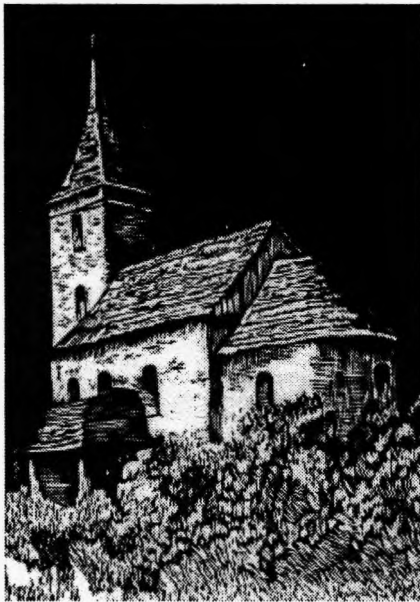
rint - Skóciát a világ 21. leggazdagabb országává tehetné volna, ha Skócia maga rendelkezhetett volna saját olajával.

A Munkáspárt 1990. évi skóciai konferenciáján az arányos szavazati rendszerről kötött megállapodáshoz 1992 január végén végül is csatlakozott a londoni vezetés, és éppen az 1992. évi választások előestéjén erősítették meg a Skót Alkotmányos Megállapodás új rendszerét. A választások után a parlament elé benyújtott önkormányzati törvényben foglalt skót parlamentre vonatkozó javaslatot állította a Munkáspárt az autonómiáért folyó küzdelem központjába. Ez olyan várakozást, csaknem meggyőződést váltott ki az emberekben, hogy a skót parlament megalósulása a küszöbön áll. Az ellenzéki vezetők úgy képviselték a későbbiekben is e kérdést a Westminsterben, mint egyetlen lehetséges új modellt, ami a 1990-es évek Angliája politikai irányvonalának megújítására képes.

Autonómia (decentralizálás)

A skóciai és walesi decentralizálás a brit kormány alkotmányos reformra vonatkozó programjának fontos része. A kormányzati javaslatokat a skót parlament létrehozására az un. "Fehér könyv"-ben tették közzé 1997. év júliusában. A választásokat követően 1999. július 1-én ünnepélyesen megnyitották - 300 év után újra - a skót parlament ülését. A Skót Parlament hatáskörébe átadott feladatok felölelik az egészségügyet, az oktatási és képzési rendszert, a helyi kormányzat felügyeletét, a lakáskérdést, a gazdasági fejlődést, törvénykezést, belügyet, közlekedést, környezetvédelmet, mezőgazdaságot, hal- és húsgazdálkodást, erdészetet, továbbá a sport és a művészetek területét. A parlament székhelye Edinburgh. Ott működik a skót végrehajtó testület, élén a miniszterelnökkel, aki a skót parlamentben többséget szerző párt elnöke egyben. A Skócia Államtitkársága a skótok érdekeit képviseli a brit kormányzaton belül.

A megállapodás szerint az Egyesült Királyság parlamentje évi költségvetéssel látja el a skót kormányzatot (ez kb. 14 milliárd font/év), amellyel a skót parlament szabadon gazdálkodik. Továbbá a skót parlament a Westminster által meghatározott jövedelmi adó kulcsát 3%-kal növelheti vagy mérsékelheti saját hatáskörében. A parlament költségvetési programokon keresztül szabadon kiutalhatja a pénzforrásait, és jogkörébe tartozik a helyi adózás formájának meghatáro-

zása, valamint a községfejlesztési adó és a iparüzési adó megváltoztatása.

(Bár a külügy a "közös ügyek" közé tartozik, a 90-es évektől Skócia 8 képviselője ül az Európa Parlamentben.)

WALES

Miután a római hatalom összeomlott Britanniában, Wales egy várral erősített kelta településként maradt fent; változások a normann időktől kezdve érezhetőek, s főképp az angollakta térség hatására.

Wales a XI. századtól három független régióból tevődött össze: Gwynned, Powys, Deheubarth. Megtartották a szuverenitásukat, nem egyesültek, és gyakran harcba szálltak egymással. 1267-ben Llywelyn mint Gwynned tartomány uralkodója használta már a "Walesi herceg" címet. Llywelyn ugyan hűbéri esküt tett az angol királynak, de amint megnőtt azoknak a száma, akik elleneztek az angolok hűbéri fennhatóságát, Llywelyn visszautasította az országa feletti teljesmértékű angol uralmat, és 1277-ben kitört a háború Wales és Anglia között. Ez az első háború közös meg egyezéssel végződött, de az új háborúban 1282-ben maga Llywelyn is meghalt. Az Aberffraw-ház törekvéseinek bukása Wales számára azt jelentette, hogy meghíúsult az önálló walesi politika kísérlete. A XVI. század közepéig az egység hiánya jellemezte Wales belpolitikai életét.

Llywelyn halála után I. Edwardnak sikerült Angliának alávetni az országot. Dafydd vezette az ellenállást, aki magát szintén Walesi hercegnek címezte. 1283-ban fogságba esett

és később kivégezték. 1294-ben az angolellenes felkelés egész Walesre kiterjedt.

Egyesítés háborúval és elnyomással

Edward 35000 fős hadsereget vezetett Wales alávetésére. Öt nappal a walesi hadsereg leverését követően ötszáz walesit mészároltak le álmukban. Az 1294. évi felkelést követően rendelettel tiltották meg a walesi származásúak hivatali méltóságba emelését és a hódítást követően egy generáción át igen kevés walesi juthatott a legszerényebb hivatali beosztáshoz is. Helyi szinten csaknem kivétel nélkül walesiek ültek az alacsony beosztásokban, de a magas hivatalokba csak "külföldiek" kerülhettek. I. Edward volt az első király, aki utódjának Edward hercegnek 1301-ben a walesi hercegi címet ajándékozta.

Az un. százéves háború Wales sorsára is kihatott. A háborús idők mérhetetlen szenvedései, a nyomor Owain Glyn Dwr felkeléséhez vezetett, ami 1400 szeptemberében tört ki. 1400-ban az angol parlamentben beszámoltak arról, hogy a walesi parasztok otthagyták angliai uraikat, hogy hazatérve résztvehessenek a felkelésben. Az alsó papság, akit nyomasztott a lehetőségeik korlátozottsága és elkésérett elöljáróik nagyravágyása, szintén támogatta a lázadást. A századvéghez egyben babonás és vallásos hiedelmek is kapcsolódtak: Sokan hitték, hogy az 1400. év végével elkövetkezik a világvége is. A lázadók legelőször kikiáltották Owain-t Walesi hercegnek, ennek köszönhetően a felkelés alatt annak céljától eltérő helyi megmozdulásra nem is került sor. Owain a skótok királyához írott levelében kifejtette, hogy Wales felemelése a célja "abból az elnyomtatásból és fogságból, amelyet Cadwaladr idejétől kezdve a nép elszenvedett". Még francia támogatást is kapott Angliával szemben. Az 1415. évi vereséget követően egy generáción át a walesiek a sikertelen felkelés árnyékában éltek. 1431-ben, 1433-ban, 1447-ben az angol parlament újra és újra ragaszkodott a büntető törvények megújításához, amelyeket 1624-ig nem is távolítottak el az angliai törvénykezésből.

A királyhoz nem hű walesiek nem viselhetnek fegyvert ha városban, templomban tartózkodnak vagy ha országúton járnak, Walesiek nem tölthetnek be a korona felügyelete alá tartozó hivatalt, nem lehetnek tagjai az esküdtszékeknek, tilos az angolok és walesiek közötti házasság, s ha mégis megtörténik, az angol házafél

és gyermekei alávetik magukat a walesi fél szabadságát korlátozó jogi rendelkezéseknek.

Hosszú idő telt el a városokban, amíg a walesiekkel szemben táplált ellenérzés alábbhagyott, s ameddig a "polgár" szó megszűnt a walesiek számára a sérelmek forrását jelenteni.

Ötven év múltán a XV. század közepén Wales még mindig egy kettéosztott ország képét mutatta: egyfelől a koronához tartozó hercegség, másrészt a határvidék fejedelemségei terültek el. Ugyanakkor Wales közigazgatása alapvető változások jeleit mutatta annak a hosszú, komplex agóniának a következtében, amelyet a Tudor-kor történései "rózsák háborújának" kereszteltek. Tudor Henrik családja walesi eredetű, így hadseregében igen jelentős számban harcoltak walesiek. A walesiek számára a Bosworth-i csata kimenetele - ahol VII. Henrik legyőzte III. Richárd hadait - meghatározó volt. Henrik csapatai Cadwaladr vörös zászlaja alatt menteltek a győzelembe. Ezután a walesiek elfoglalhatták a helyi hatalmi pozíciókat, és Henrik számukra négy walesi származású püspököt nevezett ki. Észak-Walesben a grófságok élére walesi származású főispánokat (sherriffeket) állított. Furcsának tűnik, azonban mégse gondolt arra senki, hogy formálisan is visszavonják a walesiek elleni törvényeket; mindez akkor fölöslegesnek tűnt. A walesieket szívesen látták az udvarnál. 1533-ban VIII. Henrik a skótokkal és írekkel való összetűzésének idején egy biztonságosabb hátországot kívánt maga számára teremteni, és ezért elrendelte 1536-ban Wales egyesítését Angliával.

Vallásháború - mint a nyelvi és közigazgatási egyesítés fegyvere

Az 1536-os egyesítő törvény preambuluma meghatározza a célt:

"Jóllehet a hercegség és Wales többi része egyesített és elfoglaltatott, ellenszegülés nélkül, egységesen, egyenrangú tagként alávetették a királyság Koronájának, amelynek a királyi fönnség az ura és parancsolója, mert abban az országban érvényben lévő jogok, s alkalmazásuk, a törvények és a helyi szokások nagyon eltérnek a mi királyságunk törvényeitől és szokásaitól, s továbbá mert a nép hétköznapi beszéde nem hasonló és nem egyezik meg azzal az anyanyelvvvel amelyet mi ebben a királyságban beszélünk, néhány durva és tudatlan ember különbséget tett birodalmunk királyi alattvalói és walesi alattvalóink között... Ófelsége elrendeli, hogy

Wales ettől fogva mindörökké egyesítetik és hozzácsatolják Anglia királyságához."

I. Edward uralkodása idején alakították ki a grófságok rendszerét, most azonban szervezettel kiterjesztették az egész ország területére. Az angol származás már magában alkalmasságot jelentett a közhivatalok betöltésére. A második egyesítési törvény, amely Cromwell tervéből kiindulva az angliai renddel való teljes azonosságot tűzte ki célul, és Cromwell halála után fogadta el a törvényhozás, részletekbe menően szabályozta a tartomány életét:

Wales önálló felsőbbfokú bírói szervezetet kapott, Walesben ülésező királyi legfelső ítélőszékekkel, amely függetlenné vált a westminsteri legfelső bíróságtól. Az országot négy kerületre osztották Monmouthshire kivételével, amelyet kényelmesebb megközelíthetőség szempontját figyelembe véve az Oxfordi körzethez csatolták. Az 1542. évi törvény biztosította a Wales és Határvidékének Tanácsának további működését, felhatalmazva azt az érvényben lévő törvények és rendelkezések felülvizsgálatával. (Wales Tanácsa 1689-ig maradt fenn, míg a Walesi Legfelsőbb Bíróság a XIX. századig.)

Wales grófságainak saját országgyűlési képviselője volt a parlamentben. S ami fontosabb, 8 békebírót neveztek ki minden walesi grófságba. A békebírók voltak azok, akik valójában ellenőrizték a mindennapi életet, és ennél fogva támogatásuk kétszeresen fontos volt, amikor Cromwell forradalmi újítását, a walesi egyház megreformálását megkezdte.

1529 és 1534 között minden főbb törvény célja az volt, hogy megerősítse a királyi fönnhatóságot az egyházszervezet fölött. Semmi sem említésre méltóbb, mint hogy Walesben bármely társadalmi réteget is figyeljük meg, hiányzott az igazi lázadás, a tiltakozás amint a gőzkalapács lesúlytott, és szétverte a régi egyházszervezetet. Ugyan néhány elenyésző egyéni tiltakozás volt, de fegyveresen nem védte meg Wales saját egyházát. Egy kissé elrémisztő, hogy *Walle Crucis apátját országúti rablásért börtönözték be 1535-ben* vagy hogy *Strata Florida egyik szerzetesét azért tartóztatták le, mert cellájában pénzt hamisított...* A kolostorokat feloszlatták.

Walesi tudós mindössze csak néhány volt a reformerek között. William Salesbury határtalan lángolással vetette bele magát az első walesi nyelvű könyvek kinyomtatásába. 1547 és 1553 között jelentős számú könyvet bocsátott ki a szótártól kezd-

ve Cranmer akkoriban használatos népi imakönyve fohászainak és apostoli leveleinek fordításáig. Elsőnek az angol-walesi szótára jelent meg. 1547-ben sir John, Brecon hercege egy kis kötetet publikált, amit kezdő sorairól "Yn YLlyn Hwn" -nek neveztek; ez a Hiszekegy, a Mi Atyánk, és a Tíz Parancsolat fordítását tartalmazta. Nos, ezek voltak az első walesi nyelvű nyomtatott könyvek.

1553-ban a katolikus vallású Vörös Mária lépett trónra, ami Angliát egy újabb drámai vallási fordulatra készítette, amit persze Walesnek is követnie kellett. Közben a népszerű növekedésnek indult a kis városokban, s megindult a szén- és ólományasztat fejlődése.

1650-ben, a polgárháború alatt a szétzavart és megcsonkított parlament, ismert nevén a Csonka Parlament elfogadta a törvényt "a hit jobb terjesztéséről Walesben". Thomas Harrison ezredes és hetven meghaltalmazott kapta a feladatot, hogy szervezze újjá az egyházszervezetet és az oktatási rendszert a hercegségben. A kiküldöttek felsültek a puritán irányzat terjesztésével, de annál több sikert értek el az oktatásban. Több mint 60 új iskolával növelték meg a már létező grammatikai iskolákat (alapiskolákat). Az oktatás ingyenes volt, és sok esetben a bizottság forradalmi számító lépést tett az iskolák leányok előtt való megnyitásával. (A walesi nyelvet azonban nem tanították.)

A nyelvhasználatra vonatkozó paragrafusok, amelyek a walesi nyelvet alárendelt helyzetbe hozták úgy a törvénykezési mint a közigazgatási gyakorlatban, azt célozták, hogy elősegítsék az ország egységesítését. Még a vállalkozó szellemű köznemesség (a dzsentry) között sem volt átgondolt kísérlet arra, hogy megőrizze a régi nyelvet, a földbirtokos főnemesség angolul beszélt. A közép rétegek - jogászok, kisenemesek, boltosok, gazdagabb farmerek - között a régi beszélt nyelvet lassan felváltotta a nyomtatott könyv nyelve. 1711-ig azonban, amíg Isaac Garter föl nem állította könyvnyomdáját, nem volt Walesben saját könyvnyomtatás.

A XVIII. század előtt három forradalmi folyamatot különböztethetünk meg Walesben; egy vallási forradalmat, egy kulturális forradalmat, és egy iparit. Végülis mindhárom találkozott, hogy együtt fejtsék ki gyümölcsöző hatásukat.

A valamiféle autonómiáért harcoló ellenzék nem tudott megjelenni a politikai színtéren, hanem vallási kontönsben jelentkezett, az Anglikán Egyháztól való elszakadás formájában.

A nonkonformista (a nem anglikán vallású protestáns) közösségek II. Károly alatt üldöztetésnek voltak kitéve, és csak az un. 1689-es Türelmi törvény árnyékában csendesen meghúzodva indulhattak fejlődésnek. Nem voltak nagy számúak, de a baptisták, az unitáriusok és más felekezetek szükségét érezték annak, hogy biztos intellektuális alapokon megerősíthessék hitüket. Az anglikán egyháztól elszakadók akadémiákat alapítottak egész Walesben, s olyan jó hírnévre tettek szert, hogy nemegyszer az anglikánok is odaküldték fiaikat, hogy ott végezzék el az egyetemi előtanulmányukat.

Egy nyelv - egy egyházszervezet

A metodista egyház kezdetei 1735-re nyúlnak vissza. Walesben Anna királynő uralkodási éve alatt erőteljesebb munkába fogott a Keresztény Ismeretek Terjesztésére Alakult Társaság, amelyet sir John Phillips támogatott jelentős mértékben Pembroke-shire-ből. De az újjászületés valódi előhírnöke Griffith Jones volt, Llandowror vikáriusa Carmarthenshireben. Ő szervezte meg az utazó mesterek figyelemreméltó szervezetét, akik egyházközségből egyházközségbe mentek, miközben mindegyikben három hónapot töltöttek, hogy tanítsák az írástudatlanokat olvasni. Griffith Jones kezdte Walest írástudóvá tenni, és mindezt walesi nyelven. Ékesszólóan prédikált a walesieknek saját anyanyelvükön.

A XVIII. században az ősi kultúrát új életre keltő reformerek nemcsak Wales régi irodalmát idézték föl újra, hanem a történelmét is. Végülis felfedezték, hogy ők a brit szigetek őslakói, "az igazán ősi britek". A XVIII. század nagy hozadéka a régi walesi irodalom újjászületése.

1811-től Walesben saját független kálvinista-metodista egyházszervezet jött létre. Csak az anglikánok tartoztak Canterbury alárendeltségébe. Megnyitottak a vasárnapi iskolák és irodalmi társaságok alakultak. Felújították a "bárdok" régi verselő versenyeit - ősi nyelvkön ez az "eisteddfodd" - amelyet 1450-ben rendeztek először, s amely szokást Arany János is megidézi "A walesi bárdok" című balladájában.

Oktatás

A XIX. században szervezték meg az egész oktatási rendszert (alap- és középfokon). 1885-ben "A walesi nyelv oktatásában való alkalmazásán munkálkodó társulatot" szerveztek, amely a történelem és a földrajz walesi (cymri) nyelven való oktatását javasolta.

A Liberális pártbeliek a Konzervatívoknál jobban támogatták Wales, Skócia és Írország autonómiára való törekvéseit. Ezért örvendeztek oly nagy mértékben, amikor Tom Ellis 1886-os választásokon a konzervatívok felett aratott győzelmet, hiszen ez jelképesen azt az üzenetet hordozta számukra, mintha a parasztok felülkerekedtek volna az anglikán földbirtokos nemességen. (Jellemző a helyzetre, hogy Gladston fontosnak érezte, hogy maga is megjelenjen a bárdok verselő versenyének helyszínén, Moldban, és zengzetes szónoklatát az ékes ősi nyelven tartsa meg.) A politikai cél ekkoriban az anglikán egyház és az állam szétválasztása volt Walesben, továbbá földreform, oktatási reform, és harc az alkoholizmus ellen. A walesi nonkonformisták és Gladston szövetségének első gyümölcse "A vasárnapi zárvatartásról" szóló törvény volt 1881-ben, amely lehetővé tette, hogy a kocsmák szombaton (Sabbath napja) kötelesek legyenek zárva tartani. Talán ennél is fontosabb volt az oktatás fölötti teljes walesi fennhatóság megvalósítása. A walesi egyetem tervezte megvalósulhatott az 1890-es évekre Bangor, Aberystwyth és Cardiff városokban létrehozott intézményrendszerrel, amihez végül Swansea csatlakozott 1921-ben. A fiatal egyetem professzorai és az itt tanuló hallgatók új intellektuális légkört teremtettek a walesi nyelvet beszélő walesi értelmiség számára.

A XX. század elején a walesiek csaknem fele beszélt az anyanyelvét.

Vajon mi volt ebben az egyház szerepe? A templomból jöttek költő-prédikátorok, akik életben tartották az ország ősi költői hagyományait, s ezzel felébresztették a szunnyadó nemzeti öntudatot.

Autonómia (decentralizálás)

(A teljes walesi népesség száma 2,9 millió főre tehető, a brit lakosság mintegy 5 %-t teszi ki, területe Nagy-Britannia területének 9 %-ka.)

Az 1960-as évek közepétől, amikor a Walesi Iroda és a Walesi Államtitkárság létrejött, nagyobb közigazgatási önállóságot adtak Walesnek.

1967-ben törvényt fogadtak el a walesi nyelv használatáról; ami lehetővé tette a használatát a közigazgatásban is. A walesi nyelv használatáról szóló 1993. évi törvény kiterjesztette a használati körét, a bíróságokra, közügyekre is - természetesen meghagyva a választás lehetőségét a Cymru és az angol nyelv között.

Az un. "Fehér könyv"-et 1997-ben adták ki, amelyik tartalmazza az ál-

lam decentralizálásra vonatkozó céljait, beleértve a tartomány számára közvetlenül megválasztott nemzetgyűlést is. Az 1997-ben tartott népszavazás helybenhagyta a kormányzati célokat.

A nemzetgyűlés át fogja venni mindazokat a feladatköröket, amelyeket jelenleg a Walesi Államtitkárság gyakorol az alább felsorolt területeken: gazdasági fejlesztés, mezőgazdaság, erdőgazdaság, halgazdaság, élelmiszeripar, ipar, oktatás és továbbképzés, helyi közigazgatás felügyelete, egészségügy és szociális gondozás, lakásépítés, környezetvédelem, anyanyelv ápolása, műemlékvédelem, sport és pihenés.

A feladatok közül egyedüli londoni hatáskörűek maradnak a következők: külügyek, nemzetvédelem, adózás, központi gazdaságpolitika, társadalombiztosítás és a rádióközvetítés. Wales fönntartja a teljes képviselőletét a londoni parlamentben. A Walesi Államtitkárság összekötő kapcsol fennmarad a walesi nemzetgyűlés és a Westminster között, működését a kabinet egyik tagjaként fogja folytatni a jövőben. A walesi nemzetgyűlés választja a helyi kormány elnökét. A többi bizottság vezetőjét a parlamenti választás eredményeképpen a létrejövő arányszámoknak megfelelően jelölik majd a kormányzatba. A szövívőt a többségi pártból választják, míg a helyettes szövívőt a kisebbségben maradó pártból választják. A nemzetgyűlésben mind az angol, mind a walesi nyelv használható.

Wales nemzetgyűlését a királynő 1999. júniusában nyitotta meg Cardiff városában.

A helyi önkormányzatok felelőssége az iskolák, a szociális gondoskodás, környezetvédelem, lakásügyek, helyi utak, könyvtárak, múzeumok és galériák fenntartása, továbbá a gazdasági fejlesztés. A rendőrség és tűzoltóság külön felügyelet alá tartozik.

KÖVETKEZTETÉSEK

Amint a korábban bemutatott példák-ból látható, bármely európai nép autonóm törekvéseinek vezetője a közép-korban az ott honos egyházszervezet. Szociológiai szempontból tehát nem elhanyagolható az egyházak szerepe ezen küzdelmekben; azaz nem merül ki hatásuk csupán az erkölcsi nevelésben vagy a bűnözéstől való távoltartásban, hanem jelentős a részvételük a kis közösségek megteremtésében, összetartásában is. Mint láhattuk, a római katolikus, a protestáns, az uni-

tárius és a görög-keleti (ortodox) egyházak nemcsak a vallási közösség fenntartására törekedtek, sokszor akár egymással szemben álló érdekharcban is, hanem mindent elkövettek azért, hogy saját etnikumaik megőrizték és fejlesszék anyanyelvüket és a kulturális hagyományukat. E szerep ma sem értékelhető le, gondoljunk csak arra a hatásra, amelyet a pápai látogatások gyakoroltak a tömegekre a rendszerváltást megelőzően (pl.: Lengyelországban és nem oly régen Kubában), és azt követően az egykori szocialista országokban.

A modern polgári társadalmakban - a történelmi tapasztalat szerint - az autonómia kivívásához két út vezet:

1./ Azon országokban, ahol korábban az egyházi vagy a területi autonómia megadásával biztosították a kisebbségek kollektív joggyakorlatát, ott a **polgári állam maga kezdeményez;**

- **átfogó törvényi szabályozással** biztosítja a helyi adókra, jövedelmekre épülő és az adott régió parlamentjének felelős kormányzatnak alávetett közigazgatás függetlenségét a többségi állam szervezettől (pl.: magyar-horvát kiegyezés 1868-ban; Svájc föderációja);
- az egyházi autonómiát (a saját iskolahálózattal) becikkelyezve, **nyelvtörvénnyel** biztosítja a kisebbségi nyelv használatát, és azt konzekvensen végigvezeti a közigazgatást, az igazságszolgáltatást érintő törvénykezésen. (Pl.: 1868-as nemzetiségi tv. és alkalmazásai Magyarországon.)

2./ Azon országokban, ahol az autonómia etnikai alapon nem valósulhatott meg a múltban, mert kollektív jogokat nem ismert a többségi nemzet törvénykezési gyakorlata, az egyéni polgárjogok birtokában, a területi autonómia **hosszú polgárjogi harc eredményeképp** valósult meg (vagy valósítható meg a jövőben). E harc leggyakrabban előforduló formái:

- Lázadások, felkelések a feudális kötelezettségek (adók) növelése ellen.
- Szabadságharc, ha a társadalmi feszültségek és az etnikai elnyomás az egész kisebbség szembenállását váltja ki.
- A saját egyházszervezeten belül az anyanyelv használatának joga, továbbá a XVI. századtól a reformáció hatásaként meginduló Bibliafordítások ösztönzőleg hatnak az anyanyelvi kultúra fejlődésére.
- Önálló kulturális szervezetek létrehozása az anyanyelv és az anya-

nyelvű irodalom ápolására, nem függetlenül a XIX. századi meghatározó szellemi irányzatok - a nacionalizmus, és a liberalizmus - hatásától.

- Az általános választójog eredményeképpen az elnyomott és gazdaságilag fejletlen kisebbségek saját szervezeteket alakítanak, amelyek polgárjogi küzdelmeiket szervezik. Ebben a szakaszban az etnikai csoportok gyakran vívták együtt a parlamenti mandátumokért folyó politikai küzdelmeiket a liberális pártokkal szövetségben. (Ahogy ezt láthattuk a skót, ír, walesi és nyugat-európai példákban.) Ez a szövetség sodorja bele a liberális pártokat abba a helyzetbe, hogy fel kell vállalják a kisebbségi jogokért folyó küzdelmeket is. (Ezért nem meglepő, hogy e folyamat az angol Liberális Pártot belső válságba sodorta a századfordulón, ami végülis egy új párt, a Munkáspárt létrejöttét eredményezte, a radikálisabb követelések felvállalásával.)
- A századfordulótól növekszik a parlamentbe bejutó kisebbségi radikális képviselők száma, akik önálló nemzeti pártokat szerveznek az autonómia valamely fokának elérése céljából.
- *A mai modern polgári államokban a közigazgatás decentralizálása eredményeképp valósulhat meg az autonómia. Ebben az esetben a központi kormány jogköröket, minisztériális területeket ad le helyi szintű megoldásra (mint azt a walesi és a skót példa, vagy a múlt századból a horvátországi mutatja), s amely ügyek (pl. ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, környezetvédelem, egészségügy, oktatás, stb) a helyi parlamentnek felelős kormányzatnak vagy a helyi választott - önkormányzatnak a hatáskörébe vannak utalva. Az adott területen beszédett adó túlnyomó része helyben marad a központi irányításból leadott feladatok helyi szintű megoldására. (Csak az ún. közös költségekre eső arányos mennyiséget kell befizetni az államháztartás céljára.) Fokozati különbség persze lehetséges, amint a skót és a walesi példa mutatja; míg a walesi gazdaság és a pénzügyek nem teljes mértékben kezelhetők függetlenül a brit kormányzattól, addig Skócia esetében lényegében csak a külügy számít közös ügynek. (E demokratikus működés látszólagossá válhat, ha a központi államhatalom a választott tisztikarral működő helyi önkormányzat fölé rendeli a saját helyi képviselőjét (prefektúra intézménye), vagy ha egyes tárcák*

központosított szervezet részeként működhetnek (pl.: ha nincs önálló tanügyi hálózat).

- *A közigazgatás decentralizálása elvezethet a teljes, nemzetközi szerződéssel szavatolt autonómiához, ha azt megerősíti államközi szerződés a többségi nemzet állama és a kisebbség anyaországa között. (Írország, Dél-Tirol esete)*
- *Ott ahol a kormány a polgárjogi küzdelmeket véres megtorlással próbálja elnyomni, s a küzdelem elmérgesedése folytán titkos fegyveres testületek alakulnak a teljes függetlenség kivívásának céljával. (Dél-Tirol, Írország, Észak-Írország stb) Természetesen e szeparatista mozgalmak sikeréhez kedvező külpolitikai helyzet szükséges, ahogy például mindez történt az I. világháború idején Írország esetében, vagy más esetekben a polgárháborús körülmények kedvezhetnek a kisebbségek kiválásának.*

Sem a kisebbségben élő népcsoportok vagy nemzetközösségek identitásának megőrzése továbbá az asszimiláció, az uralkodó nemzetbe való teljes beolvadás elkerülése nem lehetséges gazdasági, kulturális és adminisztratív öngazgatás (területi autonómia) nélkül. Öngazgatás nélkül a fennmaradásukért küzdő etnikumok és az uralkodó nemzet között állandósuló politikai feszültségekkel lehet számolni, azaz az adott térség biztonságát állandóan a háború réme fenyegeti.

Sajnos napjaink gyakorlata nem tette túlhaladtá és típusokat, pedig a területi autonómia megvalósulásától mint a szeparatizmus eszköztől való félelem a 20. századi gazdasági integráció korában anakronizmus.

Korábban a területi autonómiát a teljes függetlenséghez vezető közvetlen lépésnek vélték, és ezért ellenezték. Ma a gazdasági integráció idejében, amikor a "nemzetállamok" közötti határok leomlanak és belépnek az egyesült Európába, a mai politikai gyakorlat nem igazolja ezeket a félelmeket.

Összegezésként az elemzett példák-ból látható, hogy a szeparatizmus okai a következők:

- 1/ az autonómia hiánya,
- 2/ a kormányzati erőszak a kisebbség asszimilálására, az anyanyelv és az anyanyelvi oktatás betiltása, a kisebbségi etnikum arányszámának erőszakos megváltoztatása a gazdasági, kulturális és politikai szférában.

Hévízi Józsa

* Részlet a szerzőnek a Püski Kiadónál megjelenő könyvéből.

TERÍTÉKEN A TANÜGYI TÖRVÉNY

Az 1995/85-ös törvény módosított változata melyet a parlament folyó év július 1-én fogadott el, és amely a kisebbségek anyanyelvű oktatására vonatkozó törvényes előírásokat is tartalmazza, az elfogadás óta számos vélemény és álláspont tárgyát képezte a romániai magyar sajtóban. Az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének sajtóirodája által a szerkesztőségünkbe eljuttatott do-

kumentáció szerint érdekvédelmi szervezetünk vezetői nem óhajtanak politikai polémia bocsátkozni az e kérdésben nyilatkozatot tevőkkel. Ehelyett részletes összehasonlító táblázat készült a több mint félmillió aláírással készült törvénytervezet szerinti szöveg, az 1995/84-es számú tanügyi törvény és az idén módosított, érvényben levő törvény szövege alapján. Az

RMDSZ-sajtóiroda tájékoztatója szerint a döntést a romániai magyar közvéleményre kell bízni, amely elég érett ahhoz, hogy maga ítélje meg az anyanyelvű oktatásunk e törvény által biztosított lehetőségeit és annak mértékét.

Az összehasonlító táblázatot teljes egészében, rövidítések nélkül közreadjuk.

Cik-kely	Aláírásokkal kért törvénytervezet szerinti szöveg	1995/84-es törvény	Cik-kely	Módosított, érvényben lévő törvény szerinti szöveg
1.	A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van a minden szintű és formájú anyanyelvű oktatáshoz.	8.1. Az oktatás minden szinten román nyelven folyik. Minden helységben román tannyelvű osztályokat szerveznek és működtetnek. 8.2. A jelen törvény keretei között garantálva van a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek azon joga, hogy anyanyelven tanuljanak és képezzék őket. (*) 8.3. A román nyelv, mint hivatalos nyelv, iskolában való tanulása és elsajátítása kötelező nemzetiségétől függetlenül minden román állampolgár számára. 120. A kisebbségi tannyelvű oktatásban a románok történelmének és Románia földrajzának oktatása csak elemi szinten történik anyanyelven.	8. 118. 8. 120.	(1.) – Az oktatás minden szinten román nyelven folyik. A jelen törvény értelmében, ez a nemzeti kisebbségek nyelvén, valamint világnyelveken is folyik. 118. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van a minden szintű és formájú és típusú anyanyelvű oktatáshoz, abban az esetben, ha létezik szükséges számú igénylés. 8. (3.) – A román nyelvnek, mint hivatalos államnyelvnek a tanulása kötelező minden román állampolgár számára, nemzetiségétől függetlenül. A tantervnek tartalmaznia kell a szükséges óraszámot, és meg kell teremtenie a feltételeket a hivatalos román államnyelv elsajátítására. 120. A kisebbségi tannyelvű oktatásban a románok történelmének és Románia földrajzának oktatása csak elemi szinten történik anyanyelven.
3.	(1.) – Az igényeknek (kéreseknek) megfelelően, teljes anyanyelvű oktatást szerveznek, a társadalmi-gazdasági élet minden területén. Ez lehet állami, magán- vagy felekezeti jellegű. (2.) – A nemzeti kisebbségekhez tartozó fizikai vagy jogi személyeknek joguk van anyanyelvű felekezeti és magánjellegű oktatási intézmények létrehozásához és fenntartásához. (l.e.) – külön egyetemi, felsőfokú, egyetemi kollégiumi, felsőfokú intézményi oktatást, kollégiumokat, karokat, tagozatokat és csoportokat.	118. E törvény keretén belül a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van minden szintű és formájú anyanyelvű oktatáshoz (*) 123. Az állami felsőfokú oktatásban, kéreésre, és a törvény keretein belül, tanár- és művészképzésre anyanyelvű csoportokat és tagozatokat szervezhetnek.	118. 9. 123.	E törvény keretén belül a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van minden szintű és formájú anyanyelvű oktatáshoz, illetve azokhoz az oktatási típusokhoz, amelyekre megfelelő igény mutatkozik. 9. (2.) – A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek elismert joguk saját, magánjellegű felsőfokú intézmények létrehozása és fenntartása. 123. (1.) – Az állami felsőoktatásban kéreésre, és e törvény keretein belül anyanyelvű csoportokat, tagozatokat, kollégiumokat és karokat szervezhetnek. Ebben az esetben biztosítani kell a román szakkifejezések elsajátítását. Kéreésre multikulturális egyetemeket lehet létrehozni külön törvénnyel. Emellett egyetem tanítási nyelvérdő a létrehozásról szóló törvény dönt.
4.	A román nyelv tanulása minden egyes, nemzeti kisebbséghez tartozó személy érdeke.	8. 3. A román nyelv, mint hivatalos nyelv, iskolában való tanulása és elsajátítása kötelező nemzetiségétől függetlenül minden román állampolgár számára.	8.	(3.) – A román nyelvnek, mint hivatalos államnyelvnek a tanulása kötelező minden román állampolgár számára, nemzetiségétől függetlenül. A tantervnek tartalmaznia kell a szükséges óraszámot, és meg kell teremtenie a feltételeket a hivatalos román államnyelv elsajátítására.

Cik- kely	Aláírássokkal kért törvénytervezet szerinti szöveg	1995/84-es törvény	Cik- kely	Módosított, érvényben lévő törvény szerinti szöveg
	Az elemi, gimnáziumi és líceumi oktatásban a román nyelv- és irodalom oktatása a nemzeti kisebbségek esetében külön program és sajátos tankönyvek szerint történik.	120. 1. (...) A gimnáziumi (...) oktatásban a román nyelvet a román tannyelvű osztályokéval azonos tanterv és tankönyv alapján tanítják.	8. 120.	(1.) – A román nyelv oktatása az elemiben a nemzeti kisebbségek számára külön tanterv és tankönyvek szerint történik. A gimnáziumi szinten a román tannyelvűvel azonos tanterv szerint, de sajátos tankönyvekből történik. A líceumi szinten pedig a románnal azonos tanterv és tankönyv alapján.
7.	A műszaki, mezőgazdasági, gazdasági, orvosi és jogi oktatás anyanyelven történik , a román szakképzések elsajátításának a biztosításával.	122. A líceumi vagy posztliceális állami szakoktatásban (...) a szaktantárgyak oktatása román nyelven folyik , s lehetőségek szerint biztosítják a szakképzések elsajátítását anyanyelven is.	122.	A líceumi vagy posztliceális állami szakoktatásban, ahol a szaktantárgyak oktatása – kérésre – anyanyelven folyik , kötelező a román szakképzések elsajátítása.
8.	A nemzeti identitástudat megőrzése érdekében, a nemzeti kisebbségekhez tartozó óvodások, tanulók és egyetemisták számára, akik olyan településeken laknak, ahol létszámuk a törvényeshez képest alacsonyabb, biztosítják az anyanyelvű oktatást a legközelebbi iskolában , biztosítva kollégiumi, bentlakási elszállásolást vagy szállításukat. Ez minden szintű, formájú és típusú oktatásra érvényes.	8.1. Az oktatás minden szinten román nyelven folyik. Minden helységben román tannyelvű osztályokat szerveznek és működtetnek.	8.	(2.) – Minden helységben szerveznek és működtetnek román vagy adott esetben kisebbségi tannyelvű osztályokat , illetve biztosítják az anyanyelvű beiskolázását a lehető legközelebb fekvő helységben.
9.	A felvételi, verseny- és állam- és doktorátusi vizsgák esetében a jelölteknek joguk van anyanyelven vizsgázni , vagy azon a nyelven, melyen addig tanultak, a jelölt választása szerint.	124. Az oktatás minden szintjén a felvételi és a záróvizsgák román nyelven folynak . Anyanyelven vizsgázhatnak, jelen törvény keretein belül (*), azokban az iskolákban, osztályokban, illetve azokban a szakokon, amelyekben az oktatás anyanyelven folyik.	124.	Jelen törvény keretei között a felvételi és záróvizsgákat az oktatás minden szintjén le lehet tenni azon a nyelven is, amelyen az illető tantárgyat tanították.
14.	(1.) – Az állam által ismert felekezetek átszervezhetik, alapíthatnak és fenntarthatnak minden fokú és típusú egyházi oktatási intézményeket és egységeket.	9.2. Az állam által elismert felekezetek kérvenyehetnek a tanügyminisztériumtól az egyháznak szükséges személyzet képzését célzó sajátos oktatás engedélyezését (...).		(3.) – Az elismert felekezetek kérvenyehetnek a tanügyminisztériumtól az egyházi személyzet képzéséhez és az egyház szociális-missionárius tevékenységéhez szükséges sajátos oktatás engedélyezését (...). (4.) – Az elismert felekezeteknek joguk van magánjellegű oktatási intézmények és egységek létrehozásához és fenntartásához.
16.	Jelen törvény érvénybe lépésekor újszerveződnek és újjáalakulnak a kolozsvári Bolyai-Egyetem és más felsőoktatási intézmények.		123.	(1.) – Az állami felsőoktatásban kérésre és e törvény keretein belül anyanyelvű csoportokat, tagozatokat, kollégiumokat és karokat szervezhetnek . Ebben az esetben biztosítani kell a román szakképzések elsajátítását. Kérésre multikulturális egyetemeket lehet létrehozni külön törvénnyel. Erre egyetemek tanítási nyelvéről a létrehozásról szóló törvény dönt.
			8.	(4.) – Mind az állami, mind a magánoktatás esetében a minisztérium által hivatalosnak tartott dokumentumokat román nyelven állítják ki. Egyéb iskolai és egyetemi iratok más oktatási nyelven is kiállíthatóak.
			14.	(1.) – A nemzeti állami és magánoktatási rendszer keretén belül kezdeményezhető és létrehozható alternatív oktatás , melyhez a minisztérium jóváhagyás szükséges.

* A minden szintű és formájú anyanyelvű oktatás garantálása az 1995/84-es törvény keretein belül a közoktatásban csak az elméleti engedélyezi, a felsőfokúban pedig csak tanár- és művészképzést, illetve lelkészépzést tette lehetővé. Tilts minden típusú anyanyelvű szakoktatást és szakképzést.

Az aláírással alátámasztott törvénytervezet 16-os cikkelye kéri az államosított oktatási intézmények teljes restitúcióját is (18.2. cikkely). Az érvényben lévő törvény csak annyiban érinti az ingatlanok jogi helyzetét, amennyiben kijelenti, hogy az állami alapokból épített oktatási intézmények állami tulajdonban maradnak. Ez nem érint más, államosított ingatlant.

A REFORM TÖMÖRÜLÉS ÁLLÁSFOGLALÁSA

az oktatási törvény elfogadása utáni helyzetről

Az utolsó évébe lép lassan az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának történelmi kísérlete. Ez önmagában mérlegképzésre ad okot. Külön aláhúzza a számvetés fontosságát az is, hogy egyik legfontosabb közösségi célkitűzésünk, a teljes körű és autonóm anyanyelvi oktatási rendszer kérdésében a tanügyi törvénynek köszönhetően középtávon végleges választ kaphatunk kormányzati partnereinktől az erre vonatkozó politikai szándékról.

A tanügyi törvény kimunkálása és elfogadása körüli politikai huzavona sajnos jól példázza Szövetségünk érdekérvényesítési erejét a koalíción belül, ugyanakkor rávilágít a mindaddig alternatíva nélkülinek kikiáltott koalíciós együttműködés korlátaira. Sajnálatlalt kell megállapítanunk, hogy koalíciós partnereink szövegese, illetve a Szövetség kormányzati politikájának köszönhetően nem sikerült áttörést elérni közösségünk jogainak intézményes biztosításában.

Józanul mérlegelve az Iliescu-rendszer-től átörökölt oktatási jogszabályt, valamint annak a koalíció által elfogadott változatát, megállapíthatjuk, hogy a törvény tartalmaz több olyan előírást, amely az oktatás minőségének emelését segíti elő, de nem biztosítja a megfelelő feltételeket a romániai oktatási rendszer valódi, a tudásközpontú társadalom követelményeinek eleget tevő reformjához. A nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatás szempontjából az 1995-ös törvény néhány diszkriminatív előírása (szakoktatás, egyetemi felvételi, egyetemi karok létesítése stb.) a kisebbségi közösségek számára, pozitívan módosult. Ennek jelentőségét a megfelelő súllyal értékelve, nem szabad ugyanakkor elhallgatni, hogy a jogszabály elfogadásával nem sikerült megoldást találni több, az RMDSZ programjában kiemelt helyen szereplő problémára, melyek negatív hatása már rövid távon is érezhető:

- Románia földrajzának és történelmének nem anyanyelven történő oktatása, amely a képességvizsgán, illetve az érettségien hozza hátrányos helyzetbe gyermekeinket;
- A felekezeti oktatás magánszférába helyezése ellehetetleníti a magyar történelmi egyházak komoly erőfeszítéssel újjáalakított iskoláit. Az oktatási célt szolgáló egyházi ingatlanok kérdésében a törvény nem teremt tiszta helyzetet, egyházainkat kiszolgáltatja egy esetleges

önkényes törvényértelmezésnek, újabb visszaélésekre adva ezáltal alkalmat;

- és végül, de nem utolsósorban, az önálló állami magyar egyetem (újra)létrehozása középtávon is lehetetlenné vált.

Megállapítható tehát, hogy jelen törvény lényegesen jobb ugyan, mint az előző kormányzati ciklusból átörökölt változat, de távol áll attól a közakarattól, melyet közösségünk több mint félmillió tagja aláírásával támogatott. Nem visz közelebb alapvető célkitűzésünkhöz: a teljes és autonóm anyanyelvi oktatási rendszer megteremtéséhez.

Mindezeket figyelembe véve a Reform Tömörülés alapjaiban elhibázottnak tartja azt a Szövetségünk csúcsovezetése által sugallt önelégült sikerhangulatot, amely valós értékén túl történelmi eredménynek szeretné láttatni ezen törvény elfogadását. Károsnak tartjuk a tanügyi törvény eredményeinek túlméretezését.

Közösségünknek joga van a tárgyilagos tájékoztatásra. A valós helyzet felelős bemutatása sokkal inkább mozgósító erejű lehet közösségünk számára, mint az igen ingatag talajra épített, főleg önellátási célokat szolgáló sikerpropaganda. Az eredmények jelentőségét és azok elérésén a dolgukat tevők érdemeit nem csökkenti a tények és politikai környezetük objektív bemutatása, a lehetséges negatív hatások számbavétele és a következtetések megfogalmazása a Szövetség hatékonyabb politikájának kialakítása céljából. Számunkra egyértelmű, hogy ezután nemcsak oktatáspolitikánk, de az RMDSZ egész politikája is komoly felülvizsgálatra és megújításra szorul.

A Reform Tömörülés az anyanyelvű oktatással kapcsolatos illúziók szertefoszlásának okát az RMDSZ kormányzati szerepének túldimenzionálásában és téves értelmezésében látja. A kormányzati pozíció – a hároméves tapasztalat ezt mutatja – önmagában nem alkalmas olyan stratégiai jellegű célkitűzések elérésére, mint amilyen az RMDSZ programjába foglalt belső önrendelkezés elvén alapuló háromszintű autonómia, melyet a román politikum jelenleg hatalmi vagy ellenzéki pozícióból egyaránt elutasít. E célok felé elsősorban e politikumon kívüli és/vagy feletti tényezők segítségével közelíthetünk. Ilyen tényezőnek számít saját társadalmunk önszerveződési törekvéseinek elősegítése, továbbá a nemzetközi közép- és nagyhatal-

mi szándékok által generált folyamatok kihasználása. A kormányzati szerepvállalás kihívásainak való megfelelés kényszere e két legfőbb politikai eszközünk – az önépítkezés és az önálló külpolitika – használatát teljesen háttérbe szorította. Ez is az oka annak, hogy nem sikerült kihasználni azokat az esélyeket, amelyeket a térségünkre irányuló figyelem nyújtott.

A Reform Tömörülés az RMDSZ politikáját a létező esélyek és az elért eredmények fényében ítéli meg. A kormányzati szerepvállalás nem válhat céllá, csakis eszköz lehet az RMDSZ programjában szereplő autonómiaformák megvalósítására.

Közéletünk sajnálatos erkölcsi-politikai válságáról tanúskodik az, hogy a jelen helyzetben, midőn a csúcsovezetés által választott stratégia nem hozta meg a várt eredményt, s még a kormányzati partnerek által korábban felvállalt s közösségünk számára messze nem kielégítő minimálprogramot sem sikerült teljesíteni, a Szövetség elnöke az ezt szóvá tevő tiszteletbeli elnök ellen támad.

Államelvű önépítkezésünk a végrehajtó hatalmat megosztotta a Szövetségi és az Ügyvezető elnök között. A Tiszteletbeli elnök az egész szervezet felett őrködő államelnöki funkcióknak megfelelő reprezentatív szerepkört lát el, melynek értelmében csak kiélezett helyzetekben, a szövetségi demokrácia, az alapvető szövetségi célkitűzések veszélyeztetése idején kapcsolódik be a napi politikába. A kormányzati szerepvállalás kezdete óta sajnos szinte állandó jelleggel ilyen helyzet van, így a tiszteletbeli elnöknek nemcsak joga, de kötelessége megszólalni és helyzetértékelésével elősegíteni a szükséges pályakorrekció végrehajtását.

Az operatív vezetés feladata pedig nem ezen helyzetértékelés agresszív elutasítása és az egységes érdekképviselet megbontását előrevetítő üzenetek megfogalmazása, hanem hatékonyabb politikai-társadalomépítő eszközök megtalálása, az RMDSZ megújulásáért indított mozgalom által megfogalmazott szempontok alapján a szövetségi politika átfogalmazása, továbbá kisebb-nagyobb közösségeink erőforrásainak mozgósítása a Szövetség programjának megvalósítása érdekében.

REVIZIÓ VAGY AUTONÓMIA?

Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéből (1945-1947)

A bevezető tanulmányt írta és összeállította: Fülöp Mihály • Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Vincze Gábor • Bp. Teleki László Alapítvány, 1998

A forráskiadvány olyan szükséges rossz, amely nélkül sem a történész szakma, sem a szélesebb olvasóközönség nem tud tájékozódni. A mai magyar történettudomány mégis adós az okmánykiadványok, dokumentumkötetek, különböző tematikájú iratok közzétételében. E nem látványos de szükséges, sokszor évtizedekre szóló feltáró munkára csak elhivatott történészek vállalkoznak. A külügyminisztérium iratanyagát, a Békeelőkészítő Osztályon és a Politikai Osztályon készült, a beérkező és kimenő anyagokat tartalmazó, **Revízió vagy autonómia?** című dokumentumkötet két, szemléletében és anyagkezelésében példásan tárgyilagos, ugyanakkor mélységesen elkötelezett történész kutatási eredményeként láthatott napvilágot.

Mindketten nemcsak kutatói az olyan fontos kérdéseknek, mint a magyar diplomácia története, térségünk, Közép- és Kelet-Európa bonyolult kapcsolatrendszere, benne Magyarország és Románia viszonya, megszenvedett közös történelmünk, és természetesen Erdély-kérdése, de Nyugat-Európa egyetemi városaiiban /Fülöp Mihály/ és Erdély intézményeiben /Vincze Gábor/ adják át tudásukat, amit elődeik hagytak rájuk, vagy önmaguk megszerzett ismereteit. Közös kötetükben ismert történelmi tények kerülnek új megvilágításba, mint a nagyhatalmak és a Szovjetunió Erdély-politikája, a szovjet hadsereg befolyása a második világháborút lezáró békeszerződésig a két országban, a magyar diplomácia lehetőségei a területi revízióval kapcsolatban, a kétarcú grozai politika a nemzetiségi kérdésben. Ezzel kapcsolatban jellemző, hogy még Demeter Bélát is megtévesztette, aki úgy látta 1945 augusztusában – a királyi sztrájk idején, amikor megrendülni látszott a Groza kormány

mind bel-, mind külpolitikailag –, hogy a romániai magyaroknak Grozát kell támogatni. Alig néhány héttel később egy ismeretlen szerző beszámolója éppen arról szólt, hogy az erdélyi vegyeslakosú falvakban a románság azt híreszteli, hogy nem sokára megbukik a „magyar- és zsidóbérenc Groza Péter, és akkor 7 napig szabad lesz a magyar-gyilkolás” – újból – tehetjük hozzá. Ekkorra már Demeter számára is nyilvánvalóvá vált: Groza és az MNSZ nem a magyarság érdekeit képviseli.

Fülöp Mihály tanulmányát olvasva többé semmi kétség nem fér hozzá, hogy a Groza-kormány megalakulását követő és az egypártrendszer létrejötté közötti időszak – 1945. március 6. – 1948. február 23. – álközlációnak tekinthető, Sztálin a baloldalnak adta vissza Erdélyt, és akárcsak Bulgáriában (ott fizikailag is) azonnal kiszorították a történelmi pártokat a hatalomból. Abszurd helyzetet: a nemzeti cél a nemzetköziség alapján álló baloldal révén valósult meg. És ez a nemzetköziséget hirdető baloldal a kezdetektől fogva – tehát 1945-től – arra törekedett, hogy a román nacionalista politikát kövesse és felülmúlja, tehát, hogy megváltoztassa Erdély nemzetiségi összetételét – a szovjet hatóságok által elrendelt népszámlálás szerint Kolozsvár lakosságának 80 %-a magyar volt 1944 végén –, hogy megakadályozzák erdélyi magyarok hazatérését, és őket vagyonuktól megfossszák. Ebben tökéletes volt az összhang Groza, Mihály király, a történelmi és a baloldali pártok között.

A tanulmány izgalmas fejezete az amerikai koncepció háttérbeszorulásának nyomkövetése – 1945 szeptemberében a Külügyminiszterek Tanácsán Byrnes külügyminiszter még 3000 négyzetkilométer Magyarországhoz csatolásáról beszélt –, és

a szovjet álláspont győzelme – hozzá kell tenni: nem először és nem utóljára hátrált meg a Nyugat a Szovjetunió előtt ha a térségről volt szó –, azaz a trianoni határok visszaállítása. Fülöp tanulmánya több szempontból is gondolatébresztő. Például érdemes lenne azon is elgondolkodni, hogy: geostratégiai szempontból milyen nemzetközi körülmények körülmények között volt fontosabb Románia Magyarországnál? És vajon minden összetevő feltárt, ami e két országgal kapcsolatos szovjet politikát illeti?

A Békeelőkészítő Osztály egyik följegyzése igen tanúságos arra nézve, hogy bepillantást enged a hasonló, a román békeelőkészítő bizottság tevékenységébe, amely rendkívül fontosnak tartotta a külföldi propagandát, a külföldi kapcsolatok mozgósítását – akárcsak az első háború idején –, beleértve a kisantant diplomácia összehangolását, pontosabban: Maniu, Benes és Subasic konzultációit. A bukaresti magyar diplomaták, Keresztes Zoltán, Hirsch Dezső, Nékám Sándor, Gyárfás László újságíró jelentései mind azt bizonyítják: Románia rendkívül felkészülten, gazdag dokumentációs anyaggal, komoly apparátust mozgósítva vett részt a béketárgyalásokon.

Nem kerülhető el – a szerzők szerkesztők is ezt tették –, hogy ne mondják ki, szigorúan a tények alapján a Magyar Népi Szövetség felelősségét. A fordulat annak a marosvásárhelyi 1945. november 19-iki határozatnak az elfogadása volt, amelyet Luka révén – nincs jelentősége, hogy a Román Kommunista Párt részéről, mert hasonlóképp cselekedett volna más, hatalmon lévő román párt – rákényszerítették, hogy Erdély hovatarozása, a két ország közötti határ

megvonása kérdésében nem foglalnak állást. Következésképp a közötti források mián a kötet a Magyar Népi Szövetség története is egyúttal.

A korszakkal foglalkozók levéltári kutatásai során számtalan olyan dokumentummal találkozhattak – jelen kötet is tartalmaz jó néhányat –, amelyek bizonyítékul szolgálnak Groza karrierizmusára és magyarbarátsága korlátaira nézve. A baloldal csalással elért győzelme és a béketárgyalások motiválták őt is és a román kommunista pártot is. A kérdés azonban sokkal összetettebb, mert a félreállított Groza – Charles Gáti „politikai kaméleon”-nak nevezi – azzal vett elégtételt háttérbe szorítása miatt, hogy magyar kérdésekben – bizonyos keretek között – nagyobb bátorságot tanúsított kortársainál, szimpátiájával valósággal tüntetett, szorgalmazta a rehabilitálásokat, az 1956-os magyarországi eseményeket sem marasztalta úgy el, mint ahogy kívánatos lett volna.

Nékám Sándor számolt be: milyen visszhangot váltott ki Pátrășcanu kolozsvári beszéde – ebben az egész magyarságot revizionizmusával vádolta, aláhúzta, hogy Magyarország háborús bűnösneként kezelendő, Romániával ellentétben – a magyarság és a románság körében. Jellemző a Dreptate, a Nemzeti Pártszövetség lapja a beszédnek azt a részét mely szerint 400.000 rendezetlen állampolgárságú magyar él Romániában, úgy értelmezte, hogy ennyi horthysta (titkos) ügynök él ott.

Nékámnak több negatív észrevétele volt az MNSZ nemzetiségi törvénytervezetével kapcsolatban; Gyöngyössy István követségi tanácsos egyik megjegyzése, mely szerint az 1946-os választások után nemcsak a király és köre, a történelmi pártok, hanem Pátrășcanu szerint sem fejezi ki a választások hivatalos eredménye – a baloldal győzelme – a román nép akaratát, a Pátrășcanu per vádiratának az ismeretében elgondolkodtató, és mindenképp ellenőrizendő.

Egy kiadvány hasznosságát azon is lehet mérni: mennyiben készíti továbbgondolkodásra az olvasót, mennyiben készíteni kutatásai irányát és mélységeit megváltoztatni. Fülöp Mihály és Vincze Gábor által életrehívott dokumentumkötetet – utóbbi óriási tudományos apparátust mozgósított, jegyzetanyaga fel-

ér egy újabb tanulmánnyal – ilyen munkának lehet tekinteni. A Hirsch (Iklódi) Dezsőnek tulajdonított 1947. februári beszámoló, a romániai magyarság gazdasági helyzetéről, amelyben felhívja a figyelmet, hogy az anyaország felelősséget kell érezzen a határon kívül élő magyarság iránt, támogatnia kell gazdasági intézményeit, elgondolkodtató. Felmerült a kérdés – érdemes körüljárni – mennyi lehetősége volt ekkor a magyar kormánynak erre: mind ami a szándékot, mind ami a szándék megvalósulásának akadályait illeti.

A magyar külügyminisztériumban a Békeelőkészítő Osztályon több szakértő dolgozott az erdélyi kérdés lehetséges megoldásával kapcsolatos tervezeteken. Demeter Béla is példa arra – már 1945-ben úgy látta, hogy a magyarországi politikai elit nem képviseli az összmagyarság érdekeit – , hogy valóban kevés kivételtől eltekintve, a magyarság nem tudta elhinni, hogy megismétlődik Trianon. Vonatkozik ez a különböző pártok képviselőire is. Etnikai határokat képzelt el, és a határmenti részek Magyarországnak ítéletét. Mint módszert említette a népszavazást, a lakosságcserét, a kisebbségvédelem új alapokra helyezését és az egyol-

dalú kitelepítést. Demeter Béla, Makkai László, Bodor György, Albrecht Ferenc, Mester Miklós, Tóth Zoltán, Jakabffy Imre tervezeteikben szinte valamennyien számoltak az önálló, a független Erdéllyel, illetve bizonyos területi revízióval. Töbük, így Makkai is még a második bécsi döntést megelőzően írásban elkészítették ezen tervezetek változatait. Sajnálatos azonban, hogy a hátrámódosításra, a népszavazásra, a kisebbségi szerződésre, az erdélyi és a székely autonómiára illetve a független Erdélyre vonatkozó tervezetek 1946 áprilisáig *nem jutottak el a Külügyminisztérium Tanácsa elé.* Ezek publikálása csak fokozza a dokumentumkötet jelentőségét. Éppen ezért elengedhetetlen a kötet megjelentése a világnyelveken és természetesen román nyelven is. Erre feltehetően a még nem létező **Nemzeti Könyvkiadó** vállalkozhatna.

1948-ra a két ország látszatbarátságára a román fél jóvoltából, aki nyíltan kimutatta bizalmatlanságát a nyugati szomszéd, Magyarország iránt, nyílt ellenségeskedéssé vált. A dokumentumkiadvány következő kötete minden bizonnyal ezt a korszakot idézi meg.

Lipcsey Ildikó

KIRÁLY KÁROLY

Nyílt kártyákkal II.

Az önrendelkezés útja

Duplex Könyvkiadó
Pécs, 1999

A pécsi Duplex Könyvkiadó gondozásában megjelent Király Károly Nyílt kártyákkal II. – Az önrendelkezés útja című könyve.

Megrendelhető:
DUPLEX KÖNYVKIADÓ
7632 Pécs,
Észak-Megyer dűlő 4.
Tel.: 36-72/439-661

A könyv mottója: "A kommunista múlttal szakítani nemcsak politikai kérdés, de erkölcsi is." (Király Károly)

„ÚTKÖZBEN”

tanulmánykötet az RMDSZ RT-től

...vagyis a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Reform Tömörülés nevű nemzeti liberális platformjának a szellemi vonzasköréből. Talán nem túlzás azt állítani, hogy az RT és köre az erdélyi magyar politika utóbbi tíz évének az egyik legreménytelibb jelensége. A platform meghatározó személyiségei többnyire Budapesten végeztek különböző társadalomtudományi egyetemeken, de diákeveik alatt sem szakadtak ki az otthoni valóságból, tagjai voltak az RMDSZ nagyválasztmányának, majd a KOT-nak illetve az SZKT-nak. Ők alapították a Dósa Elek Társaságot, a Budapesten tanuló erdélyi diákok szakmai szervezetét, mely jogi kodifikációs munkára szakosodott elsősorban és több jelentős dokumentumot helyezett el az RMDSZ asztalán. Legjelentősebb közülük a kisebbségi törvénytervezet volt, melynek megfogalmazásai többnyire elnyerték az SZKT elismerését s alapvonalaiiban meghatározták az RMDSZ 1993-ban elfogadott törvénytervezetének tartalmát és formáját.

1995-ben négyen közülük, név szerint a jogi doktorátusát frissen megszerzett Tamás Sándor főszerkesztő valamint Borbély Zsolt Attila, Markó Attila és Székely István szerkesztők Szócs Géza kiadójával, az Erdélyi Híradóval közösen újraindították a két világháború között méltán nemzetközi elismerést nyert folyóiratot, a Magyar Kisebbséget. Időközben változott a kiadó, 1996 közepétől Patrubány Miklós adja ki a lapot, meg szerkesztőség is (Markó Attila helyét Toró T. Tibor tölti be), de lap színvonalára és szellemisége ma is a nagymúltú folyóirat legszebb éveit idézi. A háttérintézmények fokozatos kiépülésével (lásd pl. a Tusnádfürdői Tábort egyik szervezőjét, a Jakabffy Elemér Alapítványt) megindult a könyvkiadás is. A Magyar Kisebbség Könyvtára sorozatnak első darabja Balogh Arthúr immáron klasszikussá vált, „A kisebbségek nemzetközi védelme” címmel a két világháború között, egész pontosan 1928-ban napvilágot látott művének újrakiadása. A sorozat második darabját, melyről tulajdonképpen szólni szeretnék, a

nemrégiben mutatták be. Az *Útközben* címet viselő vaskos kötet a szerkesztők meghatározása szerint pillanatképeket rögzít az erdélyi magyar politika reformjáról. Az öt témakör (Kisebbség, többség, demokrácia; RMDSZ, hatalom, kormányzás; Tájégségek, régiók, regionalizmus; Az erdélyi kérdés; Külpolitika, euroatlanti és összmagyar integráció) köré csoportosított tanulmánykötet gerincét Toró T. Tibor „Az RMDSZ kormányzati szerepvállalása – zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselet felé” címet viselő vita-indító tanulmánya alkotja a rá adott válaszokkal egyetemben.

A nagyívű vitaindítónak részletes ismertetésére itt és most nincs tér, de annak jelzésére igen, hogy a szerző által kitörési pontokként 1998 elején (!) megfogalmazott imperatívuszok többsége ma is aktuális. Ma is szükség van „a belső ellenzék (...) intézményesülésére, alternatívák felmutatására”, társadalomépítésre, az „autonómiaprogram műhelymunkájának újraindítására” (tegyük hozzá, hogy ezen belül: a több mint hat éve késlekedő autonómiastatutumok, az autonómiakövetelést konkretizáló dokumentumok megszövegezésére), „az önálló külpolitikai mozgástér visszaszerzésére”, „a kormányból való méltóságteljes távozás forгатókönyvének kidolgozására” illetve egy új típusú, a magyar érdekeket is figyelembe vevő partnerség kialakítására.

A reflexiók közül kiemelendőnek tartom Szócs Géza szövegét. A politikából visszavonult ex-főtitkár és ex-szenátor kíméletlen és célratoró fogalmazásai ezúttal is a lényegre érintik. Hét pontban rendszerezi az RMDSZ állatorvosi lovának (Bodó Barna metaforája, a tanulmány *Képviselet és demokrácia* címmel szintén szerepel ebben a kötetben) legakuttabb betegségeit.

Az első a **faszadizmus**. Miként Szócs Géza írja „a faszadizmussal nem az a gond, hogy szereti a homlokzatokat. Az a gond, hogy ezek mögött nincsen fedezet és ezáltal a téralakítás hamissá, hiteltelenné lesz, és az épület nem impozánsná válik, hanem

komikussá” (...) Az a baj, hogy miközben az RMDSZ összes elnökei barátságosan és önfelédten integetnek az RMDSZ homlokzatának kivilágított ablakaiból, addig magát az építkezést már régen félbehagyták és a meglevő részt ma sem sikerült funkcionálissá tenni (...).”

A második fő probléma a **domesztikáltság** – „domesztikáltság vagyis háziállatosítotttság, meghunyászkodóvá szelídítetttség. A karámban tartott jószág domesztikált: a gazda kedve szerint nyírja, feji, beletörli a lábát, alkudozik a bőrére, koponyáját az egykor félelmetes szarvakkal kifüggeszti portája fölé.”

A harmadik az **átvilágíthatatlanság** „Az RMDSZ sorsát kezében tartó kamarillán kívül senki emberfiának még csak megkérdeznie sem szabad, hogy ki mire költött el száz- meg százmilliókat – miközben a kamarillával szemben álló politikus számíthat rá, hogy kabátlopástól lótolvajlásig és ékszercsempészetig mindenbe belekeverik, meghurcolják, megrágalmazzák, becsületébe gázolnak.”

Negyedik a **totalitarizmus**. „megdöbbenő az a kendőzetlenség és brutalitás, amellyel a kamarilla elfojtani és megbüntetni törekszik bármely ellenvéleményt, sőt bármely olyan véleményt mely különbözik az övétől.” Szócs Géza konkrét eseteket sorol fel kedve az Erdélyi Napló tönkretételétől el egészen Kincses Elemér színházigazgató kirúgásáig. (A szerző általánosságban fogalmaz, de az erdélyi magyar politikai valóságban jártas olvasó könnyedén beazonosíthatja a példák mögött álló egyes eseteket. Kincses Elemért egyébként azért rúgták ki, mert másorra merete tüzni az előzetes figyelmeztetés dacára a kisebbségi politikusok prostituálódásáról szóló „Kisberekü böszörmények” című Szócs-darabot.)

Az ötödik az **eltartottság** „de írhatnánk kitarottságot is – mondja Szócs – (...) az RMDSZ apparátusa olyan pénzt osztogat (tagadhatatlanul fontos) célokra, amelyet nem ő termelt meg. Az értéket létrehozó és az értéket elosztó szférák között nincs organikus viszony.”

A hatodik a **dekonstrukció és a kontraszelekció** „Az RMDSZ kamarilla egyik legfőbb ismérve, hogy irtózik a teljesítménytől, amelyet kizárólag, mint számára kockázatos – mert vele rivális – teljesítményt képes felfogni. Jellemző példa a sok közül. Két olyan erdélyi személyiség van, akik kezdettől fogva anyanyelvi és irodalmi szintű népszerűséggel kápráztatták el nyugatabbi szomszédainkat. Sokatmondó, hogy az 1993 utáni RMDSZ (1993 januárjában kezdődött a Markó Korszak – megjegyzés tölem, CS.I.) nemzetközi kapcsolatainak történetéből mind Borbély Imre mind Patrubány Miklós fokozatosan kiszorult.”

A hetedik az **impotencia és inkompetencia**. „Az RMDSZ kamarilla egyik legnagyobb történelmi léptékű mulasztása, hogy lojalitási alapon szétosztogatott százmilliók úgyszólván nyom nélkül szívódtak fel. (...) A tehetlenség, a hozzá nem értés, a közöny, az önzés és a felelőtlenség milyen összetételű elegye kellett ahhoz, hogy még ma, 1998-ban is ugyanott tartunk, ahol a part szakad.”

Szócs Géza rövid összefoglalójában leszögezi: „Az RMDSZ jelenlegi vezetése (hozzátennem: a kedvező történelmi helyzetek dacára) a szövetség programját nem valósította meg.”

Toró tanulmányára többen reflektáltak igen színvonalas szövegekkel Balázs Sándortól Borbély Imrén és Borbély Zsolt Attilán keresztül Somai Józsefíg, de e fejezet alatt közlik a szerkesztők a Toró tanulmányától függetlenül íródott viszont témába vágó Bíró A. Zoltán tanulmányt (*Kormányon a kisebbség*) valamint a Kincses Előd által, az 1999. májusi kolozsvári értelmiségi fórumon előadott beszédnek szerkesztett változatát is (*RMDSZ-dilemmák avagy hogyan tovább?*). Reménytelen vállalkozásnak tartom az összes konstruktív és lényeglátó gondolatot leltárba venni akár csak ebből a fejezethől is, ezért Borbély Imre és Borbély Zsolt Attila által közösen jegyzett gondolatmenet konklúzióiból idéznék – melyeket az időközben eltelt bő egy év sem cáfolt meg. A szerzőpáros teljes mértékben azonosul Toró már említett „kitörési pontjaival”, de fontosnak látja hozzátenni: „Toró javaslatainak valóságba ültetését akadályozza az RMDSZ-nomenklátúra kialakulása és szolidaritása, az 1995-re tehető hatalmi koaguláció. Az RMDSZ-establishment csúcsa nemcsak a közösség anyagi forrásai, hanem nagy részben a választóközönség illetve a derékhad politikai preferenciái felett is diszponál. Az erdélyi sajtógárda nagy része a múlt rendszerben szocializálódott, kontra-

szelektált tollnokokból áll, akik az esetek jó részében eleve affinisak a kollaboráns politika iránt. (...) A nem túl reménykeltő alaphelyzetet csak tetézi az RMDSZ-szubvenció klientúra-formáló ereje. Az RMDSZ csúcsvezetése ugyanis úgy tervezte meg az anyagi források elosztási mechanizmusait, hogy egyrészt kikerülte a demokratikus elvek alapján arra szolgáló szervezet, az SZKT-t illetve fenntartotta magának a végső döntés (ellenjegyzés) jogát minden esetre nézve.

Ily módon az RMDSZ-establishment betonja megkötött s amíg a bázis meg nem szabadul a ráoktrojált kognitív bilincsektől s nem kezdeményezi a középgárda cseréjét, majd a csúcson a változást, addig aligha van esély bármiféle pályamódosításra. **A lépésváltás elítvátláshoz van kötvé**”

Ezzel az idézettel be is fejezem, hisz e pár sor érzésem szerint választ ad a kötet ki nem mondott kérdésére, tételesen, hogy mi a feltétele annak, hogy az erdélyi magyar politika reformját rögzítő pillanatképek belátható időn belül egy életerős, gyarapodó, saját ügyeinek intézésére, saját életének szervezésére jogosult és képes közösséget örökítsenek meg.

Csipor Ildikó

KONGRESSZUSI ADALÉK

Az Illyés Gyula-féle hajsza-
erek nem csak a jó vonatko-
zásában működnek, hasonló
módon terjednek a negatív elemek és
működnek/működtetnek ma is em-
bereket és intézményeket egyaránt.
A csíkszeredai kongresszus egyik
fájó emlékééről van szó. Egy olyan
eseményről, amely kimaradt a ma-
gyar sajtó beszámolóiból... Nem úgy
a minőség!

A kongresszus másodnapján, az
RMDSZ- rövid távú programjának
vitáján, alig pár „beszélőcédula” bir-
tokában, hozzászóltam a tanügyi fe-
jezet vitájához, miután – tanulva az
előttem felszólalók esetéből – kész
„szövegjavaslattal”, azaz szövegmo-
dósítással is fel voltam vértelve.

Fura mód és dacára annak, hogy
szándékomból idejében szóltam,
majdnem „megfeledeztek” rólam.
Csak ismételt integetéseim, majd
hangos jelentkezésem nyomán kap-
tam meg a szót.

Bevezetőül az erdélyi magyarság
súlyos helyzetéről beszéltem, s ezen
belül arról, hogy számunkra az ok-
tatás stratégiai fontosságú, lépnünk
kell, s ezért rendkívül nagy az
RMDSZ vezetőségének felelőssége.
Ezek után következtek javaslataim.
(Meg kell mondanom, hogy látva a
kongresszusi küldöttek nagyobbik
részének sorozatosan elutasító ál-
lásfoglalását szinte valamennyi, job-

bító szándékú szabályzatmódosító
javaslattal szemben megpróbáltam
„szalonképessé” tenni beszédemet.
Ezért tőlem telhetően elég moderál-
tan fogalmaztam, és csak nagyon fi-
noman utaltam arra, hogy sokunk-
nak van hiányérzete az RMDSZ ad-
digi tanügyi politikája miatt, és hogy
ezen szinte az utolsó órában – vál-
toztatni kell. Visszafogottsággal
el akartam kerülni a kongresszus
egy részének provokálását, amely
bennünket amúgy is ellenzékieknek te-
kintett, és ekként is viselkedett irá-
nyunkban. Így szerettem volna zöld
utat biztosítani tanügyi javaslataim-
nak, amelyeknek nem volt politikai
jellegük – gondoltam én –, hiszen
messzemenően közérdekűek, min-
denki javát kívánják szolgálni. És
ezért – gondoltam én, a naív – van
esély a meg szavazásukra.

Négy javaslatom az alábbiakat
kérte:

- az anyanyelvű oktatást korlátozó
intézkedések megszüntetése, a
román nyelv kivételével vala-
mennyi tantárgyat tanítsák ma-
gyarul;
- az opcionális, azaz a választható
tantárgyak keretében, líceumi
szintén is lehessen tanítani a
magyarság történelmét;
- az RMDSZ határozottan utasítsa
vissza a Petőfi-Schiller-egyetem
konceptiót;

- kezdődjenek meg az azonnali
tárgyalások a koalíciós partne-
rekkel, a román politikai élet té-
nyezőivel és az illetékes román
hatóságokkal a Kolozsvár köz-
pontú állami, magyar tannyelvű
egyetem újraindításáról.

Miután átadtam írásban a javas-
lataimat Borbély Lászlónak, és
visszamentem a helyemre, rendkívül
elgondolkoztató folytatás követke-
zett, hogy ne mondjam, produkció.
Verestóczy szenátor felkérte a kolozs-
vári egyetem magyar protektorát,
beszéljen az eddig elért eredmé-
nyekről, ami meg is történt. Ezután
emelkedett szólásra Markó Béla, és
hosszan kifejtette – az addigi oly gya-
kori hivatkozás az időre elmaradt! –
, hogy körültekintőknek kell len-
nünk, és hogy helytelen lenne a ko-
lozsvári központú magyar egyetemet
szembeállítanunk a Petőfi-Schiller-
egyetemmel... Végül Borbély László,
az RMDSZ addigi alelnöke, aki
egyetlenként volt a rostáló, de in-
kább a cenzúrázó bizottság „elnöke”
és képviselője, mintegy a lefolytatott
„vita” eredményeként kijelentette,
hogy javaslataim közül a bizottság
csak a magyar történelem oktatásá-
ra vonatkozó javaslatot tartja alkal-
masnak arra, hogy bekerüljön az
RMDSZ rövid távú programjába:
(És, valóban, csak ez a javaslatom
került be az említett programba.)

Miért írtam mindezt le? Mert
akkori megrökönyödésem és felhá-
borodásom máig tart. Miért nem volt
elfogadható a többi javaslatom? Ne-
talán ezért, mert az erdélyi magyarsá-
gnak az azokban foglaltakra nincs
szüksége? A válaszadást az olvasóra
bírom. Ugyanis ma is meggyőződés-
em, hogy helyesen cselekedtem, és
hogy a kolozsvári véleményt, való-
ban a kolozsváriak és a kolozsvári
RMDSZ véleményét képviseltem.

A fentieket nem csupán és nem
elsősorban kongresszusi beszámoló-
nak szántam, bár ezzel is tartoztam
az igazságnak. Sokkal inkább adalék
és magyarázat a nemrégiben elfoga-
dott tanügyi törvény háttéréhez.

Vekov Károly
Szabadság, Kolozsvár

RENITENS FALU TEXASBAN

Nagy port kavart a mexikói határ mentén fekvő El Cenizo nevű
texasi kis falu önkormányzatának döntése, amikor a spanyolt nyil-
vánította a falu egyetlen hivatalos nyelvének. Ráadásul azon-
nali elbocsátás terhe mellett az előljárásság megtiltotta a falu al-
kalmazásában lévő személyeknek, hogy együttműködjenek az
Egyesült Államok határőrségével a főleg spanyol nyelvű illegális
bevándorlók üldözésében és elfogásában. Rafael Rodirguez
polgármester nem érti, miért háborodtak fel ezen a döntésen az
angolszászok, „ha ismernék a helyiség történetét, akkor nem le-
pödték volna meg” – mondta. A Río Grandéhoz közel fekvőn
terület évszázadokon át a hispán világhoz tartozott, először Spa-
nyolországhoz, majd Mexikóhoz, az Egyesült Államok csak később
annektálta. A falu megközelítőleg a nyolcezer lakosának kilenc-
ven százaléka a spanyolt vallja anyanyelvének.

FELSÉGSÉRTÉS

Ez nem lehet igaz! A sajtó ördöge ebbe a leszögezésbe belevihetett valami fránya fordítást, amivel azt a látszatot kelti, hogy az RMDSZ szövetségi elnöke túlzott Ceaușescun, aki szintén összetévesztette magát a néppel, de nem mondta ki ilyen kereken, hogy idegesíti a felségsértés.

Ha viszont valódi szövetségi elnöki nyilatkozattal és nem sajtóhibával állunk szemben, akkor ki kell kérnünk magunknak az általánosítást. Nagyon sokan nem akkor érzünk csapásokat a hátunkon, amikor Markó Béla szövetségi elnököt fajtája részéről bírálát éri. Ellenkezőleg: a dicséretéből van elégünk. Az erdélyi magyarság egésze korántsem tekinti megváltójának. Volt, aki már első megválasztásakor sem értett egyet nézeteivel, és a kormány szereplés kudarc sorozata a zúgolódók táborát jócskán felduzzasztotta. Egyszerű RMDSZ-tagok, még azok is, akik szígyellik megkérni a körzetfelelőst, hogy többet ne fáradjon a tagsági díjért, a választások bojkottjára készülnek, ha addig nem történik valami. Ami a májusi mérőföldkö-kongresszuson nem következhetett be. Bebetonozott hatalommal szemben csak a csoda segít, az pedig napjainkban és tájainkon ritka jelenség. Legutóbb 1989 decemberében Temesváron fénylett rövid ideig egy tünemény, azóta főleg ellensodákat láthatunk.

A következő Markó-idézet hitelességében nincs miért kételkedni. „Ha a püspök úrban nincs remény és bizalom, én sajnálom, de vele így, ezen az úton nem tudunk együtt menni.” Tehát, akinek nem tetszik bent, kint megtalálja a szűrét. Ez a felszólítás nem először hangzott el a brassói kongresszus óta, különösképpen az utóbbi két évben, amióta a kormány szereplés csődje nyilvánvalóvá vált.

Furcsa, hogy annyi megrendelt, kifizetett, feldolgozott, tanulmányozott, sminkelt, majd közzétett közvélemény-kutatás után az RMDSZ vezetése és személy szerint a szövetségi elnök nem tudja, mit jelentene Tökés László kipakolása az RMDSZ-ből. Hát akkor megmondjuk mi, akik a tiszteletbeli elnök szavait nem érzékeljük az egész romániai magyar-

„Miközben Tökés püspök az RMDSZ vezetését, személy szerint a szövetségi elnököt támadja, valójában »az egész romániai magyarságon üt« – szögezte le Markó Béla szövetségi elnök.

ságra mért ütéseként. A következő választási kampány kimenetele RMDSZ-szempontról még nem dőlt el. A legelégedetlenebb magyar választók közül is sokan az utolsó vonat reményében elmennek szavazni. És, ha vésszesen tömeges lesz a tartózkodás, az RMDSZ-nek akkor is megvan az esélye a parlamenti küszöb átlépésére. A román választók körében még nagyobb a letargia, és minél kisebb a szavazatok összege, annál kevesebb szavazó elegendő az 5 százalékhoz. Ám, ha a Neptun-vonallal elégedetlenkedőket kilöki a lélekvesztőből, és ezzel szétszakítja az RMDSZ-t, nem jön össze elegendő szavazat. Mert bármennyire megtépták – külföldön és idehaza egyaránt – a tízéves évfordulóhoz közeledő forradalom jelképét, megsértett híveinek tábora elég népes maradt ahhoz, hogy befolyásolja a választások eredményét.

Ha majd egyszer érdemes lesz megírni az RMDSZ történelmét (lám a Magyar Népi Szövetség szerepének tárgyilagossága is még korántsem teljes), ezek az ösztönzések a belső ellenzék takarására különös fénybe állítják a vezetőség, személy szerint a szövetségi elnök egységnyilatkozatait. A történészek ugyanakkor érdekes következtetésekre juthatnak majd a parlamenten belülség és kívülség eredményességének összevetéséből is. Bebizonyosodhat, hogy a szemérmes parlamenti részvétellel csak annyit értek el, amennyit „jósáztából” mindenképpen megenged a román hatalom. Ennek egyébként előjelei is vannak. A cigányok, ugye, egyetlen képviselőjükkel ugyanakkora önálló

egyetemet kaptak vissza. A németeknek sincs parlamenti frakciójuk, mégis ugyanazzal a Petőfi-Schiller Tudományegyetemmel etetik őket. Ha tehát sikerül a tiszteletbeli elnök eltávolítása, 2000 után a romániai magyarság hivatalból – a világ szemkiszűrésének jegyében – kapja meg azokat a jogszabályokat, amelyeket az utóbbi tíz évben, úgy mond, ádáz küzdelemmel szereztek meg az RMDSZ vezetői. Sőt kormányzati szerepvállalás nélkül juthatunk hatalmi pozíciókhoz, hiszen a nemzetközi normák előírják a nemzeti kisebbségek képviselőit a központi és a helyi közigazgatási szervekben.

Persze, nagy lesz a megrázkódtatás, amikor egyetlen képviselőnk (na, vajon ki lesz az?) elfoglalja helyét egy parlamenti pótszéken. De meglehet, hogy ettől a mozzanattól következik be a csoda, amely fordulatot hoz a romániai magyar érdekvédelemben. Felébredünk, megrázzuk magunkat, és kitalálunk valamit, amiért és ahogyan érdemes parlamentben, kormányban politizálni.

A végén a romániai magyarság még hálás lesz Markó Bélának, hogy érzékeny volt a felségsértésre.

Nits Árpád
Szabadság

MAGYAR EGYETEM PEDIG KELL

A magát függetlennek nevező **Timpul** című egyetlen megyei napilapunk egyre inkább kezd (több nemzetiségű szerkesztői és szerzői mellett, vagy ellenére) jobb- és baloldali szélsőségekre hajlamosoknak hangot adni. Régebb is jelent meg néha-néha bennünket nem feltétlen magasztaló cikk, de az utóbbi időben mintha megszorodnának.

A bukaresti román-magyar labdarúgó mérkőzés után kaptam föl a fejem, amikor a lap első oldalán egy cikkben bozognak neveztek Jenei Imrét, nekünk pedig „lehetőséget adtak”, hogy menjünk vissza Ázsiába.

Ami a „neves” lap július 22-i számában jelent meg: Mennyire szükséges a magyar nyelvű egyetem? (Cît de necesară e Universitatea în limba maghiară?) címen Petru Ciortuz közzéadása (!) tollából, mindenképp íróasztalhoz kényszerített.

Cikkét demokratikus hangnemben indítja, mert megállapítja; egy demokratikus államban „normális, hogy, bizonyos fokig anyanyelvű oktatás is legyen”.

Azzal a véleményével is egyetértek, hogy „egy jogállamban minden állampolgár számára kötelező a többségi nemzet nyelvének ismerete”. Egyetértek, mert így a többség (nemcsak Romániában, de máshol sem!) nem tudja eladni, könnyen kiátszani a kisebbséget.

A cikkíró attól „fél”, ha így haladunk, eljutunk oda, hogy a magyar egyetemnek köszönhetően nem fogjuk egymást megérteni a nyelvismert hiánya miatt. Őurasága nem igen akarja tudni azt, hogy a magyar egyetemen lehet románul is tanulni; illetve elsajátítani a szakma szakkifejezéseit mindkét nyelven.

Felhoz két „elrettentő” példát országunk történetéből. Az egyik a Gheorghe Gheorghiu-Dej idejében létrehozott Magyar Autonóm Tartomány áldástalanságai (persze „elfelejti”, hogy ez a tartomány szovjet kezdeményezés volt!). Amikor egy alkalommal Gh. Gh. Dej elvtárs munkalátogatáson volt e tartomány

egyik üzemében, az igazgató ezzel fogadta a cikkíró szerint: „Nem tudom románok”. (Sic!)... A másik példa: egy magyar anyanyelvű orvost Resicabánya nehézipgyárába helyeztek ki, az igazgatónál jelentkezve szintén így mentegetőzött: „Nem tudom románok!” (Sic!)

Bolondítani könnyű az újságolvasót, főleg ha „ma született”. Ha ennyire jó az emlékezőtehetsége Pertu Ciortuz úrnak, miért hallgatja el a neveket?!... Nem, „kíván személyeskedni?... De most ömlik ki a jóindulat a cikkíróból. Rávilágít arra, hogy 1989 után azok a magyarok lettek képviselők, szenátorok netán épp miniszterek, a román kormányban, akik az Autonóm Tartomány megszüntetése után tanultak és végeztek. (Zárójelben jegyzem meg, hogy azért van néhány idősebb képviselőnk és szenátorunk, illetve ilyen-olyan főtiszviselőnk), akik el tudnak többet is „motyogni”, mint „En tudom románok”!

Különböznék úgy védelembe vesz bennünket és kardoskodik román tudásunkért, mintha egyetlen vágya volna még: megtölteni a román kormányt és a parlament mindkét házát magyarokkal.

Aztán – hogy el ne bízzuk magukat – előhozta az 1918 előtti erdélyi és bánági iskolák kérdését. Példának csupán szülőfaluját említi meg, a Bozovics környéki Garbócot, ahol – szerinte – az állami elemi iskolában minden tantárgyat magyarul tanítottak, csak a vallást tanította románul a pap. (Úgy tudom, hogy a román nyelvet tanították azokban az iskolákban. De ha mégsem, akkor hogy lehet az, hogy az 1918 előtti Magyarország területén – így a Bánágban is – kivéve a magyar falvakat, alig tudnak, vagy egyáltalán nem a horvátok, csehek, szerbek, szlovákok románul, mert csak az anyanyelvüket beszélik és értik tökéletesen még ma is?!... Hogy lehet az, hogy nem olvadtak be a magyarságba (a románok sem!), hogy lehet az, hogy

megtartották nemzeti önazonosságukat? ...

Tölténytárát azzal üríti a cikkíró, hogy a holt napjain Európa érdekében csökkenteniük kell a magyaroknak a csak magyar – nyelvű egyetem létesítésére irányuló törekvését.

A kötekedő úriember nem tudja (vagy nem akarja tudni), hogy a magyar egyetem alatt egy közigazgatásilag és alapnyelvében magyar egyetemről van szó nem pedig arról, hogy ott tilos lesz románul tanulni, román szakirodalmat kötelezően olvasni, román szakkifejezéseket biflázni... De ha így is lenne! Az „amilyen a mosdó, olyan a törölköző” stílusában hadd mondjam azt, hogy egy előnye – számára mindenképp lenne a magyar egyetemnek, ahonnan olyan hülye gyerekek kerülnek ki, mint az ő két példázatában említettek: nevezetesen az, hogy ezek a végzetek nem fogják elmagyarosítani sem a Bánágot, sem pedig az Ó királyságot... De attól tartok, hogy mégis, mert úgy viszonyulnak a tanuláshoz, hogy bárhol megállásuk a helyüket. Aki pedig marad, a fafejűség hátrányával indul, és kóvályog majd... Az pedig magára veszen fafejűségéért!

Az említett lap e számában van a Jenei Imrét lebozgorozó tollából egy egész oldalas interjú Ion Iliescu szenatori irodájának igazgatójával, Dan Iosiffal, aki most készíti elő néhány megyében a Forradalom Tiszteletbeli Tanácsának első kongresszusát.

Hogy mit összepropagandáz őurasága „pártunk és kormányunk” jogutódainak nevében, azt nehéz lenne összefoglalni: egymillió munkahely biztosítása és egyéb Andersen- és Grimm-változatok „egész zenekarra”...

Egy lényeges dologra azonban kitérnék az interjú kapcsán, mert olyan képtelenséget állít, amit nem lehet szó nélkül hagyni. Nem azért, mert nem tesz különbséget a Nagy-Románia Párt és az RMDSZ között, mivel mindkettőnek stabil választó-

rétege van, hanem azért; mert az RMDSZ-ről azt állítja, hogy addig nem nyugszik, amíg nem valósítja meg Nagymagyarországot...

Hogy vannak „Nagymagyarországot” álmódók (történelmi vagy Nagy Lajos-korabeli?!), ez éppen úgy nem vitás, mint ahogy vannak Magyaromániás mániások... De az

i(z)gazgató úrnak tudnia illene, hogy egyelőre a nagyhatalmak aprózzák, egyre aprózzák az országot. Ahol lehet, ott politikával, ahol nem, hát egymás ellen hecceléssel... És – érzésem szerint – lehet, hogy ő is egy ilyen eszköz az aprózásban, amikor egészen másról apropózik.

Annyit azonban az olvasónak is

illik tudnia, bármilyen pártállású legyen, a történelemnek mi csak a levét isszuk... A nedűjét mások kortyolgatták régebben is! S ezt nekünk jobb magyar egyetemen tanulni!

Makay Botond
(Romániai Magyar Szó)

A nemzetstratégia értelme és korlátai

Minden politikai program, még inkább minden stratégiai igényű feladatkielölés szükségképpen az adott helyzet kíméletlenül őszinte elemzésére kellene hogy épüljön. A 20. század végi magyar nyelvemzeti közösség helyzete kimerítő leírásának, sokoldalú elemzésének hiánya éppen ezért az elmúlt évek nemzetpolitikai vitáinak, nemzetstratégiai kísérleteinek közös fogyatékosága. A magyar nemzeti közösség Trianon óta fennálló kettes állapota: a magyarországi politikai nemzet, s azon belül a magukat magyarnak valló magyarországi magyarok közössége az egyik, önmagában sem teljesen probléma nélküli nemzeti identitás. Ehhez a csoporthoz kötődik, mindmáig igen szoros szálakkal, a határokon túli magyar nemzeti kisebbségek és a magyar diaszpóra keretei között élő három-négy milliányi külföldi magyar többségük más állampolgára, kétnyelvű, egyre nagyobb százlékban szülőhelyén is kisebbségi helyzetben él, és ebből adódóan nem anyanyelvén szocializálódik, ennek megfelelően a felerősödő tömeges asszimilációs folyamatok részesévé válik. A határon túli magyarság nyelvterületének határai egyre inkább elmosódnak, a Vajdaság és Erdély után Szlovákiában és Kárpátalján is erőteljes szórványosodási folyamatok kezdődtek, a magyar többségű vagy magyar jellegű városok száma pedig minden évtizedben csökken.

Az 1989. évi fordulat több szempontból is lélegzetvételhez juttatta

a magyar kisebbségeket. Esetenként fél évszázados kényszerszünet után újraszerveződhetek politikai, kulturális és gazdasági intézményeik, s a kisebbségi magyar egyházak is újrakezdheték nyilvános közösségsszervező tevékenységüket. A parlamenti és helyhatósági választásokon mind a négy nagy határon túli magyar közösség, de még a horvátországi, szlovéniai és burgenlandi magyarság is rendkívüli aktivitással reagált az újonnan megfogalmazott és középpontba állított magyar külpolitikai kezdeményezésre.

Ezzel együtt világosan kell látnunk azt is, hogy a 20. század végi Európa-politika alapvetően nem a nemzeti érdekek extrapolációján alapul: a kultúrák, nyelvek egyenrangúságának elvi elismerése, deklarálása és támogatása mellett a rendkívüli erősségű globalizációs kihívásoknak és nyomásnak a magyarnál nagyobb nemzeti közösségek is könnyen áldozatául eshetnek. Ezért a magyar külpolitika és kisebbségpolitika hosszú távú stratégiájának tervezésében gondolni kell arra, hogy a térség és egész Európa hasonló helyzetben levő nemzeteivel, kisebbségi közösségeivel közös cselekvési programok készüljenek.

Rövid távon az összmagyar nemzetpolitika stratégiai megfontolásainak, céljainak érvényesítésében a közelmúlt tapasztalatait is érdemes lenne hasznosítani:

a) Növelni kell a magyar kisebbségek helyzetének sokoldalú tudo-

mányos feltárására fordított figyelmet és energiákat, hiszen a demográfiai, földrajzi, néprajzi, történelmi alaptények leírásán túl gyakorlatilag csupán mikrokatapultások folytattak eddig. Alapos tudományos megismerés nélkül pedig legfeljebb sejtelmes pipafüstbe burkolózhatunk vagy zseniális megérzéseinkre hagyatkozhatunk.

b) A magyar külpolitika hármas prioritása és a magyar kisebbségi pártprogramok autonómiaközpontú világképe a szomszéd államok nemzetállami ambícióinak erőteljes érvényesítése idején csak nehezen vagy egyáltalán nem egyeztethető össze. A hetven-nyolcvan évnnyi különfejlődés, sőt, szétfejlődés más-más helyzetet teremtett a négy nagyobb és a három kisebb magyar kisebbségi közösség esetében – ezeket többé nem lehet figyelmen kívül hagyni.

c) A közösségek megmaradását és helyben maradását csak akkor lehet tartósan biztosítani, ha együttélésük a többségi nemzettel lehetőleg zavartalan, egyenjogúságuk törvényi biztosítékai adottak, kulturális, közigazgatási autonómián alapuló fejlődésük, az anyaországgal és a többi magyar közösséggel való kapcsolattartásuk intenzitása megfelelő ahhoz, hogy pótolja a kisebbségi helyzetben szükségképpen megjelenő anyanyelvi kulturális deficitet.

Szarka László

Tisztelt Szerkesztőség

Lapjukat részemre egyik győri barátom fizető elő, – néhány cikkéhez magyarázatot mellékelve a „gyűjteményembe” betettem. Így pl. a Clinton elnökhöz írt, RMDSZ levelet is csatoltam, az itt mellékelte magyarázattal.

(Ez a gyűjtemény egyre jobban nő, jelenleg kb. 400 gépelt oldal + 150 fényképből áll. Első része 1995-ben Budapesten egy pályázati versenyen, a fődíjat elnyerte, de a kiadását vállaló hirtelen halála megakadályozta, hogy könyv legyen belőle.

Ezt szeretném megjelentetni, könyv, vagy könyvek formájában, ehhez keresek kiadót, vagy „támogatót”.)

Előre is köszönettel

Péter András

címem

4100 Miercurea-Cuc

str. Lázár 11

Jud.HARGITA- ROMÁNIA

Ha ez a levél kimaradna ebből a „gyűjteményből”, akkor azzal valószínűleg, hogy „elfogult” vagyok az RMDSZ-el szemben, „egyoldalú”, s ahogy még szokás mondani, talán „egylövetű is”.

Csak örülni lehet, hogy végre az RMDSZ, a romániai magyarság helyzetének „monitorizálását” kéri, Amerikától és az Európai Uniótól, s ha jól olvastam a sorok között, hogy mielőtt „beveszik” Romániát a NATO meg az EU-ba, kicsit nézzenek a körme alá!

Na végre! Mondhatnám, kicsit kinyílt a szeme az RMDSZ-nek is. Jobb későn, mint soha!

Ennek a levélnek csak az a hibája, (az örök ellenzéki az mindig jobban látja) s azt bizonyítja, hogy az RMDSZ-nek, ezt a meggyőződést, kijelentést, miszerint Clinton elnök „a román kisebbségpolitikát követendő példának” nyilvánította, meg kellett volna előznie, éppen azért, hogy az RMDSZ, mint a román kormány koalíciós pártja, amikor látta „a délromán politikai elit célját”, – amit magyarul: balkáni mentalitásnak, vagy még inkább etnikai tisztogatásnak neveznek, s

ez nyilvánvaló volt az első pillanattól, ahogy lepaktáltak – akkor igénybe kellett volna vegye, a tiltakozás minden formáját, s utolsó nyomtatékként, a kormányból való kilépést is, hogy az elnök ne jusson ezen: „meggyőződésig” és kijelentésig, mert később egyetlen elnök sem szívesen változtatja meg véleményét, (ez kicsit presztízs kérdés is) főleg ez esetben, figyelembe véve: Románia stratégiai fontosságát Amerika számára, ami mellett a kétmillió romániai magyarság, eltörpül!

Jó, jó, megértjük, neki is voltak egy s más elfoglaltságai, a „balkáni témákon” kívül, – majd szétszedték irigyei a Kongresszusban, egy „kombiné-tapogatásért” Monika próbababán – de végül is egy kormánypárt (RMDSZ), amelyik – egyértékű? – részese, kormányzója a „fáramászott gépkocsinak”, az nem mondhatja később, hogy ő nem felelős azért, hogy ott vannak, ahova jutottak, mivel első pillanattól tudták, hogy ha lesz is a kutyából szalonna, az csak „kutyaszalonna” lehet!

Hát ezért is, köszönet és elismerés, az RMDSZ 1999. május 15-i kongresszusi nyüszköléséért.

Tisztelettel

Péter András

Tisztelt Titkár úr!

A Le Monde-újság 1999. június 19-i különszámában, mely a koszovói háborúval kapcsolatos legfontosabb, már korábban is megjelent cikkek összefoglaló kiadása volt, a csatolt *Le poids mystérieux de l'orthodoxie* c. írásra figyelhetett föl az olvasó (szerzője: Julia Kristeva).

„...Amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”
(Deák Ferenc)

Már az első sorok elolvasása után kiderül, hogy alapvető fontosságú tanulmányról van szó, mely azt feszegeti, milyen szerepet játszottak és játszanak a mai napig is ortodox szomszédaink nacionalista viselkedésében az ortodox nemzetegyház teológiai tanításai.

Végső következetésképpen a cikk írója nem kevesebbet állít, mint azt, hogy a kelet-európai volt-kommunista ortodox többségű országok vallási és ideológiai okokból erkölcsi válság állapotába kerültek, és képtelenek egy demokratikus, ökümenikus szellemben szekularizált társadalom felépítésére és így természetesen képtelenek bekapcsolódni az Európai Unió építésébe is.

A szerző szerint nehéz, de elkerülhetetlen lépés lesz a volt-kommunista, ortodox országok federációba való tömörülése, mert csak egy ilyen *ortodox federációnak* a keretén belül lehetne hatásosan munkálkodni erkölcsi és politikai megújulásukon... Persze ma még egy ortodox federáció létrejötte nagyon is kérdéses, hiszen eddig az érintett felek erre vonatkozóan nem fogalmaztak meg semmiféle *egységes* igényt.

Akárhogy legyen is, az ortodox világ erkölcsi és politikai megújulása, demokratizálódása még évtizedeket vehet igénybe. Számunkra tehát fölmerül a kérdés: mi lesz ezalatt az ortodox világba beekelődőtt vajdasági és erdélyi magyar népcsoportokkal? Mi mentheti meg őket a felmorzsolódástól?

Számunkra létfontosságú kérdés: mit várhatunk a Vatikán és az ortodox világ ökümenikus közeledésétől? A pápa legutóbbi, kizárólag ökümenikus szempontoknak engedelmességet bukaresti látogatása azt mutatja, hogy a remélt és szükséges katolikus-ortodox ökümenikus közeledés oltárán, a Vatikán nem fog habozni feláldozni erdélyi és vajdasági magyar katolikus híveinek nemzeti érdekeit. Az áldozati bárányok sorában a moldvai csángó-magyarok után most az erdélyi és vajdasági magyar katolikusok következnek? Ideje lenne a

Vatikán tudtára adni, hogy a magyarság nem kér olyan gyámkodásból, amely a fizikai megsemmisítésénél kegyetlenebb lelki megsemmisítésüket eredményezi! Vagy talán a Vatikánból nézve mindegy, hogy milyen nyelven dicsérjük az Urat? De a jó Istennek nem mindegy, és nekünk sem!

Tekintettel a témakör magyar szempontból való nagy fontosságára, foglalkozni kellene, a rendelkezésre álló szakemberek bevonásával (szociológusok, teológusok, pszichológusok, politológusok, stb.), a cikkben felvetett kérdések alapos tanulmányozásával.

Soha nem remélt alkalom kínálkozik most arra, hogy nemzetközi nyilvánosságot biztosítsunk szakembereinek tanulmányok közlésére a *nyugati nagy lapokban* és felhívjuk az emberi jogok tiszteletben tartására és a kulturális és vallási hovatartozás fontosságára érzékennyé tett nemzetközi közvélemény figyelmét az ortodox és katolikus-protestáns világ határvidékén kisebbségben élő magyar népcsoportok létkérdéseire! De úgy persze, hogy nagy egészről beszélve említjük meg a mi sajátosan magyar problémáinkat.

Tisztelettel és baráti üdvözléssel:

Kovács Attila

A ruszinok ungvári világkongresszusán

A napokban Ungváron tartották meg a ruszinok V. világkongresszusát, melynek munkájában a hazai ruszinság képviselői mellett Szlovákia, Csehország, Jugoszlávia, Magyarország, Lengyelország, Németország, az USA, Kanada, Lettország és Oroszország ruszin szervezeteinek képviselői is részt vettek.

A kongresszus küldötteit Ivan Barancsik, a Legfelső Tanács képviselője köszöntötte, majd tolmácsolta Olekszandr Tkacsenko, az ukrán parlament elnöke, illetve a kárpátaljai egyházi vezetők a küldöttekhez intézett üdvözlését. A megnyitón felszólalt Vaszil Turok,

ERDÉLYI MAGYARSÁG

H - 1116 Budapest
Sopron utca 64. I. em.

a Ruszinok Világtanácsának elnöke, Paul Robert Magocsi, a Torontói Egyetem professzora, illetve valamennyi küldöttség vezetője.

A fórumon előadást tartott Mihajlo Cserepanya, a megyei állami közigazgatás nemzetiségi és migrációs főosztályának vezetője, aki többek között kitért arra, hogy a vidékünkön élő ruszinságnak – az előző történelmi korszaktól eltérően – ma semmiféle asszimilációs diktátummal nem kell szembenéznie, bárki szabadon vallhatja magát ruszinnak, amiről egyebek között a négy kárpátaljai ruszin szervezet megléte is tanúskodik. Nem is szólva a megjelenő három ruszin sajtóorgánusról, illetve a Kárpátológiai Intézet ruszin vonatkozású kutatómunkájáról. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy egyes ruszin szerveződések vezetői a ruszin mozgalom kulturális problémáinak megoldását gyakran politikai követelésekkel cserélik fel, ami megnehezíti a párbeszédet a többi társadalmi szervezettel és a különböző szintű állami struktúrákkal. Ez pedig semmiképpen nem segíti elő

az ukrán nemzet konszolidációját, ellentmond azoknak a nemzetközi jogi dokumentumoknak, amelyekhez Ukrajna csatlakozott. Befejezésül Mihajlo Cserepanya reményét fejezte ki, hogy a ruszinok V. világkongresszusa hozzájárul a ruszin mozgalom kérdéseinek civilizált megoldásához, melyeket a szuverén Ukrajna jogalkotási gyakorlatának szellemében kell kezelni. Hiszen a ruszin problémának történelmi alapjai vannak, megoldása tehát csupán adminisztratív módszerekkel vagy radikális intézkedésekkel elképzelhetetlen.

A kongresszus keretében tudományos konferenciára is sor került, amelyen a témakör olyan avatott ismerői tartottak előadásokat, mint Mikola Makara docens, Petro Tolocsko akadémikus, Ivan Mihovics, Ivan Hrancsak, Ivan Pop professzorok és mások.

A szekcióüléseken részt vett Vaszil Hazsaman, a Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság etnopszociológiai és nemzetiségi főosztályának vezetője.

A ruszinok V. világkongresszusa megválasztotta a Ruszinok Világtanácsát, jóváhagyta Alapszabályát, megalapította a ruszin mozgalom támogatásának önkéntes alapját. A kongresszus küldöttei felhívást fogadtak el Ukrajna hatalmi szerveihez.

Kárpáti Igaz Szó

Az MVSZ elnökhelyettesének zaklatása a jugoszláv határon

Négy órán keresztül fenntartották a jugoszláv határőrök *Patrubány Miklóst*, a Magyarok Világszövetsége elnökhelyettesét, majd lefoglalták a nála lévő készpénzt.

A súlyos zaklatásra 1999. szeptember 12-én, vasárnap délelőtt a visszafelé úton került sor. A Magyarok Világszövetsége elnökhelyettese a Zentai Csata emlékére rendezett ünnepség díszvendégeként tartózkodott Jugoszláviában.

A MVSZ sajtószolgálata

ADOMÁNYOK

Andrásszky Barna dr., Mosdós	2500.-Ft	Kegyes Attila István, Szombathely	2000.-Ft	dr. Széchy Gábor, Bp.	1600.-Ft
Asztalos Lán, Celdömalk	1600.-Ft	dr. Keszei Sándor, Bp.	400.-Ft	Szekeres Szabolcs, Bp.	6.600.-Ft
Atzél Zoltán, Budapest	8600.-Ft	Keszte József, Nádudvar	600.-Ft	Szantpáteri Ádám, Bp.	18600.-Ft
dr. Ágh Bal, Bp.	1100.-Ft	dr. Kiss András, Pécsmagyer	1600.-Ft	dr. Szivárdi Károly, Jászberény	600.-Ft
Bogus Árpád, Sósút	2600.-Ft	Knáb Ferencné, Bp.	3000.-Ft	dr. Tamási István, Leányfalu	1600.-Ft
Bartók Zoltán, Debrecen	1200.-Ft	dr. Kásk Lajos, Miskolc	600.-Ft	Tauffer Ferenc, Bp.	2000.-Ft
Bethlen Béla, Szentendre	3600.-Ft	Lukács László-Béla, Budánás	400.-Ft	dr. Tóbiás Sándor, Godollo	7000.-Ft
Bethlen Miklós, Vasszegszeg	1600.-Ft	Mályi Tünde Júlia, Gyál	1600.-Ft	Torma Ákos dr., Kaposvár	600.-Ft
Bóna Ignác, Miskolc	1100.-Ft	Makay Mihályné, Solyvár	1800.-Ft	dr. Váradi József, Nyíregyháza	1600.-Ft
Czoka Katalin, Bp.	2600.-Ft	Márkus Piuska Bt., Kismajos	2600.-Ft	Varga Ferencné, Mosonszentmiklós	1000.-Ft
Csepreghy László, Tarokszentmiklós	500.-Ft	Márton Ferenc, Szekszárd	1900.-Ft	dr. Várhegyi István, Arka	600.-Ft
Daniján Sándor, Bp.	2600.-Ft	Magyarossy Sándor, Bp.	1600.-Ft	Vinczer Géza, Kenderes	600.-Ft
Dunamelléki Református		Nagy Zoltán, Bp.	3600.-Ft	Zágoni István id., Bp.	8600.-Ft
Pusgaki Hivatal, Bp.	2000.-Ft	Németh Lajos, Nagykanizsa	600.-Ft	dr. Zakariás Egon, Bp.	1400.-Ft
Élbert József, Bp.	600.-Ft	Nyiri Ferenc, Bp.	3600.-Ft	Zilahy József, Sopron	1000.-Ft
Értés Csaba, Zalamegyeresz	3600.-Ft	dr. Orbán Antal, Boayhód	5000.-Ft		
Erdélyi Ormány Gyűjtemény		Orbán Balázs, Martonvásár	2100.-Ft		
Kulturális Egyesület, Bp.	2600.-Ft	Orbán Balázs, Gyomrá	600.-Ft	Külföld	
Farkas Gábor, Szabolcsbatta	2000.-Ft	Orbán József, Miskolc	2000.-Ft	Büroczky László, Belgium	700.-BEF
Gyurich László, Bp.	200.-Ft	Parer Győző, Bp.	1000.-Ft	dr. Bözörményi László, Kanada	50.-USD
Gyurka Béla, Pékszepek	2600.-Ft	dr. Pálffy Béla, Bp.	600.-Ft	dr. Czokó József, Németország	5000.-Ft
Holász Zsuzsa, Bp.	2000.-Ft	dr. Papp Attila, Enying	600.-Ft	Ferencz Róbert, Ausztria	5000.-Ft
Haimath László, Szentendre	600.-Ft	dr. Parádi Enikő, Szigetalom	6600.-Ft	Grosz Éva, Olaszország	3000.-Ft
Hajmáth Pál, Bp.	8600.-Ft	dr. Pázmány Elemér, Pils	400.-Ft	dr. Havodály Sándor, USA	30.-USD
Halmeczy József, Debrecen	600.-Ft	Páterffy Anna, Bp.	1000.-Ft	Hevenszky László, Belgium	4000.-BEF
Hirsch Gabriella, Bp.	600.-Ft	Petrusné Appán Agnes, Bp.	1000.-Ft	ö.z. Illyés Andrásné, USA	30.-USD
dr. Insuper Antal, Veszprém	2100.-Ft	Rámai Kat. Flóránia, Tataháza	600.-Ft	Nagy Ferenc, USA	10.-USD
dr. Irnes Gallér, Szekesfehérvár	3600.-Ft	Ruszthi Gyula, Bp.	4600.-Ft	Nagy Lajos, Belgium	700.-BEF
dr. Issakutz Sarolta, Bp.	1600.-Ft	dr. Sallé Zoltán, Eger	2000.-Ft	Sass István, Belgium	1400.-BEF
dr. Jánesz András, Balatonalmádi	1200.-Ft	Sárai-Helwirth Tibor, Komló	3600.-Ft	Sáni Erzsébet, USA	34.-USD
Jákay Károly, Bp.	23.600.-Ft	Sátler Szentkeresztvári, Pécs	2600.-Ft	Vályi László, Franciaország	3000.-Ft
Kántor József, Baja	2600.-Ft	dr. Szász István, Leányfalu	3000.-Ft		

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ!!!

Nyugatról számtalan kifogás érkezett, hogy a banki átutalásoknál egyes kinti pénzüzetek sok esetben nem fogadták el a befizetéseket, mivel nyilvántartásukban nem szerepelt (???) a devizaszámlánkat vezető bank.

A bank új nyilvántartásra állt át, így számlaszámunk a napokban változott.
A további félreértések elkerülése végett:

Országos Takarékpénztár (OTP!!!) (SZENTENDREI FIÓK)
A számla elnevezése és száma:
(11742087) 11763426-19375014 USD
(11742087) 11763426-19375887 EUR

Angol elnevezés: National Savings and Commercial Bank Limited (2000 Szentendre)

Már most felhívjuk szíves figyelmüket, hogy az un. APEH igazolásokat a befizetett támogatásról az év végén küldjük. Akik korábban már kaptak, azok adószáma szerepel nyilvántartásunkba. Akik pedig erre igényt tartanak, azokat arra kérjük, hogy a befizetési csekken közöljék adószámukat. Ez számunkra egyértelműen jelzi a kérést. Vagy pedig levélben, vagy üzenetrögzítőnkön is közölhetik azt.

Ugyancsak szíves tájékoztatásul már most közöljük, hogy alapítványunk, mint közhasznú alapítvány „az un. 1%-os adótámogatás”-ra jogosult. Igaz, hogy ez csak a következő év elején, az adóbevalláskor lesz esedékes, de kérjük, már most hívják fel barátait, ismerőseik figyelmét erre a lehetőségre. **Adószámunk: 19667173-2-43**

Néhány küldeményünk visszaérkezett vagy címváltozás, vagy elégtelen címzés miatt. Kérünk mindenkit, hogy amennyiben címzésünkben hibát talál, azt valamilyen módon felénk jelezze.

Úgyisint azokat is, akik elköltöztek, és a postától nem kértek „utánküldést”, mert ezek a küldemények is „elköltözött” jelzéssel visszaérkeznek. Gyakori hiba még, hogy bankátutaláskor a bank a nekünk küldött bizonylaton csak a befizető nevét tünteti fel. Ilyenkor nyomtatékosan fel kell hívni a bank figyelmét a cím közlésére is, mert a gyakran előforduló neveknel az azonosítás lehetetlen. Akik pedig nem kapják a lapot, jöllehet arra előfizettek, vagy támogatást nyújtottak, kérjük jelezzék ezt felénk. Ez történhet levélben, vagy üzenetrögzítőnkön keresztül is.

Korábbi tájékoztatásainknak megfelelően „előfizetést” mindig csak az év végéig fogadunk el, mivel a jövő évre megint nem tudunk tervezni. Mivel semmiféle rendszeres támogatásban nem részesülünk, így alapunk meglepetéséhez szükséges összeget úgy kell pályázatokkal összekölnünk. Nem lenne ugyanis tisztességes előre „kaszírozni” akkor amikor helyzetünk semmivel nem különbözik a tavaly ilyenkorinál.

Mint ahogy azt már előző számunkban is írtuk, amennyiben a (támogatói) befizetésen az áll, hogy „előfizetés”, úgy az érvényben lévő rendelet szerint ezt az összeget 12% ÁFA terheli, amit alapítványunknak be kell fizetni az adóhivataltalhoz. Azt viszont semmi nem tiltja, hogy támogatás esetén ajándékba küldjük a lapot... Az alapítvány kuratóriumának döntése értelmében, aki belföldön legalább 1400.-Ft. támogatást nyújt Az Erdélyi Magyarságért Alapítványnak, az a tárgyévben ajándékként kapja az Erdélyi Magyarság c. lapunkat...

Kérjük, hívják fel barátait, ismerőseik figyelmét lapunkra, s főleg (történelem)tanárok, fiatalok körében népszerűsítsék azt. És ne feledkezzenek meg az „ajándék előfizetés”-i lehetőségről.

Az Erdélyi Magyarságért
Alapítvány

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:
Maria Orbán-Bihary
402 East 65th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:
Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Australia
Tel./fax: 612-9907-6151

Argentína:
Dr. Theész János
Julian Alvarez 1792
1414 Buenos Aires
Tel.: 89-3535

Belgium:
Sass István
Place des Verriers 14/102, 4100
Serraing
Tel.: 04/336-72-46
Konto Nr. CGER 001120993836

Dánia:
Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensievej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:
K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdrop,
Postabank No. 653 557
Tel.: 07/89-03-31

Izrael:
Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:
Kate Karácsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416)5353-963

Nagy-Britannia:
Klára Morvai, Hungarian Book Agency
P. O. BOX 1956
Durham DH1 2GA
Tel.: 00 44-191-272-2446
Fax: 00 44-191-368-4198

Olaszország:
Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:
Anikó Parragi
8046 Zürich, Wehntalerstr. Str. 295.
Tel.: 41/1/372-3201
Zürcher Kantonbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:
János Járai
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 046/14-70-81
Postgiro: 6310 106-7

Azokban a – főleg európai – országokban ahol nincs lapunknak képviselője, olvasóink előfizetésüket akár címünkre postázott csekkel, akár money orderrel rendezhetik, de küldhetnek postai „COUPONT” is. Amennyiben magyarországi ismerőseiken keresztül akarnak előfizetni, úgy kérésre (akár üzenetrögzítőnkön keresztül is) csekket küldünk.

száz esztendőn keresztül járta ezt az utat egészen a legmodernebb korig, újra és továbbra is ezen fog tudni haladni a következő évszázadok felé.

*

Feladataink áldozatosságot, lelkiismeretességet, tisztességet, hazafiasságot és vallásosságot követelnek.

*

Iskola után is iskolán kívül is nevelni kell.

*

A tanítás nemcsak állami feladat, hanem egyszersmind társadalmi feladat is. Feladata tehát minden egyesületnek, szervezetnek és intézménynek is, amely emberek vezetésével, irányításával, eszmeviláguk gazdagításával foglalkozik.

*

Semmiféle sürgetés nem bír arra, hogy rosszat csináljak. Tudok gyorsan cselekedni, de hogy rosszat csináljak, csak azért, hogy gyors legyen, ez a primitív népek szokása, a magyar pedig nem primitív nép.

*

Életformáink bírái magunk legyünk.

*

Mi nem vagyunk egyformára szabályozható, egyformára gyúrható emberekből álló nép.

*

Sajátos nemzet vagyunk, annak ellenére, hogy sok mindenféle vérrel keveredtünk. Ezeket azonban a nemzet felszívta magába és mindig megőrizte az ősi magyar jelleget. Büszkén vallom nemcsak itthon, hanem külföldön is, hogy ázsiaiak vagyunk.

*

A nemzet ne sokat beszéljen, hanem bizzék, dolgozzék és engedelmeskedjék.

*

Az embereknek el kell készülnie arra, hogy ha bármi veszéllyel találkozik, szembe tudjon nézni vele. Ennek nagyon egyszerű módja van: az, hogy magyarok legyünk.

*

Mélyedjete el magyarságotokban.

*

Ki magyar? Magyar az, akiben a magyar érzés egyeduralgódóvá válik.

*

Csak úgy állíthatjuk ki a vihart, ha lenyúlunk oda, ahonnan a magyar erő jön, s nemcsak lenyúlunk feléje, hanem lelkünkkel oda is tartozunk.

Magyar világnézetet, magyar műveltséget kell adni az embereknek.

*

Szeretném, ha minél több magyar ember, különösen, aki csak városi életet él, kijárna a falusi nép közé.

*

A magyarság kollektív életformája a kis közösség, mint amilyen a pásztor-tűz, vagy a tábortűz.

*

Minden munka akkor a legtökéletesebb, ha az, aki végzi, abba a saját lelkét egészen beleadja. A mi lelkünk magyar, tehát ha ezt a magyar lelket visszük be munkánkba, akkor lesz a legjobb és legtökéletesebb.

*

Egy hosszú élet tapasztalataiból azt szűrtem le, hogy minden ember akkor adja a legtöbbet a köznek, ha a lehető legjobban kiéli egyéniségét. Ez áll a nemzetekre is. Minden nemzet akkor adja a legtöbbet az emberiségnek, önmagának és a vele barátságban élő nemzeteknek, mindazoknak, akiknek érdekeit szolgálni kívánja, ha legjobban éli ki saját maga nemzeti formáját, saját jelleme szerint. Magyarországot magyarul kell vezetni, magyar formák, a magyar élet formái szerint.

*

Ne adjátok fel magyarságotokat semmi veszéllyel szemben sem.

*

Saját erőnkől akarunk élni és fejlődni, azért a saját fegyvereinkre támaszkodó, erős magyar hadseregre van szükség.

*

Ha a közért tudunk dolgozni, akkor egy pár év múlva egyénileg is jobban fogunk tudni élni.

*

Az életnek ezer apró cselekedetei formálják a világ folyását.

*

Módszereinknek határozottabbnak, munkánknak gyorsabbnak kell lennie.

*

Ha civilizáció, az előrehaladás értékeivel el is látjuk népünket, azt mindig úgy tegyük, hogy a magyarság lelkén csorba ne essék.

*

A nemzetek sorsa nem napi eseményektől függ, hanem saját erejüktől és akaratunktól. Ettől függ a megbecsültségük is.

*

A felelősséget nem a feljebbvalóval, hanem a nemzettel szemben kell mindenkinnek átértenie, kinek-kinek a maga helyén.

*

Mindenki a maga helyén legyen, ahol hitre alapítva mindennapi munkáját, a nemzet jövőjében bizzék, de ne önérdemből bizzék és ne azt várja, hogy feltétlenül ő érje meg, hanem elégedjék meg azzal, hogy magyar ember fogja megérni a nemzet feltámadását.

*

Ne felejtsetek az élet semmiféle helyzetében, otthon vagy munkahelyen, egyedül vagy tömegben, éjjel vagy nappal, ünnepélyes alkalmakkor vagy egyszerű hétköznapon, hogy mind-egyikünk egyformán felelős Magyarorszáért s e tekintetben nincs különbség köztünk.

*

Mindenki felelős Magyarorszáért, nemcsak azért, mert kevesen vagyunk, – a nagy nemzetek is így tartják. Mert minden nemzet kicsiny, ha nem érzi át minden egyes tagja ezt a felelősséget és minden nemzet nagy, ha ezt a felelősséget átértenie.

*

S ha jól látom a különbséget a között, ami okos és ami bölcs, inkább a bölcs az a kifejezés, amelyen a hangsúly van és amely valóban jól jellemzi Szent Istvánnak elgondolását.

*

Függetlenséget nemcsak karddal, hanem ekével is lehet védeni.

*

Amikor egy amerikai nagykövet megkérdezte tőlem, mióta van országgyűlésünk, nem minden büszkeség nélkül mondtam: később voltak székeink, ahová leülhetünk az országgyűlésen, mint országgyűlésünk. Hogyan csinálták ezt? – kérdezte, mire azt válaszoltam: nyeregben. Ennek következtében ez a forma nem is csak ezeréves, hanem olyan régi, hogy nem ismerjük e formának a korát, de hozzánk tartozik. Ez a forma lehet nehéz annak a számára, aki vezet, mindazonáltal ez magyar, s mert magyar, megtartjuk.

*

Ma tulajdonképpen mindenki történelmet csinál, minden munkájával, magatartásával, intézkedéseivel.

*

A történelem távlatában az évtizedek másodpercekké és az évszázadok évekké válnak. Egy nemzet, amely fenn akar maradni, nem szabad, hogy hetekben, hanem századokban kell, hogy gondolkozzék.

*

A velünk rokonnépek Ázsiában nem úgy számolnak, mint a repülő európaiak, nem években, hanem generációkban. Az én termelési időszak, a generáció emberi valóság. Ez tehát azt jelenti, hogy akcióban, az embernek gazdasági és egyéb munkájában az évszámítás érvényesül, abban azonban, hogy ki csinálja és ki az, aki ezt a maga sajátossága szerint kitermeli, a generáció.

Történelmet kell élnünk, nem hetekre, hónapokra, vagy esztendőkre előrenézni, hanem a következő ezer esztendőre.

Most, a vajúdasok mai korszakában, legyünk szolgálatára nemzetünknek. Járuljunk hozzá mi is a jelenünkkel induló jövőben a nemzet és vele és általa az európai emberiség formálásához, kevésbé egyes tudományágak és munkakörök részletmunkájával, mint a művelődés összes ágainak egy gondolatban való összefogásával, az ismeret mesteremberei helyett magasabb erkölcsi felfogás alapján álló elit nevelésével, a jelenel versengő, egymást legyűró mindennapisága helyett évszázadok feladataira hivatott, örök értékek megbecsülésére ébredő társadalom formálásával.

Nemzeti erőnk gyarapodása elsősorban a társadalom önéleterejének kifejlésétől függ.

Arra, hogy a nemzetek versenyében megálljuk helyünket, áldozatos társadalomra van szükség.

Az állam társadalom nélkül halott csonk.

Dolgozni kell azon, hogy anyagi és szellemi és ami fő, erkölcsi téren, egyéni és nemzeti erkölcs terén, egyformán tartsuk a színvonalat.

A haza nem fejlődés. A haza ugyanolyan, mint az édesanya, érzelmi szálak fűznek hozzá és ha nem tud adni, akkor mi kell, hogy adjunk neki.

A becsület kérdése, fázni és éhezni is, ha kell.

Bizalmat kérek minden magyar embertől, minden magyar ember iránt.

Konokul hiszek a magyar józanság győzelmében.

A táj nemcsak kép, hanem teremtő élet is, amely hegyet, növényzetet, embert, testet, lelket, gondolatot érzést, mintát formál.

Magyarország sohasem lesz alkalmas mennyiségi termelésre, hanem mindig minőségire.

A magyar föld, éppúgy, a magyar nemzet, mint a magyar nép, és a magyar földről való intézkedéseinkhez éppen olyan kötelességérzettel és áhitattal kell hozzájárulni, mint a magyar föld megmunkálásához.

Akié a föld, azé az ország.

Aki a földet műveli, az az országnak tesz szolgálatot.

Az az ország, amely többet és jobbat termel, gazdagabb lesz, és abból mindenki hasznot húz, mert az egész ország életszínvonala emelkedik.

Kötelességünk, hogy látókörünk minél szélesebb legyen.

Van a magyarságnak egy kitűnő szava: a tudást elsajátítjuk. A tudás csak akkor tudás, ha sajátunkká válik, ha átszűrjük a magunk lelkének csendes, nem befolyásolt kritikáján úgy és olyankor, amikor semmi érdek nem vezet, amikor nem hiszünk el valamit, amit csak félig látunk, hanem amikor azt, amit meglátunk, önmagunkban úgy, mint a lelkiismeretünket bíráljuk s magunkévá tesszük, elsajátítjuk. Ez az igazi tudás, ez a műveltség.

Ha azt hisszük, hogy a másik ember is úgy gondolkozik, mint mi, az műveltséghiány.

Fontos, hogy a nemzet nyugalommal, önérzettel és bizalommal tudjon szembenézni a nehéz időkkel.

Becsüljük meg azt, ha szó helyett tetteket látunk.

Ami a szociális Magyarországot illeti, ebben a mi feladatunk lényege és alapgon dolata olyan szempont, amelyet a politikában nagyon ritkán szoktak hangoztatni és amely nem más, mint a szeretet.

A népek maguk és a népek nagy, békés munkában élő tömegei, csak a

békés munkát vágyó tömegei, közelebb állanak egymáshoz, ha nem analizálják ki az érzések tömegéből csakis és csupán a rosszat.

A magyar ember szereti az erős kezet, de az magyar kéz legyen.

A magyar ember nem hajlong, de megbecsüli a maga közül előbbrevalókat.

Őszintén és céltudatosan, valójában szociális irányban akarunk haladni és ezt csak nevelés útján érhetjük el.

A mi szociális feladatunk csak az lehet, hogy összefogjuk a magyar társadalmat, a széthulló és egyéni érdek után szaladó embereket. Éppen ez az, amit egy kormány magára hagyva nem tud megteremteni. Ezt a munkát mindazoknak kell elvégezniök, akik a nemzet élén járnak.

Gazdaságilag gyenge nemzet szociális munkát végezni képtelen, szociálisan nem gondolkodó nemzet viszont sohasem tudott erős gazdasági rendet kiépíteni.

A nemzet elitjéhez tartozik az, aki érezvén a nemzeti feladatot és azt vállalván – mert ez a tulajdonképpeni nemzet, – a legerősebben érzi a nemzethez való tartozást.

Minőséget állítsunk a mennyiségnek eddig túlzottan uralkodott elvei és ezeknek hazug alkalmazása helyébe.

Csak az tartozik a nemzethez, aki a nemzeti feladatokat vállalja.

A bátorság nemcsak a golyók elé kiállást jelenti, de kitartást a nemzeti eszme mellett.

A magyar szívesen osztózik jogban és kenyérben honfitársaival.

Az embereknek ne a külsejét és külső magaviseletét neveljük, mert ez csak tanítás és legfeljebb kényszer, a kényszerrel való nevelés pedig sohasem jó és sohasem egészséges.

Eszméket megvalósítani minden munkahelyen lehet, ha igazán át vagyunk azoktól hatva s ha kitartóak vagyunk.